

Klimarisiko i norske sparebanker

En kvalitativ studie av norske sparebankers posisjonering i arbeidet med klimarisiko

IDA NAG

MALIN HENRIETTE CLAUSSEN

VEILEDER

Roy Mersland

Universitetet i Agder, 2020

Handelshøyskolen ved UiA

Institutt for økonomi

Master

FORORD

Denne masteroppgaven er skrevet i forbindelse med avslutningen av vår masterstudie i økonomisk styring ved Universitetet i Agder, våren 2020. Oppgaven er resultatet av et halvt år med hardt arbeid, og omfatter 30 av totalt 120 studiepoeng.

Temaet for oppgaven er klimarisiko i norske sparebanker. Vi ble først observante på temaet, etter at en norsk bank foreslo ulike problemstillinger knyttet til klimarisiko. Vi er begge interesserte i risikostyring, og elementene rundt håndtering av risiko, spesielt i banksektoren. Samtidig er vi opptatt av påvirkningene klima har på omgivelsene, og synes det er interessant å se hvordan klimaendringene vil påvirke risikostyringen i fremtiden. Til tross for at klimarisiko er et snevert tema, er vi av den oppfatning at det er viktig at flere i banksektoren får forståelse av begrepet, og viktigheten av å inkludere det i sine prosesser. Videre håper vi at oppgaven kan komme til nytte og bidra til ytterligere forskning og diskusjon rundt temaet.

Først og fremst ønsker vi å takke vår veileder, Roy Mersland, som har bidratt med konstruktiv kritikk og god veiledning underveis i prosessen. Vi vil også rette en stor takk til alle respondentene i oppgaven, som tok seg tid til intervju, og delte kunnskap med oss. Til slutt ønsker vi å takke familie og venner, som har stilt opp som både motivatorer og korrekturlesere, og ikke minst våre medstudenter, som har bidratt til fem fine år i Kristiansand.

Samtidig som oppgaven ble skrevet, ble coronaviruset utløst i verden. Dette førte blant annet til stengte universiteter og bedrifter. Vi var tidlig ute med gjennomførelsen av vår datainnsamling, og ble derfor ikke direkte påvirket av coronasituasjonen. Det førte imidlertid til noen utfordringer med tanke på fysiske møter oss imellom, men her har vi nytt godt av digitale løsninger. Alt av teori, resultater og analyser i oppgaven er utført uten hensyn til Corona.

Kristiansand, 1. juni 2020

Ida Nag og Malin Henriette Claussen

SAMMENDRAG

Økte klimaendringer det siste århundret, har ført til arbeid mot et ønsket og nødvendig lavutslippssamfunn. En slik overgang kan medføre risikoer, som igjen kan påvirke den finansielle stabiliteten i norsk økonomi, deriblant for norske sparebanker. Basert på hovedmålene i Parisavtalen, kom Norge i 2020 med nye klimamål om å kutte 50-55 prosent utslipp fra 1990-nivået. Dette gjør overgangen til et lavutslippssamfunn nærmere enn først antatt. Som den britiske sentralbanksjefen, Mark Carney trakk frem, kan klimakrisen bli den nye finanskrisen. Det er derfor viktig at norske sparebanker inkluderer klimarisiko, på linje med andre risikomomenter i banken.

Formålet med denne studien var å utforske hvor langt norske sparebanker har kommet i arbeidet med inkludering av klimarisiko i sine kredittprosesser. For å besvare denne problemstillingen, har vi anvendt teori og litteratur knyttet til definisjon av klimarisiko, bedrifters samfunnsansvar, bærekraft og finansiell risiko, samt ressursbasert perspektiv. Datainnsamlingen ble basert på en kombinasjon av ulike metoder, henholdsvis en kvantitativ innholdsanalyse av årsrapporter fra alle norske sparebanker fra 2017-2019, samt personlige intervjuer av seks respondenter, henholdsvis fra tre store og tre mindre sparebanker.

Resultatene fra den kvantitative innholdsanalysen viste at klimarisiko har fått økt fokus, spesielt blant de store sparebankene. De personlige intervjuene avslørte en betydelig forskjell i forståelsen av begrepet klimarisiko blant sparebankene. Flere av bankene syntes å forstå klimarisiko som samfunnsansvar eller bærekraft, heller enn en finansiell risiko. Et annet viktig funn var utfordringen knyttet til mangel på data og måleverktøy. Videre fant vi at det største insentivet knyttet til inkludering av klimarisiko for sparebankene, var bankenes posisjonering, spesielt med tanke på forventede lovkrav fra myndighetene.

I studien konkluderer vi med at de store sparebankene virker å ha kommet lenger enn de mindre sparebankene i arbeidet med å inkludere klimarisiko som en del av sine prosesser. Likevel virker det som de fleste sparebankene har mange gjenstående utfordringer, for å fullstendig ha implementert klimarisiko. For å få flere sparebanker i gang med arbeidet, anbefalte vi at regulerende myndigheter burde innføre eksplisitte krav, samt få på plass gode måleverktøy. Generelt konkluderte vi med at det er et stort behov for mer kompetanse knyttet til klimarisiko.

ABSTRACT

Increased climate change over the last century has led to efforts towards a low-emission society. Such a transition can entail risks, which in turn can affect the financial stability of the Norwegian economy, including Norwegian savings banks. Based on the main goals of the Paris Agreement, Norway presented revised climate targets, where the goal was to reduce the 1990-emission levels with 50-55 percent. This makes the transition to a low-emission society more immediate than first expected. As Mark Carney, the Governor of the Bank of England pointed out, the climate crisis may be the new financial crisis. Therefore, it is important that Norwegian savings banks include climate risk, along with other risk factors in banks.

The purpose of this study was to explore the status of Norwegian savings banks, according to the work of including climate risks in their credit processes. To answer this research question, we have applied theory and literature related to the definition of climate risk, corporate social responsibility, sustainability and financial risk, as well as resource-based view. The data collection was based on a combination of different methods, respectively a quantitative content analysis of annual reports from all Norwegian savings banks from 2017-2019, as well as personal interviews of six respondents, from three large and three smaller savings banks.

The results from the quantitative content analysis revealed an increased focus on climate risk, especially for the larger savings banks. The personal interviews revealed a significant difference in regard to understanding the concept of climate risk among the savings banks. Several of the banks seemed to interpret climate risk as corporate social responsibility or sustainability, rather than financial risk. Another important finding was the challenge related to lack of data and measurement tools. Further, we discovered that the biggest incentive related to the inclusion of climate risk for the savings banks, was the banks' positioning with regard to expected regulatory requirements from the authorities.

In this study, we conclude that the large savings banks seems more familiar than the smaller savings banks, in their efforts to include climate risk as part of their processes. Common to all banks, is that they still seem to have challenges to fully implement climate risk. In order to increase the number of savings banks implementing climate risk, we recommended regulators to introduce explicit law requirements, as well as developing good measuring tools. In general, we concluded that there is a great need for more expertise related to climate risk.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Relevans for oppgaven	3
1.3 Avgrensning	4
1.4 Problemstilling	4
1.5 Oppgavens struktur.....	5
2.0 Relevant informasjon	6
2.1 Banksektoren i Norge	6
2.1.1 Norske sparebanker	6
2.2 Initiativ og tidligere undersøkelser.....	9
2.2.1 Initiativ på klimarisiko	9
2.2.2 Klimastiftelsen - finans og børs.....	9
2.2.3 BDO - Bærekraftsundersøkelsen 2020.....	10
2.2.4 Finanstilsynets kartleggelse av bærekraftsrapportering	10
3.0 Teoretisk forankring	11
3.1 Klimarisiko.....	11
3.1.1 Hva er klimarisiko?	11
3.1.2 Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD)	14
3.2 Samfunnsansvar, bærekraft og ESG.....	16
3.2.1 Samfunnsansvar.....	16
3.2.2 Bærekraftsteori	18
3.2.3 Environmental, Social og Governance (ESG).....	19
3.3 Risiko i bank.....	20
3.3.1 Prinsipal-agent problematikken.....	23
3.3.2 Risikorapportering i bank	25
3.4 Ressursbasert perspektiv	26
3.5 Oppsummering av den teoretiske forankringen	27
4.0 Metode.....	28
4.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming	28
4.2 Forskningsdesign.....	29
4.3 Valg av metode.....	30
4.4 Datainnsamling.....	31
4.4.1 Utvalg	31
4.4.2 Kvantitativ innholdsanalyse	32
4.4.3 Personlig intervju	33
4.5 Bearbeiding og analysering av data.....	35
4.6 Datakvalitet	36

4.6.1 Validitet	37
4.6.2 Reliabilitet	39
4.7 Ethiske vurderinger	41
5.0 Resultater og diskusjon	42
5.1 Er det endring i fokuset på klimarisiko i de ulike sparebank-alliansene de siste årene?	42
5.1.1 Endring i ordfrekvens på “klima”	43
5.1.2 Endring i ordfrekvens på “klimarisiko”	45
5.1.3 Diskusjon.....	47
5.2 Er det ulik forståelse av klimarisiko i sparebankene?	48
5.2.1 Fokus på klimarisiko	48
5.2.2 Ansvarlig avdeling	49
5.2.3 Kjennskap til TCFD-rammeverket.....	50
5.2.4 Kompetanse på klimarisiko	51
5.2.5 Andel klimasensitive kunder i banken	53
5.2.6 Diskusjon.....	53
5.3 Hva er utfordringene knyttet til arbeidet med klimarisiko?	59
5.3.1 Mangel på oversikt over retningslinjer.....	59
5.3.2 Kortsiktig tidsperspektiv	60
5.3.3 Mangel på data og måleverktøy	61
5.3.4 Ressurskapasitet	63
5.3.5 Diskusjon.....	64
5.4 Hva er insentivene for inkludering av klimarisiko i kredittprosessene i sparebankene?	68
5.4.1 Bankenes omdømme og posisjonering.....	68
5.4.2 Samarbeid.....	69
5.4.3 Politikk og reguleringer.....	70
5.4.4 Press og forventninger fra investorer	72
5.4.5 Økende krav fra ratingbyråer	73
5.4.6 Økt lønnsomhet	74
5.4.7 Forretningsmuligheter	74
5.4.8 Diskusjon.....	75
5.5 Evaluering av funn og anbefalinger for videre arbeid.....	82
5.5.1 Viktigste funn	82
5.5.2 Anbefalinger for videre arbeid	84
6.0 Konklusjon	86
6.1 Svar på problemstillingen.....	86
6.2 Kritikk til oppgaven.....	87
6.3 Videre forskning.....	88
7.0 Litteraturliste	89

TABELLOVERSIKT

Tabell 1: Fordeling av antall sparebanker i ulike alliansegrupper og total forvaltningskapital i hver allianse.....	7
Tabell 2: Eksempler på klimarelatert risiko for bank og hvilke risikotyper de påvirker	23
Tabell 3: Andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang - allianse	43
Tabell 4: Andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang - størrelse	44
Tabell 5: Andel sparebanker som nevner “klimarisiko” minst en gang - allianse	45
Tabell 6: Andel sparebanker som nevner “klimarisiko” minst en gang - størrelse.....	46
Tabell 7: Oppsummering av funn fra empiri og diskusjon	83

FIGUROVERSIKT

Figur 1: Oppsummering av de viktigste hendelsene i arbeidet med klimarisiko i finansnæringen	2
Figur 2: Prosentvis fordeling av total forvaltningskapital for alle norske sparebanker	8
Figur 3: Ulike typer klimarisiko	12
Figur 4: Anbefalinger og støttende veiledning fra TCFD-rapporten	15
Figur 5: Kobling mellom teori og forskningsspørsmål	27
Figur 6: Samlet ordtreff på “klima” og “klimarisiko” for alle sparebankene i 2017-2019	42
Figur 7: Årlig samlet ordtreff på “klima” for 2017-2019; prosentvis fordelt på allianse	43
Figur 8: Årlig samlet ordtreff på “klima” for 2017-2019; prosentvis fordelt på størrelse	44
Figur 9: Årlig samlet ordtreff på “klimarisiko” for 2017-2019; prosentvis fordelt på allianse.....	45
Figur 10: Årlig samlet ordtreff på “klimarisiko” for 2017-2019; prosentvis fordelt på størrelse	46
Figur 11: Viktige insentiver for sparebankene i arbeidet med klimarisiko	76

VEDLEGG

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse til intervju og praktisk informasjon.....	98
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	100
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring	103
Vedlegg 4: Fordeling av antall sparebanker basert på allianse og størrelse.....	104
Vedlegg 5: Refleksjonsnotat Ida Nag.....	105
Vedlegg 6: Refleksjonsnotat Malin Henriette Claussen.....	109

AKRONYMER OG FORKORTELSER

BDO	=	Binder Dijker Otte
CRD	=	Central Registration Depository
CRR	=	Capital Requirements Regulation
DSS	=	De samarbeidende sparebankene
ESG	=	Environmental, Social og Governance
EU	=	Den europeiske union
FN	=	Forente nasjoner
IPCC	=	Intergovernmental Panel on Climate Change
NOU	=	Norges offentlige utredninger
NSD	=	Norsk senter for forskningsdata
PRI	=	Principles for Responsible Investment
TCFD	=	Task Force on Climate-related Financial Disclosures
TEK10	=	Byggeteknisk forskrift

1.0 Innledning

I det første kapitlet tar vi for oss bakgrunnen for oppgaven, før vi videre redegjør for oppgavens relevans og avgrensning. Avslutningsvis presenterer vi problemstillingen og oppgavens struktur.

1.1 Bakgrunn

Klimaet har endret seg betydelig det siste århundret, og vil fortsette å endre seg fremover. Virkningene av klimaendringene tar tid, men det er viktig å allerede nå starte arbeidet mot en mest mulig balansert overgang til et ønsket og nødvendig lavutslippssamfunn (NOU 2018:17, s. 9).

Økt menneskelig aktivitet er anslått å ha forårsaket en temperaturøkning i verden på omtrent 1° C siden førindustriell tid (NOU 2018:17, s. 15). Den globale oppvarmingen leder til store klimaendringer og økt risiko for negative hendelser. På bakgrunn av dette, ble Parisavtalen inngått i desember 2015 (FN-sambandet, 2020). Formålet med Parisavtalen er å holde økningen i den globale gjennomsnittstemperaturen til under 2° C av det førindustrielle nivået, og arbeide med å begrense temperaturøkningen til 1,5° C (Task Force on Climate-related Financial Disclosures [TCFD], 2017a, s. 1). For å nå dette målet planlegger myndigheter over hele verden en overgang til et lavutslippssamfunn, som vil kunne tvinge frem strenge klimapolitiske tiltak (United Nations, 2015). Ifølge FN er ett av hovedpunktene i Parisavtalen at verden skal være klimanøytrale innen andre del av dette århundret, altså skal nettutslippene være lik null (FN-sambandet, 2020). Konsekvensene av klimaendringer, klimapolitikk og klimarelatert teknologisk utvikling, er ikke like enkelt å identifisere. På bakgrunn av at vi ikke fullt ut kjenner disse konsekvensene, står vi overfor klimarisiko (NOU 2018:17, s. 9).

Begrepet klimarisiko i finanssektoren ble introdusert av den britiske sentralbanksjefen, Mark Carney, i en tale han gav i september 2015. I talen “Breaking the Tragedy of the Horizon” kunngjorde Carney viktigheten av fokus på klimarisiko i finansnæringen. Her uttrykte han tydelig at finansnæringen bør innarbeide faktorer for klimaendringer og dekarbonisering i investeringsbeslutninger (Carney, 2015, s. 11). Denne talen blir ansett som et skifte i

internasjonal finansnæring, mye på grunn av sammenligningen Carney trakk til hvordan klimakrisen, kan bli den nye finanskrisen (Finans Norge, 2018, s. 9).

Med bakgrunn i behovet for bedre og mer samlet tilgang til informasjon om klimarisiko, ble det i 2015 opprettet en arbeidsgruppe som fikk navnet Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). TCFD la i juni 2017 frem en rapport som inneholder anbefalinger og retningslinjer for hvordan selskaper på en bedre og mer systematisk måte, skal kunne rapportere om klimarelatert risiko. Rapporten har fått bred støtte internasjonalt, noe som indikerer økt etterspørsel etter kunnskap og informasjon på området (NOU 2018:17, s. 107-108).

Norges Bank har siden 2010 vurdert klimarisikoen til selskaper i utsatte sektorer, men det var først i 2017 de inkluderte et utvalg banker og forsikringsselskaper i denne vurderingen. Norges Bank viser også til at de i 2017 igangsatte dialog med flere store banker angående klimarapportering, og hvordan bankene ville arbeide med TCFD-anbefalingene (Slyngstad & Ihenacho, 2018). Basert på den økte oppmerksomheten rundt temaet klimarisiko, og ikke minst rundt behovet for inkludering av klimarisiko i bank, lanserte Finans Norge sommeren 2018 “Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen”. Veikartet beskriver veien til en lønnsom og bærekraftig finansnæring innen 2030, og viser til at finansnæringen spiller en nøkkelrolle i Norges omstilling til et lavutslippssamfunn (Finans Norge, 2018, s. 4). Videre publiserte regjeringen i desember 2018, den offentlige utredning NOU 2018:17, hvor de kartla klimarisiko i norsk økonomi. Det er tydelig at oppmerksomheten rundt problematikken har økt, også i Norge, de siste årene. Den finansielle trusselen er fortsatt stor og det er viktig å få videreført kunnskap og informasjon om klimarisiko utad i samfunnet (Carney, Villeroy de Galhau & Elderson, 2019).

Figur 1: Oppsummering av de viktigste hendelsene i arbeidet med klimarisiko i finansnæringen

Banker har stor innflytelse over hvilke selskaper som får mulighet til å vokse, ved å prise og innvilge lån. Det er høye forventninger både fra samfunnet og myndigheter, til at banker skal ta ansvar og nøye vurdere aktuelle kunder, også i forbindelse med hvor klimautsatte de er. Slik type informasjonsinnhenting krever mye jobb fra bankenes side, og nødvendigheten

av gode og effektive rutiner er viktig (Bjartnes, Mangset & Gjølberg, 2018a, s. 36-37). Banknæringen i Norge består for det meste av mellomstore og små sparebanker (Grimsby, Ulstein, Holmen & Grünfeld, 2013, s. 2; Bankenes sikringsfond, u.å.; Finanstilsynet, 2019a, s. 12). Sparebankene står for den største andelen av utlån til kunder i Norge, og det er derfor viktig at sparebankene, på linje med de store forretningsbankene, fokuserer på klimarisiko og inkluderer dette i sine prosesser (Bankenes sikringsfond, u.å.). Vi har i denne utredningen derfor valgt å undersøke de norske sparebankene, og hvor langt de har kommet i arbeidet med klimarisiko.

Selve behandlingen av klimarisiko i finansinstitusjoner har endret seg de siste fem årene (Paisley & Nelson, 2019, s. 2). Tidligere ble klimarisiko i finansnæringen mest sett på som en omdømmerisiko som kan adresseres gjennom miljø, sosialt forhold og styring, og omtales som ESG-agenda. Nå anser flere virksomheter klimarisiko som en finansiell risiko de må integrere i eksisterende risikostyring. Dette skiftet kan i det minste delvis tilskrives økt oppmerksomhet fra myndighetene. Selv uten dette fokuset, er det fornuftig for risikostyrere å vurdere klimarelaterte risikoer og muligheter (Paisley & Nelson, 2019, s. 2; Colas, Khaykin & Pyanet, 2019, s. 3). På bakgrunn av dette er det interessant å undersøke norske sparebanker, for å se hvordan de forholder seg til klimarisiko i dag, og hvorvidt de har inkludert klimarisiko i sine kredittprosesser.

1.2 Relevans for oppgaven

Etterspørselen etter økt fokus på klimarisiko i banker, samt behovet for informasjon og kunnskap på området, må tas seriøst av aktørene i markedet. Både store og små finansinstitusjoner må sette seg inn i tematikken, for å kunne jobbe sammen mot FNs mål om netto nullutslipp av klimagasser i verden innen 2050. I februar 2020, meldte den norske regjeringen inn Norges nye klimamål, for det kommende tiåret. Frem mot 2030 har Norge nå som mål å kutte egne utslipp, med 50-55 prosent fra 1990-nivået (Solvang, Knežević & Cosson-Eide, 2020). Denne økningen i klimamålet vil gjøre det enda viktigere for norske banker å redegjøre for eventuelle endringer i klimapolitikken, og forberede seg på at endringer kan skje raskere enn først antatt.

Det foreligger i dag relativt lite forskning knyttet til hvordan finansnæringen i Norge håndterer klimarisiko i sine prosesser. Det fremkommer i NOU 2018:17 (s. 140) at klimarisiko fortsatt anses å være i en tidlig fase, og at det er behov for mer informasjon, kompetansebygging og videre forskning på området. Det er spesielt et behov for vurdering av klimarisiko i ulike sektorer. På bakgrunn av dette mener vi det er av samfunnsmessig relevans og interesse, med en kartlegging av norske sparebankers forståelse av, og status på, hvor langt sparebankene er kommet i arbeidet med klimarisiko.

1.3 Avgrensning

Det er tidligere utført ulike undersøkelser og kartleggelser av klimarisiko i finansnæringen. Disse har i hovedsak vært basert på store finansforetak som forretningsbanker, forsikringsselskap og kapitalforvaltere. I denne studien ønsker vi å få innblikk i hvordan norske sparebanker er stilt i arbeidet med klimarisiko. Sparebanker er långivere på samme måte som forretningsbanker og kredittforetak, men sparebanker er bygget opp med en annen eierstruktur, og har derfor ikke eiere på samme måte som andre finansforetak. Vi er interesserte i å finne ut hvordan dette påvirker sparebankene i deres arbeid med å inkludere klimarisiko i sine prosesser. Sparebankene er av ulik størrelse, med ulik mengde ressurser, som også kan være avgjørende i deres arbeid med klimarisiko. For å få best mulig oversikt over det totale bilde av klimarisiko i norske sparebanker, har vi i denne utredningen valgt å inkludere alle de norske sparebankene, uavhengig av størrelse, i deler av undersøkelsen. Hovedkilden for den resterende delen, baseres på et begrenset utvalg sparebanker.

1.4 Problemstilling

Problemstillingen vi søker å analysere i denne oppgaven er:

Hvor langt har norske sparebanker kommet i arbeidet med inkludering av klimarisiko i sine kredittprosesser?

Vi ønsker å undersøke dette nærmere, da det kan være avgjørende for den finansielle stabiliteten, at långivere kan kvantifisere klimarisiko og prise lånene etter risikoen (NOU 2018:17, s. 23). I denne utredningen har vi spesielt fokusert på kredittprosessene i

sparebankene, fordi bankene hovedsakelig er utsatt for klimarisiko gjennom sine utlån (Olsen, 2019, s. 47). For å besvare problemstillingen har vi utformet fire forskningsspørsmål som konkretiserer temaet, og som kan gi oss en indikasjon på hvor langt sparebankene er kommet i arbeidet med klimarisiko:

F1: Er det endring i fokuset på klimarisiko i de ulike sparebank-alliansene de siste årene?

F2: Er det ulik forståelse av klimarisiko i sparebankene?

F3: Hva er utfordringene knyttet til arbeidet med klimarisiko?

F4: Hva er insentivene for inkludering av klimarisiko i kredittprosessene i sparebankene?

Det første forskningsspørsmålet er basert på en kvantitativ innholdsanalyse av årsrapportene til alle norske sparebanker i perioden 2017 til 2019. Basert på antall treff på ordene “klima” og “klimarisiko”, kan vi gjøre oss opp en mening om hvorvidt det kan sies å være en endring i fokuset på klimarisiko i de ulike sparebank-alliansene de siste årene. De resterende tre forskningsspørsmålene besvares ved hjelp av personlige intervju av representanter fra utvalgte sparebanker. Målet med det andre forskningsspørsmålet, er å få innsikt i forståelsen av klimarisiko i sparebankene. Vi ønsker videre ved forskningsspørsmål tre, å identifisere noen konkrete utfordringer knyttet til arbeidet med klimarisiko. Det siste forskningsspørsmålet har til hensikt å fange opp insentivene for å inkludere klimarisiko i prosessene i banken. Ved besvarelse av dette forskningsspørsmålet, kan vi få en indikasjon på hva som eventuelt må gjøres videre, for at flere sparebanker skal inkludere klimarisiko i sine prosesser.

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 2 i oppgaven tar for seg relevant informasjon, hvor det gis en kort gjennomgang av banksektoren i Norge, en definisjon av norske sparebanker, samt initiativ og tidligere undersøkelser knyttet til klimarisiko. Kapittel 3 omhandler den teoretiske forankringen, hvor vi blant annet definerer klimarisiko, samfunnsansvar, bærekraft og ESG, risiko i bank og ressursbasert perspektiv. I kapittel 4 presenteres studiens metodiske tilnærming, hvor kvalitativ metode, personlig intervju, kvantitativ innholdsanalyse, samt studiens utvalg og kvalitet nøye blir beskrevet. Kapittel 5 tar for seg studiens resultater og diskusjon, samt en oppsummering av studiens viktigste funn og anbefaling for videre arbeid. Til slutt, i kapittel 6, besvares oppgavens problemstilling, før det avslutningsvis gis forslag til videre forskning.

2.0 Relevant informasjon

I dette kapitlet gir vi en kort gjennomgang av banksektoren i Norge, inkludert norske sparebanker og de ulike grupperingene av sparebanker, før vi avslutningsvis gir en oversikt over enkelte initiativ, samt et utvalg tidligere undersøkelser på temaet.

2.1 Banksektoren i Norge

Banker gir personer og bedrifter mulighet til å låne og spare penger, og spiller en viktig rolle i samfunnet ved å bidra til kapitalflyt. På denne måten bistår bankene til vekst og økt verdiskaping i samfunnet, både for privatpersoner så vel som for bedrifter (Finans Norge, 2018, s. 26). Bankene i Norge inngår som en del av finansnæringen. Klimarisiko i finansnæringen, er summen av den klimarelaterte risikoen, i alle andre sektorer i samfunnet. Det blir derfor viktig for aktører i finansnæringen å innhente, analysere og håndtere informasjon, om hvordan ulike sektorer og selskaper i samfunnet, håndterer klimarisiko i sin virksomhet (Bjartnes et al., 2018a, s. 36). Finansnæringen må også tilpasse seg endringer i kunde- og investorpreferanser, samt økte forventninger og flere reguleringer rundt håndtering av klimarisiko (Bjartnes et al., 2018a, s. 36).

2.1.1 Norske sparebanker

Det norske bankvesenet består av sentralbanken, statsbanker og private banker. De private bankene deles i to: forretningsbanker og sparebanker. Etablering av private banker krever offentlig godkjenning, og deres virksomhet er underlagt statlig kontroll, blant annet fra Finanstilsynet (Meinich & Munthe, 2018). Sparebanker og forretningsbanker har grunnleggende forskjeller, blant annet i formen på egenkapitalen. Sparebanker er bygget opp av bankens grunnfondskapital, som består av tidligere års tilbakeholdte overskudd (Norges Bank, 2019, s. 47). Grunnfondskapitalen utgjør egenkapitalen til sparebankene, i tillegg til eventuell eierandelskapital, dersom sparebanken er egenkapitalbevisbank og operer på den norske børsen (Innst. 360 S (2011-2012), s. 10).

Historisk sett har sparebanker vært selveiende stiftelser, mens forretningsbankene er eid av aksjonærer, og fungerer på den måten likt som andre aksjeselskaper i samfunnet (Norges Bank, 2019, s. 47). En del av sparebankene er i dag på børs, og har dermed eiere gjennom utstedt

egenkapitalbevis. Likevel er det foretatt avgrensninger for eierne, slik at et eventuelt overskudd forholdsmessig fordeles mellom sparebankenes grunnfond og egenkapitalbeviser (Innst. 360 S (2011-2012), s. 10). Sparebanker er også forventet, men ikke lovpålagt, å støtte lokalsamfunnet både ved å tilby gode og pålitelige banktjenester, samt å benytte deler av overskuddet til å støtte lokale aktiviteter (Norges Bank, 2019, s. 47).

Sparebankene i Norge spiller en viktig rolle for utviklingen av næringslivet, lokalsamfunnet og vekstkraft i regionene, og fordeles i ulike alliansegrupper (Sparebankforeningen, u.å.a). Tanken bak alliansedannelsene var knyttet til felles produktselskaper som inkluderte ikke-bankvirksomhet, samtidig som selve bankvirksomheten skulle fortsette som tidligere i de individuelle bankene (Norges Bank, 2019, s. 47). I dag er det 95 sparebanker i Norge, fordelt på tre alliansegrupper, samt en restgruppe bestående av selvstendige sparebanker.

Eika Alliansen	SpareBank 1-alliansen	DSS (De samarbeidende sparebankene)	Selvstendige sparebanker
<ul style="list-style-type: none"> • 64 sparebanker • Forvaltningskapital 306 mrd. 	<ul style="list-style-type: none"> • 14 sparebanker • Forvaltningskapital 730 mrd. 	<ul style="list-style-type: none"> • 9 sparebanker • Forvaltningskapital 54 mrd. 	<ul style="list-style-type: none"> • 8 sparebanker • Forvaltningskapital 368 mrd.

Tabell 1: Fordeling av antall sparebanker i ulike alliansegrupper og total forvaltningskapital i hver allianse

Kilde: Sparebankforeningen, u.å.b; De samarbeidende sparebankene [DSS], u.å.; Eika, u.å.a; Finans Norge, 2019a

Eika Alliansen

De 64 sparebankene som inngår i Eika Alliansen er relativt små i størrelse, men samlet sett utgjør denne alliansen en betydelig faktor i norsk bankvesen (Finans Norge, 2019a). Små lokalbanker kjenner det lokale næringslivet best og kan utnytte informasjonen i sine kredittprosesser (Eika, u.å.b).

SpareBank 1-alliansen

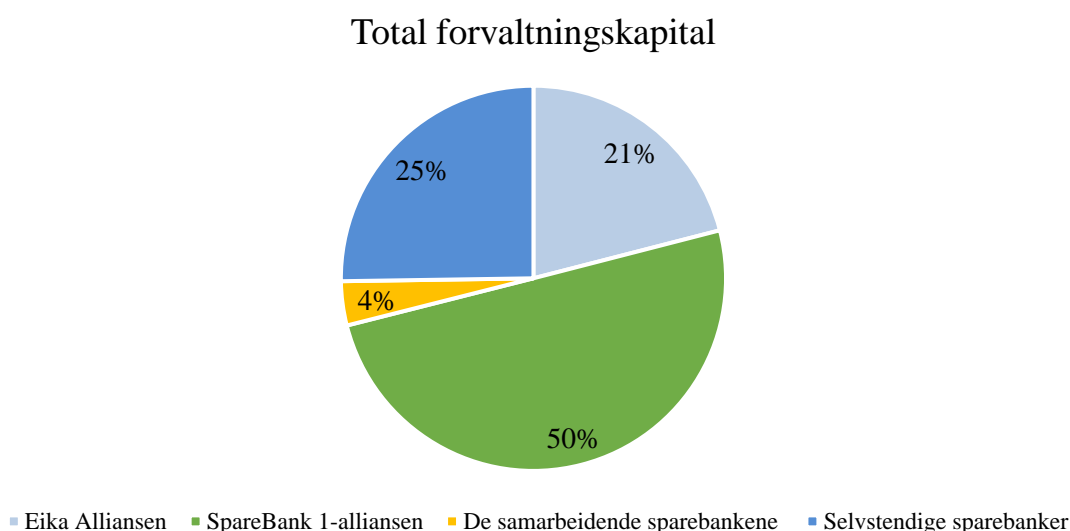
De 14 selvstendige sparebankene som inngår i SpareBank 1-alliansen er fordelt over hele landet, og samarbeider om en felles plattform og merkevare (SpareBank 1, u.å.). Størrelsen på de 14 bankene er noe ulik, men består hovedsakelig av store og mellomstore sparebanker (Finans Norge, 2019a).

De samarbeidene sparebankene (DSS)

De ni sparebankene som inngår i DSS er alle relativt små i størrelse. Formålet med samarbeidet er å utnytte potensialet med felles innkjøp og standardisering, og har til hensikt å styrke de lokale sparebankenes konkurransevne gjennom økt og formalisert samarbeid (DSS, u.å.).

Selvstendige sparebanker

De selvstendige sparebankene har ikke en form for samarbeid, som de tre andre grupperingene. Det er totalt åtte selvstendige sparebanker i denne restgruppen, som alle er nokså store i størrelse (Finans Norge, 2019a).

Figur 2: Prosentvis fordeling av total forvaltningskapital for alle norske sparebanker

Kilde: Finans Norge, 2019a

Finanstilsynet deler bankene opp i tre grupperinger, fordelt på størrelse ut fra forvaltningskapitalen. De seks store regionsparebankene: SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBank 1 SMN, Sparebanken Vest, SpareBank 1 SR-Bank, Sparebanken Sør og SpareBank 1 Østlandet blir omtalt som de **store sparebankene**. Disse står for 52 prosent av den totale forvaltningskapitalen for alle norske sparebanker (Finans Norge, 2019a; Finanstilsynet, 2019a, s. 12; Hovland, 2018). Sparebanker med over 10 milliarder i forvaltningskapital omtales som **mellomstore sparebanker**, og sett bort fra de seks regionsparebankene, utgjør dette 16 sparebanker som til sammen har 25 prosent av den totale forvaltningskapitalen (Finans Norge, 2019a; Finanstilsynet, 2019a, s. 12). De resterende

sparebankene blir regnet som **små sparebanker**, da de har en forvaltningskapital på under 10 milliarder. De små sparebankene står for 23 prosent av den totale forvaltningskapitalen til norske sparebanker (Finans Norge, 2019a).

2.2 Initiativ og tidligere undersøkelser

Vi tar her for oss enkelte initiativ i arbeidet med klimarisiko i banksektoren, samt et utvalg tidligere undersøkelser og kartleggelser knyttet til klimarisiko i bank.

2.2.1 Initiativ på klimarisiko

Det er en rekke globale og europeiske initiativer knyttet til hvordan det finansielle markedet skal hjelpe å motkjempe klimaendringene, blant annet TCFD-rammeverket og EUs “High-Level Expert Group on Sustainable Finance” (Finans Norge, 2018, s. 10; Financial Conduct Authority, 2019, s. 3). Basert på slike internasjonale initiativ, ble “Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen” publisert i Norge i 2018. Veikartet har som visjon at finansnæringen innen 2030 skal være lønnsom og bærekraftig, og at finansiering, forvaltning og forsikring foregår med kunnskap om klima (Finans Norge, 2018, s. 5-6). For sparebankene har veikartet en betydning i form av fire bransjespesifikke anbefalinger i tillegg til de tverrgående anbefalingene. I korte trekk omhandler disse, å måle kreditteksponeringen som er karbonrelatert, inkludere klima i kredittprosessene, stille krav til klima i utlån til bolig og næringsbygg, samt få et “grønnere” obligasjonsmarked (Finans Norge, 2018, s. 28).

2.2.2 Klimastiftelsen - finans og børs

Nettverksorganisasjonen Norsk klimastiftelse, kartla høsten 2018 norske finansaktører og børsnoterte selskapers håndtering av klimarisiko, for å utforske om klimarisiko stod på agendaen i norske virksomheter. Av de 55 selskapene som svarte på denne kartleggelsen, var 10 av disse fra bank (Bjartnes, Jortveit, Michelsen, Øvrebø & Skaugen, 2018b, s. 16-17). I denne kartleggelsen fant klimastiftelsen blant annet at det arbeides med å øke kompetansen for de ansatte på klimarisiko i 80 prosent av bankene, og at 70 prosent av bankene opplever krav til klimarisikovurdering fra investorer og andre interessenter. Videre fant de at 50 prosent av bankene stiller klimarelaterte krav ved investeringer og 70 prosent stiller klimarelaterte krav ved innkjøp og utlån (Bjartnes et al., 2018b, s. 61-63). Kritikkk til denne

kartleggelsen, er at noen respondenter synes å ha tolket klimarisiko som “klimaspørsmål generelt” eller “bærekraftsspørsmål generelt”, og svarene kan derfor vise en mer positiv situasjon, enn hva som er realitet (Øvrebø, 2018, s. 20). Som denne kartleggelsen viser er det ulikt fra bank til bank om klimarisiko står på agendaen.

2.2.3 BDO - Bærekraftsundersøkelsen 2020

BDO Rådgivning utga i mars 2020 en bærekraftsundersøkelse som omhandler norsk banksektors bærekraftsarbeid, hvor spesielt risikoperspektivet gjør dette arbeidet relevant for bankene. Undersøkelsen ble besvart av 42 banker, og ser på hvor langt banker, med mindre ressurspotensial, er kommet i arbeidet med bærekraft blant annet innen strategi, risikostyring og rapportering (BDO, 2020, s. 2). Relevant for vår studie, er undersøkelsen av bankenes klimarisiko. Det fremkommer av undersøkelsen at 65 prosent av bankene vurderer klimaendringer som en risikofaktor for egen forretningsstrategi i stor eller middels grad. 40 prosent av bankene oppgir også at de tar hensyn til klimarisiko i kredittvurderingen av bedriftskundene, i stor eller middels grad. Disse funnene illustrerer at bankene tar eget initiativ, da det per i dag ikke finnes reguleringer på området (BDO, 2020, s. 13-14).

2.2.4 Finanstilsynets kartleggelse av bærekraftsrapportering

I februar 2020 sendte Finanstilsynet ut et spørreskjema knyttet til bærekraftsrapportering i foretak. Denne undersøkelsen skulle besvares av alle foretak registrert på Oslo Børs, med Norge som hjemstat, innen 15. april i år. Undersøkelsen inneholdt blant annet 18 spørsmål direkte på klimarisiko (Finanstilsynet, 2020a). Dette kan tolkes som en indikasjon på at tilsynet allerede er i gang med arbeidet, og jobber med å få klimarisiko inn i sitt tilsynsarbeid. Det kan se ut som det er behov for tilsyn, da en tidligere undersøkelse av de 100 største selskapene på Oslo Børs, viste at kun 25 prosent nevnte ordet klimarisiko i årsrapporten, året etter TCFD-anbefalingene ble publisert (Gjølberg, 2018, s. 9). Av sparebankene i Norge er 21 av dem notert på Oslo Børs med egenkapitalbevis, samt en som er notert med aksjer (Norges Bank, 2019, s. 41; Oslo Børs, u.å.a.). Det er knyttet andre, og strengere rapporteringskrav til sparebanker på børsen, som gjør rapporteringen mer krevende, enn for de unoterte sparebankene (Oslo Børs, u.å.b).

3.0 Teoretisk forankring

Teorikapitlet gir en innføring i litteratur knyttet til klimarisiko i den norske banksektoren, og legger føringer for empirien og diskusjonen senere i oppgaven. Vi introduserer først definisjonen av klimarisiko, før vi videre tar for oss ulike tilnærmelser av begrepet, enten det gjelder forståelse av klimarisiko som samfunnsansvar, bærekraft og ESG, eller som et risikoelement. Vi trekker også frem interessentteorien, prinsippal-agent problematikken og ressursbasert perspektiv, før vi til slutt gir vi en kort oppsummering av den teoretiske forankringen.

3.1 Klimarisiko

“Klimarisiko er et av de områdene innen risiko som er minst kjent, og som er minst håndgripelig, men som potensielt har størst risikoelement”. Dette uttrykte risikodirektør i Norges Bank Investment Management, Dag Huse, i en artikkel i E24 (Nordstrøm, 2018). Det er nødvendig med en innføring i teorien knyttet til klimarisiko, og de ulike typene klimarisiko, for å forstå hvorfor det er viktig for sparebankene å inkludere denne formen for risiko, i sine kredittprosesser (NOU 2018:17, s. 230).

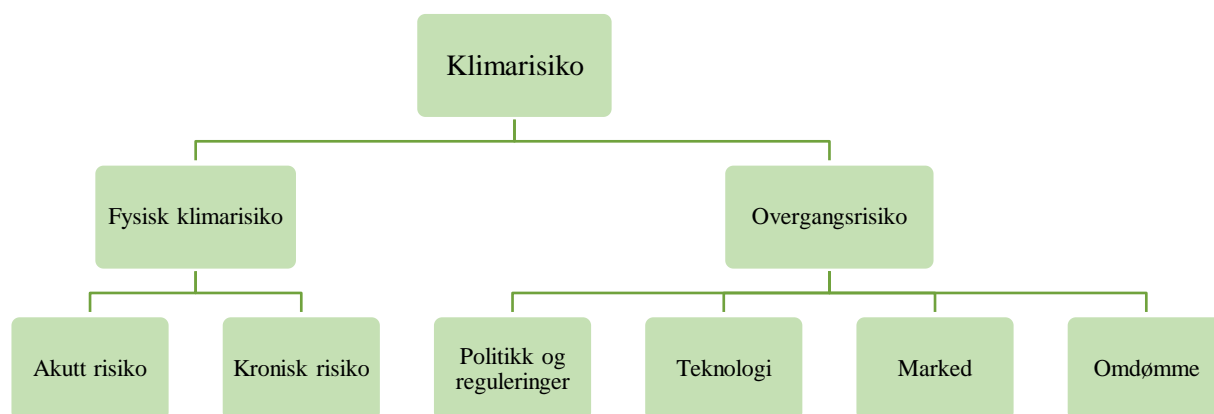
3.1.1 Hva er klimarisiko?

Klimarisiko er risikoen forbundet med klimaendringene i verden, hvor endringene kan bidra til negative hendelser, så vel som muligheter, for aktører som innretter seg etter dem (NOU 2018:17, s. 9; TCFD, 2017a, s. 5-6). Selve begrepet risiko blir forklart som usikkerheten knyttet til hendelser som gir avvik fra et planlagt eller tenkt forløp (Johnsen, 2009, s. 25). Analyser av værobservasjoner viser at det for tiden er større hyppighet av varme- og nedbørsrekorder enn tidligere, og disse målingene er større enn forventet, i et konstant klima (NOU 2018:17, s. 31).

I talen til den britiske sentralbanksjefen Mark Carney i 2015, uttalte han klimaendringer som “tidshorisontens tragedie” og advarte om at klimaendringer kan være en trussel mot finansiell stabilitet (Carney, 2015, s. 4). Carney trakk spesielt frem at dagens kortsiktige tidshorisont i politikk og finansnæringen, ikke er forenlig med klimautfordringenes langsiktige tidsperspektiv. Videre viste han til at horisonten for pengepolitikken vanligvis strekker seg til

et par år, og den finansielle stabiliteten til rundt 10 år (Carney, 2015, s. 4). Dersom bankene ikke inkluderer relevante kostnader for fremtidige klimaendringer i sine kredittprosesser omgående, kan det føre til store kostnader i fremtiden (Carney, 2015, s. 4). Dette utsagnet fra Carney støttes også av FNs klimapanel, IPCC, i deres spesialrapport om virkningene av global oppvarming på 1,5° C, over det førindustrielle nivået (IPCC, 2018, s. 20).

Klimarisiko er et nokså nytt begrep for mange norske bransjer og har fått økt oppmerksomhet de siste årene, særlig i finansnæringen (Michelsen, 2018, s. 16). Grunnet begrepets korte eksistens, er det begrenset gyldighet på historisk data knyttet til klimaendringer, som gjør det utfordrende for bankene å håndtere klimarisiko (NOU 2018:17, s. 17). Klimarisiko deles ofte inn i to typer: fysisk klimarisiko og overgangsrisiko (TCFD, 2017a, s. 5).

Figur 3: Ulike typer klimarisiko

Kilde: TCFD, 2017a, s. 5-6

Fysisk klimarisiko

Fysisk klimarisiko omfatter de fysiske konsekvensene forbundet med klimaendringene.

Eksempler på fysisk klimarisiko er endringer i temperatur, nedbør og ekstremvær. Denne typen klimarisiko kan deles i to, der vi skiller mellom akutt og kronisk klimarisiko. Akutt fysisk klimarisiko refererer til hendelsesstyrte risikoer, blant annet værhendelser som orkaner og flom. Tap og skader etter slike hendelser vil kunne forårsake store kostnader for forsikringsselskaper, men vil også kunne være en stor risiko for banker som har sikkerhet i hus og eiendom (Bjartnes, 2018, s. 5). Kronisk fysisk klimarisiko, refererer til mer langsiktige endringer i klimaet, eksempelvis vedvarende høyere temperaturer, som kan føre til stigninger i havnivået og kroniske hetebølger (TCFD, 2017a, s. 6). Kronisk risiko kan gjøre

virksomheter ute av stand til å drive næring, og bli stående med ubrukt anlegg og redusert inntekt (Bjartnes, 2018, s. 5). Banksektoren kan påvirkes gjennom tap og redusert lønnsomhet hos kunder. Tilstrekkelig store tap som følge av fysisk klimarisiko kan utgjøre en stor risiko for finansinstitusjoner (NOU 2018:17, s. 231).

Overgangsrisiko

Overgangsrisiko representerer de økonomiske risikoene som kan følge av tilpasningsprosessen mot et lavutslippssamfunn (Carney, 2015). Ved overgangen til et lavutslippssamfunn er det risiko forbundet med mulige prisendringer på finansielle eiendeler, samt mulighet for at garantiobjekter i bankens portefølje faller i verdi (NOU 2018:17, s. 231). Noe av grunnen til mulig prisfall på eiendeler for enkelte selskap, er knyttet til strengere klimapolitiske tiltak, som blir tvunget frem ved høyere klimamål (Solvang et al., 2020). En forsterket klimapolitikk vil gjøre det dyrere for selskap med høyt utslipp, og åpner muligheter for ny teknologi og ny næring. Som følge av dette kan både selskap og ressurser i selskapet miste verdi, og ende opp som såkalte “strandede eiendeler”. Strandede eiendeler i klimasammenheng, forklares som begrenset utnyttelse av karbonrelaterede energiresurser, som er nødvendig for å nå klimamålene (NOU 2018:17, s. 231).

I en rapport fra Norges Bank i 2019 vises det til overgangsrisiko, som den mest relevante klimarisikoen for bankene i dag (Olsen, 2019, s. 48). I de fleste sektorer finnes en form for overgangsrisiko, altså selskap som blir påvirket blant annet ved innføring av strengere klimareguleringer og økte karbonutslippspriser. Overgangen til et lavutslippssamfunn vil i tillegg til endringer i klimapolitikken, føre til andre omfattende endringer, som etter TCFD-rapporten kan inndeles i fire kategorier;

Den første kategorien, **politikk og reguleringer**, innebærer hvordan beslutninger både globalt og nasjonalt kan føre til endringer for selskaper, for eksempel innføring av Parisavtalen, økte CO₂-skatter og strengere kvalitetskrav på eiendom. Den neste kategorien omhandler **teknologi**. Endring i teknologi vil skape forsterket risiko for noen bransjer. Fornybar energi vil i mange tilfeller utkonkurrere fossil energi. Et tydelig eksempel på dette er den nye teknologien som har resultert i elbiler, et direkte alternativ til den tradisjonelle forbrenningsmotoren (Bjartnes, 2018, s. 5-6; TCFD, 2017a, s. 5). Den tredje kategorien, **marked**, innebærer virkningene politiske og teknologiske endringer har på markedsf forholdene, og hvordan markedene endres etter hvilke reguleringer som innføres og

hvilken teknologi som utvikles. Nye markeder vokser frem, noe som også påvirker tilbud og etterspørsel (TCFD, 2017a, s. 6). Den siste kategorien er knyttet til **omdømmerisiko**. Denne risikoen relateres både til innhenting av ressurser til selskaper, men også hvordan selskaper posisjonerer seg mot kunder og investorer. Basert på de klimaendringene vi nå opplever, vil det være mer utfordrende for et selskap, som er tungt lastet med fossil energi, å tiltrekke seg den beste arbeidskraften, samt være attraktiv for investorer og långivere (Bjartnes, 2018, s. 6).

Muligheter

Klimaendringer og overgangen til et lavutslippssamfunn kan også gi muligheter for selskaper. I TCFD-rapporten (2017a, s. 6) deles mulighetene inn i fem kategorier:

1. Reduserte kostnader som følge av ressurseffektivisering
2. Økt bruk av fornybar energi, sammen med en forventning om økt karbonpris
3. Endring i kunde- og forbruksmønster kan føre til at virksomheter som satser på fornybare løsninger kan bedre konkurransesituasjonen
4. Organisasjoner som aktivt søker muligheter i nye markeder eller ved nye eiendeler, kan være i stand til å diversifisere sine aktiviteter og bedre posisjonere seg for overgangen til et lavutslippssamfunn
5. Virksomheter som utvikler tilpasningsevner til å reagere på klimaendringer, for å styre de tilhørende mulighetene og risikoene i større grad, vil være bedre rustet for utfordringene som følger med på veien mot et lavutslippssamfunn

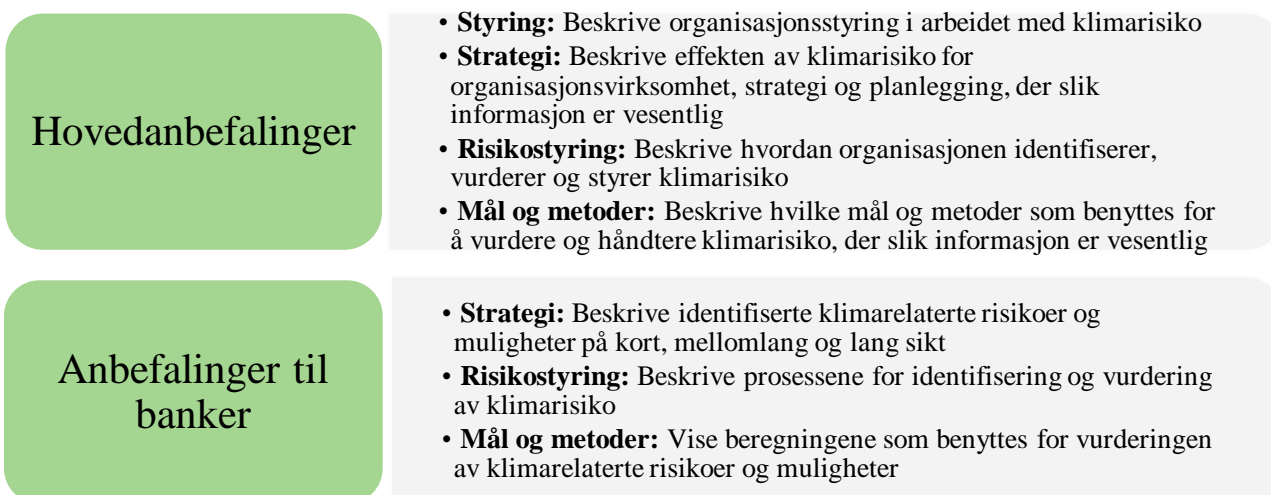
3.1.2 Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD)

Arbeidsgruppen TCFD ble opprettet i 2015, og la grunnlaget for rammeverk og rapportering av klimarelatert risiko (NOU 2018:17, s. 107-108). Målet med rapporten er at det innen 2022 skal være fullstendig integrasjon av anbefalingene i det finansielle systemet (TCFD 2017a, s. 42).

Rapporten sikter på å gi en frivillig løsning av et anbefalt informasjonsrammeverk, som kan gjøre det mindre krevende å produsere og bruke klimarelaterte økonomiske løsninger. Kjerneelementene i rapporten er sterkt generelle og kan derfor anvendes i enhver industri i store deler av verden (TCFD, 2017a, s. iii-iv). De fire hovedanbefalingene er strukturert rundt områder som tilsvarer kjerneelementene i hvordan alle selskaper drives. Det første anbefalingsområdet er **styring**, og beskriver selskapets styringsprosesser vedrørende

klimarelaterte risikoer og muligheter (TCFD, 2017a, s. 13). **Strategi** omhandler de potensielle og faktiske klimarelaterte risikoene og mulighetenes påvirkning på virksomheten, strategien og den finansielle planleggingen til organisasjonen (TCFD, 2017a, s. 13). **Risikostyring** beskriver prosessene organisasjonen bruker for å identifisere, vurdere og styre klimarisiko (TCFD, 2017a, s. 14). Det siste elementet er **mål og metoder**, som tar for seg målene og metodene, som benyttes til å vurdere og styre relevante klimarelaterte risikoer og muligheter i virksomheten (TCFD, 2017a, s. v).

I tillegg har TCFD-gruppen utarbeidet en supplementær veiledning for den finansielle sektoren, som skal bidra til å øke forståelsen for andel karbonrelaterte eiendeler i finanssektoren, samt eksponeringen det finansielle systemet har mot klimarisiko. Her deles finanssektoren inn i flere hovedindustrier, hvor bank er en av dem (TCFD, 2017b, s. 22).

Figur 4: Anbefalinger og støttende veiledning fra TCFD-rapporten

Kilde: TCFD, 2017b, s. 12

TCFD-rapporten anbefaler blant annet at bankene bør beskrive kreditteksponeringen for karbonrelaterte eiendeler, og offentliggjøre klimarisikoen forbundet med utlån og annen finansiell forvaltningsdrift (TCFD, 2017b, s. 24). Det fremkommer videre av anbefalingene at bankene bør klassifisere egen klimarisiko i samsvar med tradisjonelle risikoer som kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Bankene bør også beskrive rammene for denne risikoklassifiseringen (TCFD, 2017b, s. 25).

3.2 Samfunnsansvar, bærekraft og ESG

Spørsmål om klima og miljø blir historisk sett tatt opp i sammenheng med samfunnsansvar, eller bærekraft og ESG (Colas et al., 2019, s. 3). Det er derfor relevant å se nærmere på begrepene og teorien knyttet til dem.

3.2.1 Samfunnsansvar

Blowfield og Murray (2014, s. 43) viser til at begrepet samfunnsansvar for første gang ble omtalt i 1930. I dag finnes det en rekke definisjoner og syn på begrepet. Keith Davies, en amerikansk professor i styring og ledelse, mener at samfunnsansvar begynner der loven slutter, og omhandler hva selskaper gjør for å bidra positivt til samfunnet (Blowfield & Murray, 2014, s. 7).

Den amerikanske professoren R. Edward Freeman, kjent for sin forretningsetikk og interessenteori, viser til at samfunnsansvar innebærer å ta hensyn til bedriftens ulike interessenter (Garriga & Melé, 2004, s. 60). En motpart for dette synet er den amerikanske økonomen Milton Friedman. Friedman påstår at samfunnsproblemet ikke er en sak for bedrifter, men at disse problemene bør løses av det frie markedet (Carroll, 2016, s. 1). Mest omtalt og sitert er kanskje den amerikanske professoren Archie B. Carroll sin tolkning, som er et skift fra samfunnsansvar generelt, til samfunnsansvar for bedrifter (Blowfield & Murray, 2014, s. 17). Carroll mener at en definisjon av samfunnsansvar, som omhandler alle deler av forpliktelsene selskapet har overfor samfunnet, må konkretisere de økonomiske, lovlige, etiske og filantropiske aspektene av selskapets handlinger (Carroll, 2016, s. 5; Garriga & Melé, 2004, s. 60).

Ifølge McDonald og Rundle-Thiele (2008, s. 172), bruker banker globalt, mye ressurser på å utarbeide strategier for samfunnsansvar, spesielt for å styrke bankens omdømme og forbedre forholdet til sine interessenter. I forbindelse med sparebankenes arbeid knyttet til klimarisiko, er det særlig disse to områdene under samfunnsansvar det er interessant å utdype nærmere.

Omdømme

Samfunnsøkonomen John Kay, knytter omdømme nært til merkevarebevissthet, som kan gi en unik og aktuell merkevare for kunder, og bidra til et konkurransemessig fortrinn for bedrifter (gjengitt etter Wu & Shen, 2013, s. 3532). For sparebankene kan dette relateres til virksomhetens ansikt utad. Omdømme kan også representere en risiko. Omdømmerisiko defineres som risikoen knyttet til lavere inntjening, likviditet og tilgang på kapital, grunnet sviktende tillit og omdømme i markedet (Bank for International Settlements, 2017, s. 2). Vurderingen av denne risikoen kan ha likhetstrekk med vurderingen av finansiell eller operasjonell risiko (Larkin, 2003, s. 45). Vurderingen av klimarisiko i bank har tendert til å omhandle bankens samfunnsansvar om å være en bedriftsborger, og på denne måten kunnet påvirke bankens omdømme (Colas et al., 2019, s. 1). Dette kan være fordi bankene tidligere har tolket klimarisiko som klima og klimaendringer, og ikke nødvendigvis forstått klimarisiko som et risikoelement (Colas et al., 2019, s. 3; Øvrebø, 2018, s. 20).

Interessenteori

Freeman definerer en interessent som enhver gruppe eller ethvert individ som påvirkes av måloppnåelsen til et selskap (Roberts, 1992, s. 597). For banker vil dette typisk være kunder, investorer, ansatte, styret og ledelsen. Interessenteorien er en ledelsesteori basert på riktig adferd mot interessenter. Teorien forsøker å svare på hvilke grupper eller individ av interessenter, som fortjener eller krever oppmerksom ledelse, og hvem som ikke gjør det (Harrison, Freeman & Abreu, 2015, s. 860; Mitchell, Agle & Wood, 1997, s. 855). Et sentralt punkt er å vurdere viktigheten av interessentenes krav, opp mot selskapets strategiske mål, og anerkjenne at interessentene kan påvirke beslutninger som blir tatt. Jo mer innflytelse en interessent har på selskapet, desto viktigere blir det å møte denne interessents krav (Roberts, 1992, s. 598). Ser en på interessenteorien i lys av eksterne parters forventninger til rapportering av klimarisiko, vil dette kunne bidra til å påvirke bankenes atferd. Klimarisiko ligger på toppen av World Economic Forums oversikt, over de største farene verden står overfor i 2020 (Edmond, 2020). Dette kan bidra til at flere interessenter vil kreve et større fokus på klimarisiko, og det er derfor viktig at både store og små institusjoner får det på dagsordenen (Mangset, 2018, s. 18).

Ifølge interessenteorien må bankene tilpasse seg økte forventninger og behov fra både kunder og investorer (Bjartnes et al., 2018a, s. 40). Klimarisiko får stadig større oppmerksomhet, spesielt blant investorene. Dersom det viser seg at en bank er ekstra eksponert mot

klimarisiko, kan det være med å påvirke pris og tilgang på finansiering for banken (Matsen, 2019). Jo høyere krav investorene stiller til rapportering, desto større fokus må bankene tilegne disse områdene, dersom de skal få innhentet den nødvendige kreditten de trenger, for å sikre bankens drift (Bjartnes et al., 2018a, s. 39). Andre samfunnsaktører som kommune, media og ansatte, vil også kunne sette press på bankene, og ha forventninger om hvilket ansvar sparebankene bør ta på veien mot et lavutslippssamfunn (Matsen, 2019).

Med mange ulike interesser kan det oppstå en form for interessekonflikt. Schünemann et al. (2009, s. 565), definerer en interessekonflikt som et finansielt eller rasjonelt forhold, som kan påvirke partens evne til å nærme seg et vitenskapelig spørsmål med et åpent sinn. En interessekonflikt kan påvirke gjennomføring og rapportering av rutiner, som kan resultere i misvisende offentlige retningslinjer og feil beslutninger (Bou-Karroum et al., 2018, s. 712). Dersom ulike interesser i banken har ulik forståelse av klimarisiko og hvordan dette bør innarbeides, kan det føre til feilaktige rapporteringer og beslutninger.

3.2.2 Bærekraftsteori

Brundtland-kommisjonen, eller FNs verdenskommisjon for miljø og utvikling, definerte bærekraftig utvikling allerede i 1987 som “en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov” (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 42). Siden den gang har begrepet utviklet seg til å omhandle tre grunnpillarer, som må behandles i sammenheng: økonomiske forhold, sosiale forhold og miljøforhold (Kuhlman & Farrington, 2010, s. 3437; Statistisk sentralbyrå, 2014). Bærekraft er et av de mest utfordrende og dagsaktuelle spørsmålene på global basis, fordi det gjelder organisasjoner så vel som enkeltpersoner (Siri & Zhu, 2019, s. 2). Det er ingen bevis for at økt fokus på bærekraft, gir økt lønnsomhet, men et par nyere artikler antyder at denne typen investeringer kan gi utslag i form av økt avkastning. Det kan likevel være utfordrende å satse fullt ut på nye forretningsstrategier innen bærekraft, da investeringene som er nødvendig for å sikre seg for fremtiden, sjeldent innebærer øyeblikkelig profitt (Henderson, 2015, s. 2).

Banker, og sparebanker spesielt, er på bakgrunn av deres villighet til å yte kreditt til lokalt næringsliv, et bindeledd mellom bransjer, og står sentralt for å oppnå målene om bærekraftig utvikling (Innst. 360 S (2011–2012), s. 6; Zimmermann, 2019, s. 1). Det er økende

etterspørsel etter bærekraftige investeringer og økt press på å stille miljømessige og sosiale krav i bankenes utlånsvirksomhet. Det vises flere steder til at klimarisiko er et bærekraftselement i finansnæringen, på bakgrunn av næringens rolle til å allokere kapital for å finansiere den grønne omstillingen, som er et viktig bidrag for bærekraftig utvikling (Finansforbundet, u.å.; Finanstilsynet, 2019b; Finans Norge, 2019b). Dette kan føre til at selskaper forveksler klimarisiko med bærekraft. Det går et viktig skille mellom klimarapportering og klimarisikorapportering. Klimarapportering innebærer tiltak og målsettinger rundt et selskaps egen CO₂-rapportering, som typisk inngår i bærekraftsrapportering. Klimarisikorapportering omhandler det motsatte, hvordan virksomheten blir påvirket av klimaendringer og klimapolitikk (Gjølberg, 2018, s. 29).

3.2.3 Environmental, Social og Governance (ESG)

ESG står for Environmental, Social og Governance, som oversatt til norsk betyr miljø-, samfunns- og styringsmessige forhold. Dette er faktorer som kan brukes til å forstå viktigheten av miljø og samfunn, samt sikre langsiktig avkastning og velfungerende markeder (Finanstilsynet, 2020a; Ringstad, 2018, s. 56). Formålet med ESG er å ekskludere visse typer selskaper fra investeringer, og prøve å påvirke og positivt selektene de selskapene som fremstår som de beste på områdene miljø, samfunn og styring (Furuseth, 2015).

Miljøforhold dreier seg om hvordan både enkeltindivid og selskap etterlater et miljøavtrykk. Dette kan på sikt tømme jorda for begrensede ressurser, samt skade miljøet, som kan gi konsekvenser over flere tusen år (Furuseth, 2015). Her kan vi kategorisere klimaendringer, og risikoene knyttet til disse. FNs Principles for Responsible Investment (PRI), anser klimarisiko som den høyeste prioriterte ESG-faktoren, når det kommer til investorers utfordringer (PRI, u.å.). **Samfunnsforhold** omhandler de positive effektene lokalmiljøet, ansatte og andre får fra selskapers bidrag, og hvordan selskaper handler etisk. Slike samfunnsforhold uttrykker hvordan en bedrift påfører en tredjepart en fordel eller ulempe, og hvordan dette blir rapportert som samfunnsansvar i bedrifter (Furuseth, 2015). **Styringsforholdene** innebærer hvordan eiere, styret og ledelsen er strukturert og jobber sammen. Styresett inkluderer blant annet spørsmål knyttet til styrestruktur, aksjonærrettigheter, informasjonsrapportering, korrupsjon og internkontroll (PRI, 2017, s. 3).

Norske sparebanker finansieres hovedsakelig med innskudd og obligasjoner, hvor kundeinnskudd utgjør over en tredjedel, og markedsfinansieringen utgjør rundt 30 prosent (Norges Bank, 2019, s. 53). Vurdering av ESG-faktorer i banken har de siste årene blitt et stadig viktigere område. Både ratingbyråene, som foretar rating av bankene, og investorene, har en stadig økende interesse for ESG. Rapportering av ESG er blant annet assosiert med lavere kapitalkostnader og kapitalbegrensninger, som gjør finansieringen av sparebankene mer fordelaktig (Amel-Zadeh & Serafeim, 2017, s. 2). Hovedvekten av risiko innen miljøforhold påvirker bankene indirekte, og det internasjonale ratingbyrået Moody's Investors Service (2019, s. 9), forventer at denne risikoen vil bli mer signifikant i fremtiden.

Det er blitt stadig viktigere for banker å ta hensyn til ESG i bankens kredittarbeid, fordi investorer ser informasjonen om ESG, som vesentlig økonomisk for investeringsresultatet. Dette på bakgrunn av ESG-dataenes informasjon, om selskapets omdømme-, juridiske- og regulatoriske risiko. Viktigheten av de ulike ESG-faktorene varierer systematisk på tvers av sektorer (Amel-Zadeh & Serafeim, 2017, s. 5). For banker er det styringsforholdene som er den største ESG-risikoen, da virksomhetsstyring og risikostyring er sentrale drivere for kredittkvaliteten (Moody's Investors Service, 2019, s. 6). Det er likevel relevant å påpeke viktigheten av miljøforhold i bankene, da investorer og andre interessenter også baserer sine investeringsbeslutninger, på disse forholdene. Dette kan tvinge bankene til å endre sine styringssystemer, for å møte de økte kravene på dette området (Miralles-Quirós, Miralles-Quirós & Hernández, 2019, s. 5).

3.3 Risiko i bank

Alle bransjer vil være utsatt for risiko i en eller annen grad. For bedrifter spesielt, vil risikotaking være en vesentlig del av forretningsaktiviteten. Uten vilje til å ta risiko vil det være vanskelig å oppnå særlig stor avkastning (Stulz, 2015, s. 8). En av hovedoppgavene til bankene er å håndtere risiko på en best mulig måte, blant annet ved å omfordele og prise risiko (Norges Bank, 2019, s. 44). I økonomisk sammenheng handler rasjonelle vurderinger av risiko, og planlegging av driften deretter, om å beskytte inntjening og kapital, samt minimere eksponeringen for grad av usikkerhet (Larkin, 2003, s. 86-87). I dag er risikoanalyser og risikostyring en viktig del av virksomhetsstyringen, og helt nødvendig for å opprettholde økonomisk stabilitet i markedet (Aven, 2015, s. 3-4; NOU 2011:1, s. 31).

Santomero (1997, s. 88) viser til at risikoen forbundet med levering av banktjenester varierer avhengig av type tjeneste. Risikoene i bank kan deles opp i fire risikokategorier, som igjen kan grupperes i ulike risikotyper (Aven, 2015, s. 4-5). Under **finansiell risiko** finner vi kredittrisiko, markedsrisiko og likviditetsrisiko, som alle er sentrale risikoer, det er viktig for bankene å identifisere og måle. **Operasjonell risiko** innebærer risikoen for tap, som følge av feil eller svikt i interne prosesser eller systemer. Det kan også innebære menneskelige feil eller eksterne hendelser, som kan påvirke banken negativt. Den **strategiske risikoen** er forbundet med strategier, planer og endringer i bedriften, som kan føre med seg en form for risiko. **Forretningsmessig risiko** omfatter risiko som oppstår på grunn av: uventede svingninger i markedet, endringer i konkurransesituasjon, kundeatferd, samt regulering fra offentlige myndigheter (Sparebanken Sør, 2018, s. 13; Santomero, 1997, s. 88).

Klimarisiko vil i økende grad komme på toppen av de andre risikotypene, som vurderes i bankene (Bjartnes et al., 2018a, s. 36). Det er likevel knyttet en viss utfordring til tallfestelse av klimarisiko i bank (NOU 2018:17, s. 236). Tradisjonelle risikovurderingsmetoder synes å undervurdere den reelle klimarisikoen i det finansielle systemet, noe som kan resultere i komplekse løsninger (NOU 2018:17, s. 114). For flere banker er det allerede innarbeidet en form for klimarelatert risiko i kredittprosessen uten at det spesifiseres som klimarisiko, men heller som et generelt risikoelement (Bjartnes et al., 2018a, s. 37). I en tidligere rapport publisert av Bank of England (2018, s. 21), vises det spesielt til tre risikoområder i banken, som klimarisiko vil påvirke: kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. I temarapporten fra Finanstilsynet (2019c, s. 8), kan det synes som kredittrisiko er det risikoområdet i norske banker som vil bli mest påvirket av klimarisiko.

Kredittrisiko

Kredittrisiko er risikoen for at en kunde i banken misligholder sine lån (Santomero, 1997, s. 88). Klimarelaterte hendelser kan være med å øke kredittrisikoen i utsatte områder og for enkelte næringer. Tap for banken grunnet mislighold på utlån med pant i eiendom, kan økes dersom eiendomsverdien reduseres på grunn av fysiske klimaendringer, eksempelvis flom og storm, som kan føre til store skader på bygg og anlegg. Her skiller Norge seg ut i forhold til andre land, da Norge har en lovpålagt naturskadeforsikringsordning, som sikrer kunder mot risiko for naturskader (Finanstilsynet, 2019c, s. 9).

Kredittrisikoen i banken kan også påvirkes av overgangsrisikoen. Verdien på eiendom som banken har sikkerhet i, kan blant annet påvirkes gjennom målet om energieffektivisering (Finanstilsynet, 2019c, s. 4). Uavhengig av størrelsen på bankene, er eiendomsporteføljen en av de største porteføljene (Finanstilsynet, 2019c, s. 8). Eiendom i seg selv, står for omtrent 40 prosent av det norske energiforbruket, og for å kunne nå klimamålet er vi avhengig av å kutte drastisk i dette forbruket. For å få kuttet energiforbruket, kan det føre til at myndighetene må komme med strengere krav, som igjen kan innebære at eiendommer med høyt energiforbruk eller store klimaavtrykk kan falle mye i verdi (Finanstilsynet, 2019c, s. 4).

Finanstilsynet (2019c, s. 9) hevder at overgangsrisikoen vil påvirke bankenes kredittrisiko i større grad enn den fysiske klimarisikoen. Battiston, Mandel, Monasterolo, Schütze og Visentin (2017, s. 283) viser spesielt til fem klimasensitive næringer i sitt arbeid: fossilt brensel, forsyningsvirksomhet, energikrevende bransjer, transport og eiendom. Dersom banker har høy andel av kunder innenfor disse klimasensitive næringene, kan det øke kredittrisikoen ved overgangen til et lavutslippssamfunn (Finanstilsynet, 2019c, s. 9).

Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for variasjoner i resultatene knyttet til bevegelser i markedspriser, som eksempelvis ved endring i valutakurser og renter (Santomero, 1997, s. 88). Effekten av overgangen til et lavutslippssamfunn kan påvirke energi- og råvarepriser, bedriftsobligasjoner og aksjer. En innstramning av klimarelatert politikk, kan føre til omprising av verdipapirer i banken (Bank of England, 2018, s. 8). For norske banker utgjør verdiporteføljer en nokså liten andel av balansen sammenlignet med utlån, så den direkte eksponeringen mot klimarisiko innen denne risikotypen, anses som nokså begrenset (Finanstilsynet, 2019c, s. 9).

Den økende hyppigheten av alvorlige værhendelser kan også påvirke makroøkonomiske forhold gjennom vedvarende skader på nasjonal infrastruktur, og svekke finansielle faktorer som økonomisk vekst, sysselsetting og inflasjon. Dette kan ha konsekvenser for markedsprisen på statsgjeld, for de landene som er mest utsatt for de fysiske virkningene av klimaendringer (Bank of England, 2018, s. 8). Markedsrisikoen i banken kan til en viss grad også påvirkes av fysisk klimarisiko, men da indirekte (Finanstilsynet, 2019c, s. 9).

Operasjonell risiko

Den operasjonelle risikoen er knyttet til risiko for tap som følge av svikt i interne prosesser, eller stopp i systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser. Operasjonell risiko kan også innebære tap av omdømme for bankene (Santomero, 1997, s. 89; Finanstilsynet, 2019c, s. 10). I tilknytning til klimarelaterte hendelser kan bankene blant annet bli påvirket av ekstremvær. Dette kan føre til skader på kontorbygg eller ansatte, og ødeleggelse av utstyr, som kan påvirke bankens daglige drift negativt. Omdømmerisikoen kan øke som følge av det skiftende fokuset kunder og andre interessenter synes å ha, når det kommer til styrkede klimabevisste holdninger (Finanstilsynet, 2019c, s. 10).

	Kredittrisiko	Markedsrisiko	Operasjonell risiko
Fysisk klimarisiko	Økende flomrisiko for boliglånsporteføljer <hr/> Synkende landbruksproduksjon øker misligholdet	Alvorlige værhendelser fører til prisfastsettelse av statsgjeld	Alvorlige værhendelser påvirker forretningskontinuiteten
Overgangsrisiko	Innstramming av energieffektivitetsstandarder påvirker eiendomseksponeringene <hr/> Strandede eiendeler svekker låneporteføljer <hr/> Avbrudd i teknologien fører til tap av automatisk finansiering	Innstramming av klimarelatert politikk fører til omprising av verdipapirer og derivater	Endring av holdninger til klimaspørsmål fører til omdømmerisiko

Tabell 2: Eksempler på klimarelatert risiko for bank og hvilke risikotyper de påvirker

Kilde: Bank of England, 2018, s. 21

3.3.1 Prinsipal-agent problematikken

Prinsipal-agent problematikken er en av retningene innen agentteori. Agentteorien har sine røtter i litteraturen knyttet til risikofordeling, og baserer seg på de ulike holdningene samarbeidende parter har til risiko (Eisenhardt, 1989, s. 58). Prinsipal-agent problematikken, er en av de viktigste utfordringene i agentteorien. Denne problematikken tar for seg interessekonflikten som kan oppstå når en (agent), som skal utføre et oppdrag for en annen (prinsipalen), velger sine interesser, foran interessene til den han arbeider på vegne av (NOU 2018:17, s. 220). Dette prinsipal-agent forholdet vil typisk utspille seg mellom ansatt-ansatt, kjøper-leverandør og eier-ledelse (Harris & Raviv, 1978, s. 20).

Innenfor banksektoren kan prinsipal-agent problematikken oppstå mellom kapitaleiere og kapitalforvaltere, der ulike parter kan ha ulike interesser for utførelsen og resultatet av driften (NOU 2018:17, s. 220-221). Ledelsen i en sparebank kan ha andre interesser og ønsker enn styret, noe som kan påvirke hvor langt banken er kommet med å inkludere klimarisiko, som en del av kredittprosessen. Banker har en tendens til å ta for høy risiko, grunnet antakelsen om at banken vil bli reddet av myndighetene, dersom det oppstår finansielle problemer (NOU 2018:17, s. 221). Slike mekanismer kan føre til at bankene tar høyere risiko, enn hva som er samfunnsøkonomisk ønskelig. Dette vil anses som et prinsipal-agent problem, fordi bankaksjonærer eller eiere blir eksponert for høyere risiko, enn vedkommende er tjent med (NOU 2018:17, s. 221).

Barry, Lepetit og Tarazi (2011, s. 1327) hevder at børsnoterte selskaper møter andre former for agentproblemer enn de som ikke er børsnoterte, på grunn av større adskillelse av eierskap og kontroll. De viser videre til at banker som er notert på børsen, gjerne har et større antall egenkapitalbevisiere eller aksjonærer, enn ikke børsnoterte banker. Dette innebærer at skillet mellom eierne og forvalterne er mer effektivt for børsnoterte banker (Barry et al., 2011, s. 1327). De to amerikanske økonomene, Michael C. Jensen og William H. Meckling, viser til at et skille mellom eiere og ledere, kan øke informasjonsasymmetrien, og skape uenighet knyttet til insentiver (gjengitt etter Barry et al., 2011, s. 1327).

Informasjonsasymmetri

Informasjonsasymmetri oppstår når en part holder tilbake informasjon overfor en annen part (Clark & Lakshmi, 2007, s. 124). I banksammenheng kan dette være at låntaker holder tilbake informasjon som er relevant for banken (Clark & Lakshmi, 2007, s. 124). For at bankene skal kunne måle klimarisiko, er de avhengige av å innhente detaljert informasjon om sine kunder, og da spesielt sine næringskunder, knyttet til hvor utsatte kundene er for klimarelaterte endringer (Matsen, 2019). Dersom bankene ikke innehar tilstrekkelig informasjon om sine kunder, eller kundene holder tilbake informasjon, kan det føre til at kapitalmarkedene ikke formidler kapital til de kundene som er best rustet til å tåle klimarisiko. Dette kan resultere i feilallokering av kapital og i verste fall bidra til økt risiko for finansiell ustabilitet på lengre sikt (NOU 2018:17, s. 105). Informasjonsasymmetrier kan forsterke prinsipal-agent problematikken, da det blir vanskeligere for prinsipalen å overvåke agentens handlinger, om ikke all informasjon er tilgjengelig (NOU 2018:17, s. 221).

3.3.2 Risikorapportering i bank

I banksektoren er risikorapportering en av hovedmetodene for å avdekke og identifisere usikkerhet i virksomheter (Barakat & Hussainey, 2013, s. 254). Finanskrisen i 2007-2008 gjorde regulerende myndigheter rundt om i verden observant på at risikostyringen generelt i bankene hadde vært for svak, og at myndighetene, i tilsynet med det finansielle systemet, ikke i tilstrekkelig grad hadde sett de voksende risikoene. I kjølvannet av krisen har det blitt gjennomført internasjonalt arbeid for å styrke finansmarkedsreguleringene (Lund & Nordal, 2017, s. 3; EU, u.å.). Krav til risikorapportering for bankene er innarbeidet i flere norske lover og forskrifter (CRR/CRD IV-forskriften, 2014; Finanstilsynet, 2020b). Under kredittvurderingen i banken må det utføres et beregningsgrunnlag, som er et risikovektet mål på foretakets eksponering mot fire typer risiko: kredittrisiko, motpartsrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko (Finanstilsynet, 2020c). Det er også disse risikotypene bankene er pålagt å redegjøre for, og som omtales i bankenes årsrapporter (Regnskapsloven, 1998, § 3-3a).

I Norge er det per i dag ingen krav om at selskaper skal rapportere særskilt på klimarisiko, men det er bestemmelser som implisitt gjør selskapene juridisk pålagt å rapportere om dette (NOU 2018:17, s. 106). Blant annet følger det av regnskapsloven (1998, § 3-3a), andre ledd, at årsberetningen skal “inneholde en beskrivelse av de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer den regnskapspliktige står overfor”. Det følger også av regnskapsloven (1998, § 3-3a), sjette ledd, at bedriften er pliktig til å “opplyse om finansiell risiko som er av betydning for å bedømme foretakets eiendeler, gjeld, finansiell stilling og resultat”.

Klimarelatert risiko vil her implisitt være en del av lovkravet, da klimarisiko bør anses som en vesentlig risiko for den finansielle stabiliteten til bankene (Gjølberg, 2018, s. 12). Erfaring peker på at det oftest må være en eksplisitt formulering av lovkrav, for å få en reell effekt innen rimelig tid. Det vil sannsynligvis være krevende for tilsynsmyndigheter og ta dette opp i vurderingen i bankene, uten at det foreligger en eksplisitt formulering i lovverket. Flere peker i retning av behov for lovpålagte krav knyttet til rapportering av klimarisiko (Gjølberg, 2018, s. 12; Schumacher, Chenet & Volz, 2020, s. 234).

3.4 Ressursbasert perspektiv

Ifølge Penrose (1959, s. 24), beskrives et selskap som en administrativ enhet, med effektiv ressursdisponering som fordeles ved administrative beslutninger over ulike bruksområder. Penrose (1959, s. 73) påpeker videre, at det er en sammenheng mellom selskapenes ressursdisponering og lønnsomhet, og at effektiv ressursdisponering vil føre til bedre lønnsomhet. Ressursbasert perspektiv forklarer hvordan bedrifters vekst oppnås ved at ledere identifiserer strategiske, heterogene og interne ressurser, og effektivt disponerer disse ressursene (Barney, 1991, s. 101; Wernerfelt, 1984, s. 178). Heterogenitet i ressurser innebærer at selskaper med ulike ressurser, vil ha et ulikt konkurransegrunnlag i markedet (Peteraf, 1993 s. 180).

En bedrifts ressurser er avgjørende for langsiktig konkurransefortrinn (Sutanto & Sudarsono, 2018, s. 587). Forskere har tidligere brukt ressursbasert perspektiv som et strategisk verktøy i banknæringen (Donnallan & Rutledge, 2019, s. 1). En tidligere undersøkelse gjort av banker i Indonesia, hadde som formål å bruke ressursbasert perspektiv, i søken etter hvilke interne ressurser som påvirker bankenes konkurransefortrinn (Sutanto & Sudarsono, 2018, s. 587). Funnene avslørte at finansielle og fysiske kapitalressurser har signifikant påvirkning på bankens konkurransevne (Sutanto & Sudarsono, 2018, s. 592).

Det er nærliggende å tro at de store sparebankene har mer fokus på klimarisiko, da de på grunn av sin størrelse, mest sannsynlig har mer tilgjengelige ressurser, og større mulighet for å innhente kompetanse og verktøy på området (Finanstilsynet, 2019c, s. 12). Dersom sparebankene ikke har de nødvendige ressursene tilgjengelig for å etterleve lover og regler, kan det føre til at bankene taper sitt konkurransemessige fortrinn, eller i verste fall mister konsesjonen for å drive bankvirksomhet (Meinich & Munthe, 2018).

3.5 Oppsummering av den teoretiske forankringen

Formålet med den teoretiske forankringen ovenfor, er å presentere litteratur om ulike tilnærmelser som brukes for å forstå begrepet klimarisiko i banksektoren. Det presenteres i tillegg ulike teorier, som kan påvirke hvor langt sparebankene er kommet i deres arbeid med å inkludere klimarisiko som en del av sine kredittprosesser. Litteraturen og teorien kan knyttes sammen med forskningsspørsmålene i oppgaven. Vi har en forventning om hvordan teorien kan knyttes sammen med forskningsspørsmålene, for å kunne besvare problemstillingen i oppgaven.

Endring i fokus på klimarisiko fra 2017-2019	Forståelse av klimarisiko i sparebankene	Utfordringene i arbeidet med klimarisiko	Insentivene for inkludering av klimarisiko
<ul style="list-style-type: none">• Årsrapporter• TCFD	<ul style="list-style-type: none">• Klimarisiko• Samfunnsansvar, bærekraft og ESG• Finansiell risiko	<ul style="list-style-type: none">• Ressursbasert perspektiv• Prinsipal-agent teori• Informasjonsasymetri	<ul style="list-style-type: none">• Klimarisiko• Prinsipal-agent teori• Risikorapportering• Interessentteori

Figur 5: Kobling mellom teori og forskningsspørsmål

Vi forventer at sparebankene har en overordnet forståelse av klimarisiko, men at det er mangel på kompetanse da begrepet er relativt nytt. Videre antar vi at sparebankene ser på klimarisiko som en finansiell risiko, på linje med de øvrige risikotypene. Vi har også en forventning om at de store sparebankene har kommet lenger i arbeidet med klimarisiko, blant annet på grunn av mer tilgjengelige ressurser.

4.0 Metode

Metode er en planmessig fremgangsmåte for hvordan vi skal gå frem i undersøkelser for å besvare en problemstilling, ved å samle inn og behandle ulike typer data (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2011, s. 13). I tillegg gir metoden hjelp til å systematisk stille kritiske spørsmål til valgene som tas, og hjelper til med å se konsekvensene av disse valgene (Gripsrud et al., 2011, s. 13). I dette kapitlet forklarer vi først hvilke vitenskapsteoretiske tilnærminger som legges til grunn, før vi videre tar for oss forskningsdesignet for oppgaven. Etter valg av metode er begrunnet, ser vi nærmere på hva en kvalitativ metode innebærer, og presenterer hvilke metoder for datainnsamling vi har brukt. Deretter tar vi for oss hvordan prosessen med datainnsamling har foregått og hvordan vi har bearbeidet innhentet data. Avslutningsvis utdyper vi studiens kvalitet, samt de etiske vurderingene som ligger til grunn for oppgaven.

4.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Formålet med vitenskap er å skape viten om en del av verden, som i vårt tilfelle er klimarisiko i norske sparebanker (Gripsrud et al., 2011, s. 13). For å kunne gjøre dette må vi basere oss på visse antakelser om hvordan verden ser ut (ontologi), i hvilken grad det er mulig å samle inn kunnskap om denne situasjonen (epistemologi), og fra dette finne den beste fremgangsmåten (metode) (Jacobsen, 2011, s. 24-25). Hvordan disse antakelsene forholder seg til hverandre, avhenger av hvilken tilnærming vi velger. Det skilles mellom en positivistisk og en hermeneutisk posisjon. Den **positivistiske posisjonen** preges av en virkelighet med generelle lover om årsakssammenhenger, altså en objektiv virkelighet for innsamling av kunnskap (Jacobsen, 2011, s. 32). Her legges det vekt på å forklare hvordan variabler henger sammen og måles, og er best egnet til kvantitative metoder (Gripsrud et al., 2011, s. 19). Motsetningen til dette er en **hermeneutisk posisjon**, som omhandler fortolkningskunst, hvor virkeligheten ikke innebærer generelle lover, men blir sett på som menneskeskapt, og derfor må studeres ved å se på hvordan mennesker tolker virkeligheten (Jacobsen, 2011, s. 32). Denne fortolkningen støttes best av kvalitative metoder. Basert på vår studie, som har til hensikt å studere sparebankene i en klimarisiko kontekst, er derfor den hermeneutiske posisjonen best egnet, da vi har en undersøkelse styrt av ord og nærhet til forskningsobjektet (Gripsrud et al., 2011, s. 17; Jacobsen, 2011, s. 32).

Hvilken fremgangsmåte som best egner seg til å fange opp virkeligheten er mye omdiskutert, og skilles i to retninger. Den **deduktive tilnærmelsen** starter med den generelle teorien, ser på hvordan en skal samle empiri, for videre å teste denne mot forventningene som på forhånd var til stede (Jacobsen, 2011, s. 28). Motsetningen er **den induktive tilnærmingen**, hvor forskningen starter med innsamling av all relevant empiri, for deretter å utvikle teorier (Jacobsen, 2011, s. 29). Ved valget av en hermeneutisk posisjon, samsvarer den induktive forskningstilnærmelsen best, da studien vår består av innsamling av data og kunnskap for å skape dypere forståelse om temaet. Kritikken mot den induktive tilnærmelsen er at mennesker umulig kan gå inn i en undersøkelse med fullstendig åpent sinn, og samtidig samle inn all relevant informasjon (Jacobsen, 2011, s. 35-38).

4.2 Forskningsdesign

For å besvare forskningsspørsmålene i oppgaven, er det nødvendig å finne de fremgangsmåtene som best mulig gir oss informasjonen og dataene vi har behov for. Forskningsdesignet tar for seg en beskrivelse av hvordan analyseprosessen bør legges opp, for å løse den aktuelle oppgaven. Hvilket design som velges for oppgaven, avhenger av hvor mye vi vet om forskningsområdet fra før. Det skilles mellom tre ulike typer forskningsdesign: eksplorativt (utforskende), deskriptivt (beskrivende) og kausalt design (årsak-virkning) (Gripsrud et al., 2011, s. 38). I vår oppgave har vi valgt et eksplorativt design. Fokuset og kunnskapen knyttet til klimarisiko i norske sparebanker er et nokså nytt tema, og det er derfor behov for å utforske temaet nærmere. Det finnes lite eksisterende litteratur om temaet. Målet for undersøkelsen vil i første omgang være å skaffe mer innsikt, og en dypere forståelse for hvordan sparebankene forholder seg til klimarisiko. Fremgangsmåten ved et eksplorativt design er i de fleste tilfeller tredelt. Det vil være naturlig å starte med innhenting av litteratur på feltet, før vi videre undersøker om det foreligger tidligere innsamlet data. Ofte vil det være aktuelt å innhente egen form for data, som også er tilfellet i vår utredning (Gripsrud et al., 2011, s. 39).

4.3 Valg av metode

Valg av metode avhenger av målet med forskningen og hvilke ressurser som er tilgjengelige. Vi skiller i hovedsak mellom to metoder. Kvantitativ metode, bygger på en viss distanse mellom forsker og forskningsobjekt, samt informasjon i form av tall. Kvalitativ metode, bygger på nærhet og informasjon i form av ord (Jacobsen, 2011, s. 28-31). Formålet med vår studie er å finne ut hvor langt norske sparebanker er kommet i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sine kreditprosesser. Denne problemstillingen trekker i retning av å være en eksplorerende problemstilling, som ofte vil kreve en metode som går i dybden, er følsom for uventede forhold, og som får frem mange nyanser. På bakgrunn av dette har vi valgt en kvalitativ metode for datainnsamling (Jacobsen, 2011, s. 62).

Kvalitativ datainnsamling kan både bestå av innsamling av primærdata, som vanligvis gjøres med intervjuer, fokusgrupper eller observasjoner. Det kan også samles inn former for sekundærdata som kalles kildegransking. Sekundærdata kan bestå av å innhente ulike dokumenter som analyseres (Jacobsen, 2011, s. 62-63). Vår studie er hovedsakelig bygget opp av primærdata innhentet fra personlige intervjuer, med aktuelle personer i flere norske sparebanker. En ulempe med denne formen for datainnsamling, er problematikken knyttet til undersøkelseeffekten, som beskriver hvordan det kan være selve undersøkelsen som skaper spesielle resultater (Jacobsen, 2011, s. 131). Det vil dermed ikke være gitt at vi vil få de samme resultatene hver gang. Det er også en sannsynlighet for at de personene vi har snakket med i intervjuene, ikke nødvendigvis er de som har den beste innsikten om temaet i banken. Dette er imidlertid noe vi har forsøkt å være bevisste på, i gjennomførelsen av intervjuene.

For å få en tallfestet indikasjon knyttet til fokuset sparebankene synes å ha på klimarisiko, og hvordan fokuset har endret seg de siste årene, har vi valgt å supplere med en kvantitativ innholdsanalyse av årsrapporter fra sparebankene. En kombinasjon av ulike metoder for datainnsamling kalles metodetriangulering, og ifølge Gripsrud et al. (2011, s. 79) vil man ofte ha utbytte av å bruke flere metoder. Silverman (2014, s. 46) stiller seg mer skeptisk til bruk av flere metoder. Han mener det vil føre til mer forvirring og forstyrrelse av arbeidet. For å øke gyldigheten og troverdigheten til dataene og konklusjonen, har vi likevel valgt å bruke begge metodene (Jacobsen, 2011, s. 229). Vi mener det vil bidra til tydeligere oversikt, og vil samtidig kunne medvirke til at resultatene avdekker faktiske forhold, fremfor normative synspunkt. Den kvantitative analysen bidrar til å generalisere, ved å se på fokuset generelt i de

ulike sparebank-alliansene. Den kvalitative analysen gjør det mulig å avdekke eventuelle forskjeller mellom det som står i årsrapportene, og det som fremkommer i intervjuene. Til tross for at vi velger å supplere med en kvantitativ innholdsanalyse, er de kvalitative intervjuene hovedkilden for vår datainnsamling.

4.4 Datainnsamling

Vi tar her for oss metodene for datainnsamling i oppgaven. Vi presenterer først utvalget for innsamlingen, før vi utdyper mer om de ulike innsamlingsmetodene vi har benyttet: kvantitativ innholdsanalyse og personlig intervju.

4.4.1 Utvalg

Før datainnsamlingen kan settes i gang, må det bestemmes hvem eller hva som skal undersøkes eller måles. Populasjon defineres som summen av samtlige enheter det ønskes å undersøke. Ut fra denne populasjonen gjøres det et utvalg, som representerer en undergruppe av populasjonen (Gripsrud et al., 2011, s. 129). Når det foretas en kvalitativ undersøkelse, gjøres ofte utvalget fra hva som er hensiktsmessig, og valget blir derfor gjort ved ikke-sannsynlighetsutvalg (Gripsrud et al., 2011, s. 130). I denne studien er norske sparebanker populasjonen, og utvalget ble gjort ved bruk av kvoteutvalg. Kvoteutvalg gjøres ved å dele populasjonen i grupper, og i denne undersøkelsen var det relevant å dele i to: gruppen store sparebanker og gruppen mellomstore og små sparebanker (Jacobsen, 2011, s. 293). De mellomstore og små sparebankene, omtales også med samlebetegnelsen mindre sparebanker, videre i oppgaven. Utover dette benyttet vi en form for bekvemmelighetsutvalg, ved at vi valgte tre store og tre mindre sparebanker, litt tilfeldig utvalgt, fra de som sa seg villige til å delta. Til de valgte respondentene, sendte vi en e-post med invitasjon til intervju (vedlegg 1), som også inneholdt informasjon om studien, samt respondentenes rettigheter ved deltakelse.

Når størrelsen på et utvalg velges, er en øvre ramme på 20 ofte tilstrekkelig for en kvalitativ undersøkelse, da datainnsamlingen og dataanalysen tar lang tid og krever mye ressurser (Jacobsen, 2011, s. 171). Det ideelle hadde vært å fortsette datainnsamlingen til vi ikke hadde fått mer ny informasjon, men på grunn av tidsbegrensning for studien, ville det ikke vært gjennomførbart. Vi observerte dog at vi i stor grad fikk sammenfallende svar fra de store sparebankene, og noenlunde sammenfallende svar fra de mindre sparebankene. Det kan

dermed sies at vi oppnådde en datametning. Størrelsen på utvalget endte på seks norske sparebanker. Denne utvalgsstørrelsen støttes av Saunders, Lewis og Thornhill (2012, s. 283), ved bruk av semi-strukturelle intervjuer og dybdeintervjuer.

Utvalget for den kvantitative innholdsanalysen var hele populasjonen av norske sparebanker. Hensikten med å inkludere alle sparebankene var for å få et bredt overblikk over fokuset sparebankene synes å ha hatt på klimarisiko de siste årene. Ettersom de anbefalte retningslinjene fra TCFD ikke ble publisert før i midten av 2017, har vi valgt å innhente årsrapporter fra 2017-2019. Årsrapporten er en offentlig kilde, som brukes som et av de viktigste styringsdokumentene i dialog med departementet, samt er viktig for virksomhetens egen resultatoppfølging og planlegging (Regjeringen, u.å., s. 1; Direktoratet for forvaltning og økonomistyring, 2020). Årsrapporten gir i tillegg mulighet for kommunikasjon ut til interessentene, om hva som er strategisk viktig det kommende året (Thorud, 2019). En risiko ved å bare se på årsrapportene, er at kun en kilde fra hver organisasjon, kan medføre at vi ikke får et nyansert totalbilde av situasjonen. Vi har likevel valgt å fokusere kun på årsrapportene, da det vil være for tidkrevende å analysere flere dokumenter fra hver enkelt sparebank, samt lete oss frem til relevant informasjon på bankenes hjemmesider.

4.4.2 Kvantitativ innholdsanalyse

En kvantitativ innholdsanalyse bygger på ulike tekster som analyseres, hvor det foretas en systematisk opptelling og kategorisering av enkelte deler av teksten, for eksempel ved søk på enkeltord (Sæter & Sterri, 2015). En kvantitativ innholdsanalyse av årsrapporter er en vanlig metode i forskning og er mye benyttet til å analysere fokusområder i en virksomhet (Aggarwal & Singh, 2019, s. 1033; Petera, Wagner, Pakšiová & Křehnáčová, 2018, s. 483). Vi har brukt NVivo, et program for tekstanalyse og kvalitativ analyse, for å gjennomføre innholdsanalysen av årsrapportene (Alfasoft, u.å.). For å presentere resultatene på en oversiktlig måte, har vi fordelt sparebankene på henholdsvis allianse og størrelse.

Det grunnleggende for denne analysen er at ulike forskere, i ettertid, skal kunne komme frem til samme resultat, ved bruk av samme analyseenheter (Jacobsen, 2011, s. 230). For å gjøre dette mulig, er det nødvendig med en god beskrivelse av fremgangsmåten. Vi startet analyseprosessen med å laste ned alle de aktuelle årsrapportene fra sparebankenes hjemmeside, før vi la disse inn i NVivo-programmet. Videre gjennomførte vi en

innholdsanalyse hvor vi målte frekvensen av ordene “klima” og “klimarisiko”. Til tross for at vårt fokus er rettet mot klimarisiko i undersøkelsen, har vi et inntrykk av at mange av sparebankene anser dette temaet som klimaspørsmål generelt. Vi har derfor valgt å se på både “klima” og “klimarisiko”, for å besvare det første forskningsspørsmålet. En fordel med kvantitativ innholdsanalyse, er muligheten til å finne et mønster i et større datamateriale. Ved hjelp av NVivo-programmet gjøres denne jobben enda mer effektivt, da vi slipper å gå inn i hver enkel rapport å søke etter ordene. Dette åpner muligheten for å inkludere et større datamateriale, som igjen vil gi oss en bredere oversikt over sparebankenes fokus på klimarisiko de siste årene (Silverman, 2014, s. 116). Ved å laste inn årsrapporter for flere år, fikk vi også analysert endringene av fokuset på klimarisiko.

I nedlastningsprosessen av årsrapportene, registrerte vi at noen av rapportene var skannet inn, og derfor ikke mulige å søke i, ved bruk av NVivo. Vi var nøye med å noteres oss hvilke årsrapporter dette gjaldt og gjennomførte i etterkant et manuelt søk i disse. Det var i snitt 15-20 skannede rapporter hvert år, og gjaldt kun mindre sparebanker. Funnene fra det manuelle søket ble inkludert i funnene fra NVivo-analysen, slik at resultatene ble mest mulig korrekte.

4.4.3 Personlig intervju

Den mest anvendte metoden for datainnsamling innen kvalitativ metode er individuelt intervju (Jacobsen, 2011, s. 141). Denne metoden kjennetegnes av at forsker og respondent snakker i vanlig dialog. Dataen som samles inn er ord og setninger, hvor det legges liten begrensning på hva respondenten sier. Resultatene av undersøkelsen er samtaler som tas opp på båndopptaker, og i ettertid transkriberes. Denne metoden for datainnsamling er tidkrevende og gir omfattende datamengder. Kritikken knyttet til denne metoden er at vi kan ende opp med store mengder informasjon, som kan gjøre det vanskelig å få en god oversikt. Vi har på tross av dette valgt personlige intervjuer, da metoden egner seg bra ved undersøkelse av få enheter, og gir gode muligheter til å belyse enkeltinstitusjoners tolkning av fenomenet klimarisiko (Jacobsen, 2011, s. 142-143). Normalt kreves det en viss struktur av intervjuet, i ulik grad. Vi har valgt en mellomgrad av strukturering, semi-strukturert intervjumetode, hvor intervjuene ikke har faste svaralternativer, men baserer seg på en intervjuguide. Dette øker sannsynligheten for å få detaljerte svar, da respondenten kan reflektere og tenke høyt underveis i prosessen, samtidig som samtalen får bedre flyt (Saunders et al., 2012, s. 378).

Intervjuguide

Vi utarbeidet en intervjuguide (vedlegg 2) over hvilke tema og hovedspørsmål vi skulle gjennom i løpet av intervjuet. Dette åpnet for at intervjuobjektet kunne ta opp andre temaer underveis, men vi passet likevel på at temaene i intervjuguiden ble gjennomgått, for å sikre oss svar på problemstillingen (Jacobsen, 2011, s. 145-146; Saunders et al., 2012, s. 373). Vi utarbeidet intervjuguiden ved å lage tydelig formulerte spørsmål basert på eksisterende teori, og fordelte spørsmålene i ulike kategorier ut fra hovedtemaene i spørsmålene. Vi formulerte oppfølgingsspørsmål på enkelte tema, som kunne brukes dersom respondenten ikke selv ga tydelig nok svar. En ulempe med intervjuguide er at forskerne kan bli låst til spørsmålene som på forhånd er utarbeidet, og derfor gå glipp av ny informasjon (Jacobsen, 2011, s. 145). Dette problemet forsøkte vi å løse ved å stille åpne, spontane spørsmål underveis, relatert til det som ble besvart. Avslutningsvis ble det spurt om det var noe mer respondenten ville legge til, eller mente vi burde fått med oss.

Gjennomføring av intervju

Ved gjennomføring av intervjuene, ble tre av dem holdt i sparebankens filial. De resterende tre intervjuene ble gjennomført over telefon, da dette var foretrukket av de gjeldende intervjuobjektene. Dette var også mest hensiktsmessig grunnet tids- og ressursbegrensninger fra vår side. Det er flere fordeler og ulemper både ved å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt, eller over telefon. Mest relevant for oss er kanskje ulempen ved tidsaspektet, altså at et telefonintervju tenderer til å ha kortere varighet. Dette har dog ikke vært en stor utfordring, da vi grundig fikk besvart spørsmålene, samt spart tid og penger på reise. Ved å være villig til å ha telefonintervjuer, nådde vi et bredere geografisk område. Den største ulempen ved å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt, er at det er tidkrevende. Tidsaspektet veies opp for fordelene vi opplevde, ved at vi underveis kunne avklare usikkerheter som oppstod, samt fange opp ikke-verbalt språk. Metoden anses derfor å være en god måte å gjennomføre intervjuer på (Sekaran & Bougie, 2018, s. 123).

Intervjuene varte fra en, til en og en halv time. Denne tidsrammen var tilstrekkelig for å få frem den nødvendige relevante informasjonen, men samtidig ikke så lang at respondentene ble utslitte. Ifølge Jacobsen (2011, s. 148) anses denne tidsrammen som optimal. Intervjuene ble også tatt opp med båndopptaker, slik at vi lettere kunne få med all informasjon, samt at denne informasjonen ordrett kunne gjengis. Båndopptak har også andre fordeler, blant annet kan det skape mer naturlig samtalekontakt med respondenten. Båndopptaker gir også

mulighet til å oppnå øyekontakt, som igjen gir en bedre samtale. En ulempe ved å ta opp samtalen er at mange reagerer negativt på opptak. Det kan også bryte opp intervjuet, eller føre til tekniske problemer (Jacobsen, 2011, s. 148). Vi opplevde ikke noen av disse ulempene, heller motsatt, var intervjuobjektene positive til prosessen.

Selve gjennomføringen av intervjuene ble innledet med en introduksjonsdel, hvor vi kort forklarte undersøkelsen, litt om oss selv, hensikten med oppgaven, hvordan den innsamlede dataen fra intervjuene skal brukes, samt spørsmål om intervjuobjektets bakgrunn. Deretter startet vi opptaket av intervjuet og gikk over på hoveddelen som inkluderte spørsmålene. Vi avsluttet intervjuet med å spørre om tanker knyttet til fremtiden, og om det var noe mer respondentene ville legge til, for deretter å takke for bidraget (Jacobsen, 2011, s. 149-153).

4.5 Bearbeiding og analysering av data

Etter gjennomføringen av intervjuene satt vi igjen med store mengder data, som videre skulle analyseres. Selve datamaterialet krevde en del bearbeiding, før det kunne behandles videre.

Bearbeiding av data

I etterkant av intervjuene transkriberte vi alle samtalene basert på båndopptakene fra intervjuene. Transkribering omhandler overføring fra tale til skrift, for lettere å analysere svarene i ettertid (Jacobsen, 2011, s. 189). Etter transkriberingen satt vi igjen med 61 tettskrevne A4 sider med data. Fordi noen av intervjuobjektene snakket dialekt, valgte vi å transkribere alt på bokmål, for å best mulig anonymisere datamaterialet. Videre brukte vi mye tid på å lese gjennom det transkriberte materiale, for å allerede i startfasen av bearbeidingsprosessen, gjøre oss opp en mening over hva vi burde fokusere på i selve analysedelen.

Analysering av data

Sekaran og Bougie (2018, s. 332) viser til analysering av kvalitativ data som utfordrende. Det største problemet er knyttet til mangel på veletablerte regler og retningslinjer, for analysering av kvalitativ data. Det er i de senere årene imidlertid utviklet noen generelle tilnærminger for analyse av kvalitative data. I analysen av denne studien baserte vi oss på tilnæringsmetoden til Miles og Huberman. Ifølge dem er det generelt tre trinn i en kvalitativ dataanalyse: reduksjon av data, fremvisning av data og konklusjon. Miles og Hubermans

tilnæringsmetode for analysing av kvalitativ data, støttes av flere forfattere innenfor metodefaget (Saunders et al., 2012, s. 564; Sekaran & Bougie, 2018, s. 332).

Vi startet dataanalysen ved å **reducere dataen**. Reduksjon av data innebærer prosesser som inkluderer utvelgelse, koding og kategorisering av data (Sekaran & Bougie, 2018, s. 333). Vi gikk nøye gjennom alt det transkriberte materialet og startet med å kode ulike uttalelser og svar på bestemte temaer. I arbeidet med kodingen, brukte vi fargekoder for å sortere svar knyttet til samme temaer på en oversiktlig måte. Videre kategoriserte vi de kodede svarene og koblet de opp mot de ulike forskningsspørsmålene i oppgaven. Neste steg baserte seg på hvordan vi ønsket å **presentere dataene** (Sekaran & Bougie, 2018, s. 333). Ut fra resultatene av kodingen og kategoriseringen, fant vi det best å presentere dataene ved bruk av sitater. Det tredje steget til Miles og Huberman, tar for seg **konklusjonen** fra den kvalitative analysen. Konklusjonen er den siste analytiske aktiviteten, hvor essensen er å besvare forskningsspørsmålene ved å bestemme hva de identifiserte temaene står for (Sekaran & Bougie, 2018, s. 347). I analysen kom det klart frem noen tydelige momenter som gikk igjen blant respondentene. Sammenfatningen av disse, gav oss grunnlaget for en utfyllende konklusjon på oppgaven.

Det er verdt å nevne at den kvalitative analysen ikke nødvendigvis er en trinnvis analyse, men en analyse hvor stegene kan gli inn i hverandre (Sekaran & Bougie, 2018, s. 333). Eksempelvis kan datakodingen hjelpe til med forslag på måter å vise frem dataen, samt trekke foreløpige konklusjoner. Det kan også oppleves at i arbeidet med å presentere data, dukker det opp nye momenter underveis, som kan være nyttig å kode ut fra. Denne kontinuerlige prosessen er noe av det som kjennetegner den kvalitative analysemetoden, og som skiller den fra kvantitativ analyse (Sekaran & Bougie, 2018, s. 333).

4.6 Datakvalitet

Det har gjennom tidene vært ulike oppfatninger knyttet til begrepene validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet), i forbindelse med kvalitativ metode. En av tilhengerne av kvalitativ metode, Tove Thagaard, har blant annet uttrykt at begrepene validitet og reliabilitet er basert på en grunnleggende kvantitativ logikk, og passer derfor ikke inn i kvalitative metoder. En annen forkjemper for kvalitativ tilnærming, David Silverman, er tydelig på at gyldighet er viktig, uansett hvilken teoretisk innfallsvinkel som brukes (Jacobsen, 2011, s. 213). Til tross

for noe uenighet på feltet, tar vi for oss validiteten og reliabiliteten i oppgaven, for å kunne si noe om datakvaliteten. Vi mener dette er nødvendig for å forstå hvilken gyldighet resultatene i oppgaven har, og hvorvidt funnene kan overføres til andre sammenhenger.

4.6.1 Validitet

Validitet er en indikator på gyldigheten av studiet (Jacobsen, 2011, s. 213). Det er vanlig å skille mellom intern validitet og ekstern validitet. Den **interne validiteten** dreier seg om hvorvidt resultatene kan oppfattes som riktig, om vi har fått tak i det vi ønsker og om resultatene er gyldige for det utvalget vi har undersøkt. To tiltak som kan gjennomgås for å teste den interne validiteten, er å kontrollere undersøkelsen og konklusjonene opp mot andre undersøkelser, og/eller ved å foreta en kritisk gjennomgang av resultatene på egen hånd (Jacobsen, 2011, s. 214). Det første tiltaket, å kontrollere undersøkelsen og konklusjonen opp mot andre, er hensyntatt ved en sammenligning av våre resultater, opp mot resultatene i BDOs bærekraftsundersøkelse. Vi har også foretatt en kritisk gjennomgang av resultatene på egen hånd. Her tok vi spesielt opp spørsmål knyttet til intervjuobjektene, og hvorvidt de er å anse som riktige kilder. Av de seks intervjuobjektene i vår studie, er det et utvalg av administrerende banksjefer, bærekraftsansvarlige og ledere i risikostyring. Dette utvalget antas å være representativt, med god innsikt i klimarisiko i deres sparebank. Det kan likevel være en mulighet for at det er andre ansatte i de utvalgte sparebankene, som kunne gitt mer utfyllende svar på spørsmålene, og endret deler av resultatene.

I tillegg til de seks intervjuobjektene i denne oppgaven, sendte vi ut invitasjon til flere andre sparebanker, men det viste seg å være vanskelig å få med ytterligere respondenter. Vi så en tendens til at det var enklere å få med representanter fra store sparebanker enn fra de mindre. Dette kan grunne i større tilgang på ressurser, som gjør det enklere å bidra i slike undersøkelser. Et utvalg på kun seks respondenter, kan ha ført til at vi ikke har fått med all viktig informasjon, spesielt med tanke på hvordan andre mindre sparebanker arbeider med klimarisiko i deres virksomhet.

Vi må også ta stilling til om intervjuobjektene hadde insentiver for å ikke formidle sann informasjon (Jacobsen, 2011, s. 214). Ved å tydelig informere om anonymiteten i oppgaven, opplevde vi at respondentene så langt det lot seg gjøre, fortalte sannheten om situasjonen og fenomenet. Da vår undersøkelse baserer seg på sparebankens tanker og holdninger, og ikke

enkeltpersoners holdninger, vil dette kunne bidra til høyere gyldighet på det som blir fortalt under intervjuene. For å sikre den interne validiteten i større grad, kan det innhentes informasjon fra flere uavhengige kilder. Vi har i vår oppgave benyttet årsrapporter som et sammenligningsgrunnlag for å bedre validiteten (Jacobsen, 2011, s. 215-219).

Ekstern validitet dreier seg om hvorvidt funnene fra undersøkelsen kan generaliseres. Det er verdt å nevne at hensikten med kvalitativ metode, som regel ikke er å generalisere svarene fra et utvalg til en større gruppe. I stedet er hensikten å forstå og utdype begreper og fenomener (Jacobsen, 2011, s. 222). Ut fra vår problemstilling søker vi å finne svar, som i mer eller mindre grad kan generaliseres til en større gruppe av sparebanker. Basert på dataen vi har innhentet fra det mindre utvalget, må vi vurdere hvorvidt dette kan gjelde for en større populasjon av undersøkelsesenheter. Dette kalles for statistisk generalisering. Denne formen for generalisering er noe vanskeligere å få fra kvalitativ tilnærming, da det alltid vil være visse forskjeller mellom utvalgene som blir undersøkt, samt at vi kun har mulighet til å undersøke noen få enheter, grunnet ressursknapphet (Jacobsen, 2011, s. 222).

I kvalitative studier vil intervjuobjektene i utvalget ofte være skjeve, som vil si at de ikke er representative for populasjonen (Jacobsen, 2011, s. 289). I vårt utvalg har vi bevisst valgt respondenter basert på størrelsen til sparebankene, slik at vi både har noen banker som representerer de store sparebankene og noen som representerer de mindre. Vi endte til slutt opp med like mange respondenter fra hver av grupperingene. Om vi ser på antall sparebanker som omtales som store og mindre, er det tydelig langt flere av de mindre sparebankene i Norge (Finans Norge, 2019a; Finanstilsynet, 2019a, s. 12). Dette kan indikere at vi burde hatt en større andel av respondenter fra de mindre sparebankene, for å få et enda mer presist resultat, som enklere kan generaliseres for en større populasjon (Jacobsen, 2011, s. 222). Generalisering er likevel ikke helt umulig, men krever da god argumentasjon for hvorfor det er grunn til å tro at konklusjonen er generaliserende (Jacobsen, 2011, s. 223). I vår studie kommer vil blant annet frem til at flere synspunkter går igjen blant enhetene, noe som kan tyde på, men ikke bekrefte, at svarene kan generaliseres. Bruk av kvalitative metoder vil som regel ha problemer med den eksterne validiteten, på grunn av dette generaliseringsproblemet (Jacobsen, 2011, s. 130).

4.6.2 Reliabilitet

I tillegg til å vurdere validiteten til resultatene som fremkommer i oppgaven, må vi også vurdere hvorvidt funnene er pålitelige, altså reliabiliteten i dataen. Intervjuobjektene i undersøkelsen kan påvirkes av oss som forskere og motsatt (Jacobsen, 2011, s. 225). I nærmest alle undersøkelser, vil intervjuobjektene utsettes for ulike stimuli og signaler, som kan oppleves truende mot reliabiliteten i studien. Måten undersøkelsen foregår på, vil kunne få respondentene til å opptre ulikt. Det er derfor viktig å legge opp undersøkelsen mest mulig likt, for å redusere muligheten for at respondentene opptrer ulikt. Med bakgrunn i datainnsamlingsmetoden vår, der vi valgte å benytte personlig intervju, er det spesielt to typer stimuli det er viktig å reflektere over: intervjuereffekt og konteksteffekt. Dette for å få en forståelse av datakvaliteten i studien (Jacobsen, 2011, s. 226-227).

Intervjuereffekten tar for seg forholdene rundt et intervju, og hvordan den som intervjues kan bli påvirket av oss som forskere. Dersom vi er engasjerte, kan dette skape helt andre resultater, enn om vi virker uinteresserte. Under alle intervjuene var vi positive og engasjerte og lot intervjuobjektene snakke fritt, så langt det lot seg gjøre (Jacobsen, 2011, s. 226).

Konteksteffekten knytter seg til hvilken sammenheng informasjonen blir samlet inn i. Den kan være kunstig eller naturlig (Jacobsen, 2011, s. 227). Vi valgte å intervju i en naturlig sammenheng for intervjuobjektene, hvor alle ble intervjuet på deres respektive arbeidsplasser. Tre av intervjuene foregikk over telefon, hvor respondenten satt på sitt kontor på arbeidsplassen under intervjuet. Selv om dette er mer naturlige omgivelser for respondenten, kan det være noen svakheter med denne konteksten, spesielt i form av forstyrrelse fra telefon eller kollegaer som avbryter. Vi opplevde ingen form for forstyrrelser under våre intervjuer, noe som vil være med å styrke reliabiliteten i oppgaven (Jacobsen, 2011, s. 227-228).

For å unngå skjevhet i resultatene, er det viktig at alle deltakerne forstår de samme spørsmålene likt, og at spørsmålene kan tolkes uten risiko for usikkerhet (Silverman, 2014, s. 87). I flere av intervjuene opplevde vi at intervjuobjektet tolket klimarisiko som klimautfordringer og bærekraft generelt, og ikke som en finansiell risiko. Det opplevdes også som at noen av respondentene hadde dypere forståelse for temaet enn andre, og at svarene var deretter. Dette påvirket oss i arbeidet med analysen, hvor vi spesielt måtte tolke hvorvidt respondentene hadde forstått spørsmålet som klimarisiko, eller som samfunnsansvar. Dette svekker reliabiliteten i oppgaven. Allerede under intervjuene gjorde vi oss opp en mening om

hvilke respondenter som synes å misforstå begrepet klimarisiko, eller rett og slett inneha for lite kunnskap om temaet. Vi tok så godt det lot seg gjøre, hensyn til dette i analysedelen.

I tillegg til mulige skjevheter i resultatet fra deltakernes side, er det også fare for at dette kan forekomme fra oss som forskere. Det er en risiko for at vi lar vårt subjektive syn, komme i veien for å registrere og tolke deltakernes svar, på en rettferdig måte (Saunders et al., 2012, s. 192). Vi prøvde å løse denne trusselen ved å være bevisste på å opptre objektivt, både overfor deltakerne, men også i selve oppgaven. I tillegg har vi supplert med bruk av en kvantitativ innholdsanalyse, for å få et mest mulig objektivt synspunkt. Da konklusjonen i oppgaven dekkes av både sitater fra intervjuene og analyser av årsrapportene fra sparebankene, anser vi det ikke som en stor ulempe at det vil være sannsynlighet for noe subjektivt syn.

En annen trussel mot reliabiliteten i denne studien, er slurv eller feil i nedtegningen og analyseringen av dataene. Saunders et al. (2012, s. 192) kaller denne formen for trussel mot reliabilitet for forskerfeil, og trusselen omhandler feil som kan oppstå i forskernes tolkning av intervjuene. Alle intervjuene vi gjennomførte ble tatt opp på båndopptaker og fullstendig transkribert kort tid etter intervjuene. Dette vil være med å styrke reliabiliteten i oppgaven, da dataen ikke formes av forskernes interesse eller evner til å notere. Samtidig vil det være enklere for andre å kontrollere resultatene fra intervjuene i ettertid. Unøyaktig analyse av datamaterialet, kan være en trussel mot reliabiliteten i oppgaven. En sentral del av analysen er å tilordne utsagnene fra intervjuene i ulike kategorier, for å best mulig besvare problemstillingen. Denne delen av analysen vil innebære elementer av skjønn. Dette løste vi ved å jobbe tett sammen, og grundig diskutere de ulike utsagnene fra intervjuene og hvilke kategorier vi mente de tilhørte. Ved å være to forskere i denne studien, er det lettere å avdekke skjevheter. Vi reduserer med det sannsynligheten for feil og unøyaktig analysering av dataene, som vil være med å styrke reliabiliteten i oppgaven (Jacobsen, 2011, s. 228-229).

Vi valgte å supplere resultatene fra de personlige intervjuene med en kvantitativ innholdsanalyse av årsrapportene, som et tiltak for å øke kvaliteten i studien. Denne metoden blir i teorien omtalt som triangulering, og anses som et gjennomgående tips for å øke gyldigheten og troverdigheten i studien. Det er også viktig med åpenhet og nøyaktige forklaringer på hvordan ting har blitt gjort. Dette tillater leserne å vurdere hvorvidt de stoler på metoden som er benyttet og funnene som fremkommer i oppgaven (Jacobsen, 2011, s. 229-331).

4.7 Etiske vurderinger

Forskningsetikk viser til atferdsstandarden våre handlinger blir styrt av, med tanke på rettighetene til de som blir gjenstand for, eller som påvirkes av arbeidet (Saunders et al., 2012, s. 226). For oss er det intervjuobjektene og alle de norske sparebankene som blir berørt av arbeidet. Disse etiske retningslinjene er til for å unngå dårlig praksis, skade og feilbehandling, samt fremme etisk praksis, integritet og objektivitet (Saunders et al., 2012, s. 226-230). Vi har gjennom hele prosjektet fulgt universitetets etiske retningslinjer (Universitetet i Agder, 2018). Prosjekter som inkluderer innsamling, behandling og lagring av personopplysninger, må i startfasen av prosjektet, søke om tillatelse fra Norsk senter for forskningsdata (NSD). Dette ble gjort tidlig i prosessen, slik at godkjenning av prosjektet, samtykkeerklæring og informasjonsskriv var på plass, før vi startet med intervjuene.

Vi har måttet forholde oss til etiske hensyn gjennom hele forskningsprosessen (Saunders et al., 2012, s. 236). Før intervjuene fikk intervjuobjektene tilsendt et informasjonsskriv (vedlegg 1), hvor formålet med undersøkelsen, utførelsen av undersøkelsen, informasjon om anonymitet og opptak, samt lengden på undersøkelsen klart fremkom. I tillegg ble det sendt en samtykkeerklæring (vedlegg 3), hvor det ble informert om lagring av opplysninger, som ble underskrevet av samtlige respondenter, og sendt i retur.

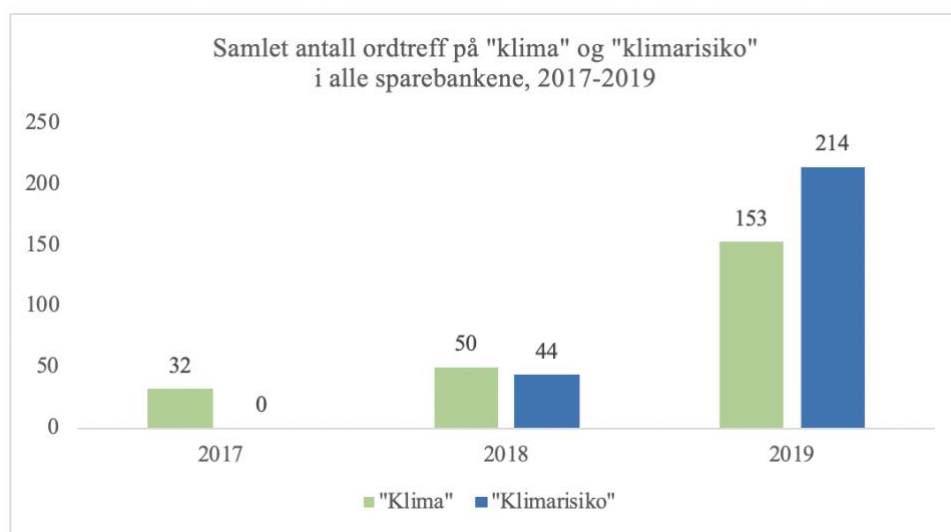
For best mulig å sikre studien mot sensitiv informasjon, besluttet vi at hele undersøkelsen skulle anonymiseres. Det eneste som fremkommer av informasjon, er om banken er stor eller mindre. Vi har vært nøye på at gjengivelsen av dataen skal være fullstendig og riktig, i den grad det er mulig. Det vil imidlertid aldri være mulig å gjengi alle resultater i en fullstendig sammenheng, og det vil forekomme reduksjon av detaljer og mangfold. Her har vi informert intervjuobjektene om full rett til redigering og sletting, og underveis i prosjektet hatt dialog med respondentene om hvilke sitater vi har brukt, i hvilke sammenhenger. Dette for å sikre oss respondentenes opprinnelige meninger og godkjenning (Jacobsen, 2011, s. 393-398).

5.0 Resultater og diskusjon

I dette kapitlet presenterer vi funnene fra den kvantitative innholdsanalysen og de personlige intervjuene. Funnene presenteres med utgangspunkt i de fire forskningsspørsmålene i oppgaven. I hver seksjon blir resultatene diskutert og analysert opp mot den teoretiske forankringen, og tidligere undersøkelser knyttet til temaet i oppgaven.

5.1 Er det endring i fokuset på klimarisiko i de ulike sparebank-alliansene de siste årene?

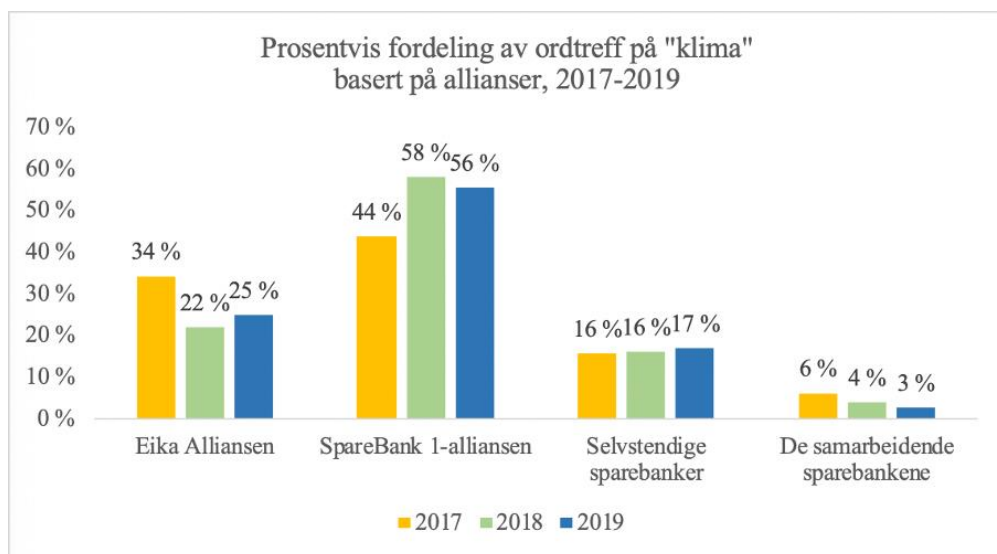
Det første forskningsspørsmålet besvares ut fra en kvantitativ innholdsanalyse av årsrapporter, fra alle norske sparebanker de siste tre årene. Fokuset som synes å være på klimarisiko i sparebankene, samt endringen i fokuset over tid, presenteres i form av hvilke allianser sparebankene tilhører og ut fra størrelse. Endringen i bruken av ordene “klima” og “klimarisiko”, kan gi en indikasjon på endringen i fokuset på disse temaene. Resultatene fra den kvantitative innholdsanalysen presenteres i søylediagram og tabeller.

Figur 6: Samlet ordtreff på “klima” og “klimarisiko” for alle sparebankene i 2017-2019

Slik vi ser av figuren over, er det en jevn økning i bruken av ordet “klima” samlet for alle sparebankene, fra 32 til 153 ordtreff de siste tre årene. Bruken av ordet “klimarisiko” har derimot hatt en mer markant økning, fra 0 til 214 ordtreff på tre år. Denne økningen i benevnelsene av ordene, kan indikere et økt fokus i sparebankene.

5.1.1 Endring i ordfrekvens på “klima”

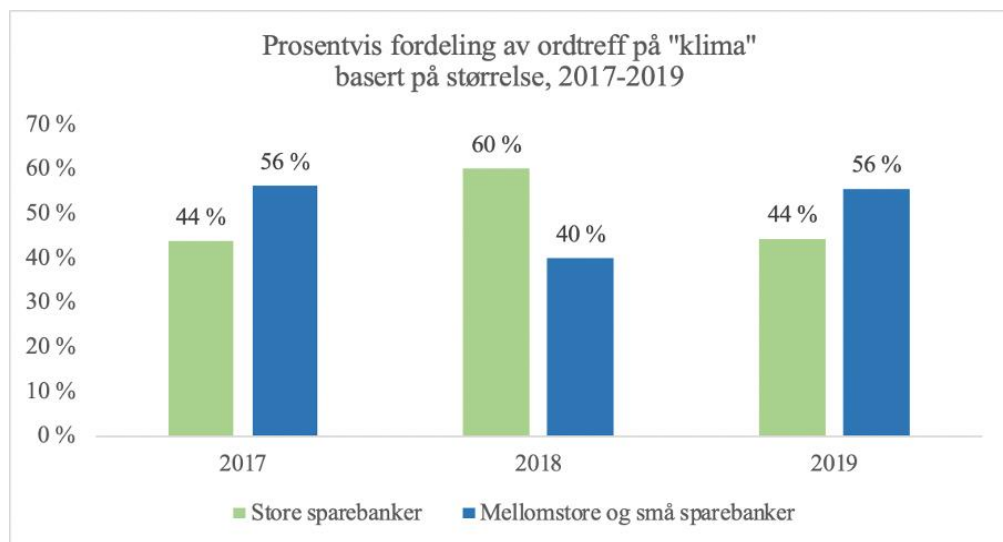

Figur 7: Årlig samlet ordtreff på “klima” for 2017-2019; prosentvis fordelt på allianse

Andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang			
	2017	2018	2019
Eika Alliansen	13%	15%	33%
Sparebank 1-alliansen	43%	43%	86%
Selvstendige sparebanker	38%	50%	88%
De samarbeidende sparebanker	22%	22%	33%

Tabell 3: Andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang - allianse

Ved å fordele sparebankene etter alliansegrupper, kommer det klart frem at SpareBank 1-alliansen har høyest ordfrekvens på bruk av “klima” samtlige år (figur 7). Et annet interessant funn er Eika Alliansen, som representerer rundt 68 prosent (vedlegg 4) av alle sparebankene i Norge, kun stod for 25 prosent av de totale ordtreffene på klima i 2019 (figur 7). I denne alliansen var det 33 prosent av sparebankene som nevnte ordet minst en gang (tabell 3). Når vi sammenligner dette med SpareBank 1-alliansen, ser vi at denne gruppen står for 56 prosent av de totale ordtreffene på “klima” i 2019 (figur 7). Disse treffene fordeles over 86 prosent av sparebankene i denne alliansen (tabell 3) Dette kan være et tegn på at bankene i Eika Alliansen ikke har temaet særlig høyt på agendaen i dag, sammenlignet med SpareBank 1-alliansen. Det er interessant å se at samtlige alliansegrupper har en økning i andel banker som nevner ordet minst en gang (tabell 3).

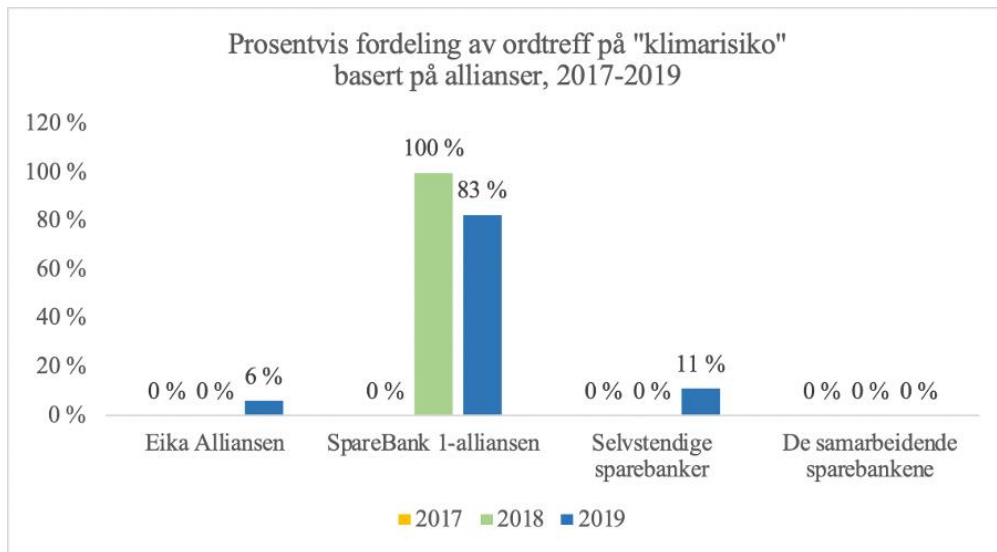
Andel sparebanker som nevner "klima" minst en gang			
	2017	2018	2019
Store sparebanker	100%	83%	100%
Mellomstore og små sparebanker	15%	17%	42%

Tabell 4: Andel sparebanker som nevner "klima" minst en gang - størrelse

Figur 8: Årlig samlet ordtreff på "klima" for 2017-2019; prosentvis fordelt på størrelse

Ved å fordele sparebankene på størrelse, ser vi variasjoner i hvorvidt det er de store, eller de mellomstore og små sparebankene, som nevner ordet "klima" mest i sine årsrapporter (figur 8). Det er imidlertid stor forskjell i antall sparebanker i hver gruppering, som gjør dette funnet interessant. Blant annet ved å se på fordelingen i 2019, ser vi at de mellomstore og små sparebankene, som representerer omtrent 94 prosent av alle norske sparebanker (vedlegg 4), står for 56 prosent av de totale ordtreffene på "klima" (figur 8). Dette tallet burde vært vesentlig høyere, da det er langt flere mellomstore og små sparebanker, enn store sparebanker. Et annet interessant funn er at omtrent alle de store sparebankene nevner "klima" minst en gang, med unntak av en bank i 2018 (tabell 4).

5.1.2 Endring i ordfrekvens på “klimarisiko”

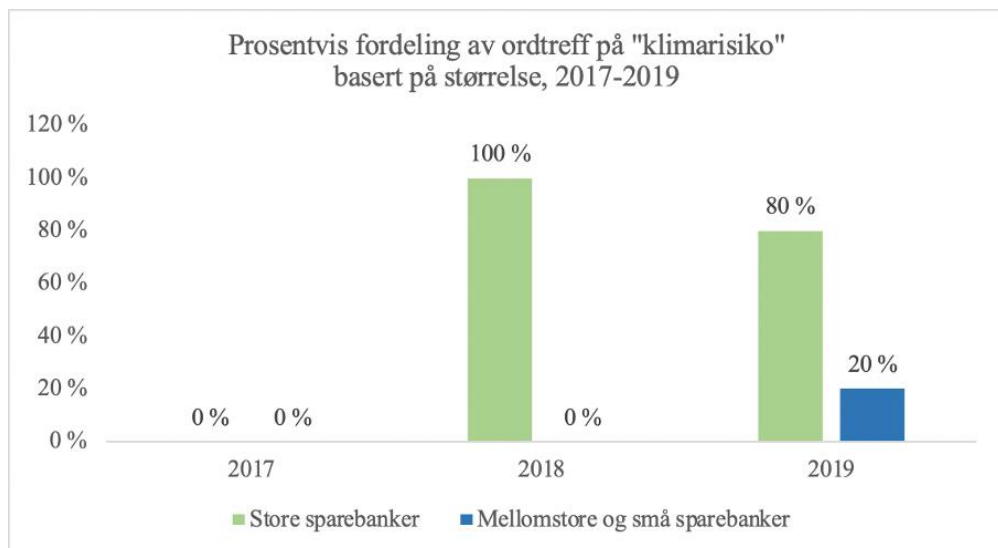

Andel sparebanker som nevner “klimarisiko” minst en gang			
	2017	2018	2019
Eika Alliansen	0%	0%	6%
Sparebank 1-alliansen	0%	21%	64%
Selvstendige sparebanker	0%	0%	50%
De samarbeidende sparebanker	0%	0%	0%

Tabell 5: Andel sparebanker som nevner “klimarisiko” minst en gang - allianse

Figur 9: Årlig samlet ordtreff på “klimarisiko” for 2017-2019; prosentvis fordelt på allianse

I likhet med klima, er det også SpareBank 1-alliansen som nevner ordet “klimarisiko” flest ganger (figur 9). Bankene i SpareBank 1-alliansen representerer rundt 14 prosent av alle norske sparebanker (vedlegg 4), og er også den eneste alliansen som nevner “klimarisiko” i årsrapportene for 2018, derav 100 prosent (figur 9). Resultatene viser at ingen av alliansegruppene nevner “klimarisiko” i 2017. Et annet interessant funn er at de 64 bankene i Eika Alliansen kun står for 6 prosent av totale ordtreff på “klimarisiko” i 2019 (figur 9). I tillegg er det bare 6 prosent av sparebankene i denne alliansen som nevner ordet minst en gang (tabell 5). Sammenligner vi dette med de selvstendige sparebankene, kan vi se at denne gruppen står for 11 prosent av de totale benevnelsene i 2019 (figur 9), og videre er det hele 50 prosent av bankene i denne gruppen som nevner “klimarisiko” (tabell 5). Det mest oppsiktsvekkende funnet er imidlertid at sparebankene i DSS ikke nevner “klimarisiko” overhodet, i noen av de tre årene (figur 9). Dette samsvarer ikke med våre forventninger, da vi hadde et inntrykk av at de fleste sparebankene, uavhengig av alliansegruppe, var kjent med begrepet. Vi kan også observere en økning i andel banker som nevner ordet minst en gang, for tre av de fire alliansegruppene fra 2018-2019 (tabell 5), noe som kan indikere at klimarisiko har fått økt fokus i sparebankene de siste to årene.

Andel sparebanker som nevner "klimarisiko" minst en gang			
	2017	2018	2019
Store sparebanker	0%	50%	83%
Mellomstore og små sparebanker	0%	0%	13%

Tabell 6: Andel sparebanker som nevner "klimarisiko" minst en gang - størrelse

Figur 10: Årlig samlet ordtreff på "klimarisiko" for 2017-2019; prosentvis fordelt på størrelse

Ved å fordele samlet ordtreff på "klimarisiko" etter sparebankenes størrelse, ser vi her et annet resultat enn for ordet "klima". Det er tydelig at de store sparebankene nevner "klimarisiko" flest ganger, med en prosentvis andel på henholdsvis 100 og 80 prosent, for 2018 og 2019 (figur 10). I tillegg ser vi en tydelig økning i andelen store sparebanker som nevner ordet minst en gang (tabell 6). Dette kan indikere at de store sparebankene har satt klimarisiko på agendaen. De mellomstore og små sparebankene står for 20 prosent av treffene på ordet "klimarisiko" i 2019 (figur 10). Disse ordtreffene fordeles på 13 prosent av de mellomstore og små sparebankene (tabell 6). Dette indikerer at til tross for en økning i ordtreff, kan det likevel se ut til at de mindre sparebankene i større grad, må fokusere på klimarisiko i fremtiden.

Den kvantitative innholdsanalysen viser at klimarisiko har fått økt fokus hos sparebankene, spesielt de siste to årene. SpareBank 1-alliansen har tydelig flest ordtreff både på "klima" og "klimarisiko", noe som indikerer at sparebankene i denne alliansen, har kommet lengst i arbeidet med klimarisiko. Det er en klar tendens til at de store sparebankene har størst fokus på klimarisiko, hvilket var et utfall vi også forventet.

5.1.3 Diskusjon

Resultatene fra den kvantitative innholdsanalysen viser en tydelig økning i ordbruken av “klima” og “klimarisiko” de siste tre årene. Basert på empirien er det en økning i andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang, for samtlige alliansegrupper. Dette kan trekkes i retning av et økt fokus i media knyttet til klima, samt formålet i Parisavtalen fra 2015, som sier at vi skal være klimanøytrale innen andre del av dette århundret (FN-sambandet, 2020). En økning i benevnelsen av ordet “klima”, er også i tråd med bedrifters økende tendens til å opptre ansvarlig, og blir for mange forstått som en del av samfunnsansvar (Colas et al., 2019, s. 3).

Empirien viser større prosentvis andel ordtreff på “klima” for de mellomstore og små sparebankene i to av de tre undersøkte årene, samt en økning i andel sparebanker som nevner “klima” minst en gang. Dette kan forklares med at de mindre sparebankene synes å forstå klima i sammenheng med samfunnsansvar. Et økt fokus på klima kan i denne sammenheng påvirke omdømmet til banken, heller enn å betrakte det som mulig påvirkning for bankens økonomiske bunnlinje, slik klimarisiko vil kunne gjøre (Garriga & Melé, 2004, s. 60). Basert på våre resultater, synes det som at klima allerede er høyt på agendaen blant de store sparebankene, da omtrent alle bankene nevner dette ordet, samtlige år.

Av empirien fremkommer det en tydelig økning i andel sparebanker som nevner ordet “klimarisiko” minst en gang, i flere av alliansegruppene. Denne økningen kan være et resultat av de enkelte rammeverkene og rapportene, som har blitt publisert om temaet de siste årene. Da spesielt TCFDs rammeverk, den offentlige utredningen om klimarisiko, samt grønt veikart for finansnæringen (TCFD, 2017a; NOU 2018:17; Finans Norge, 2018). Om vi sammenligner de prosentvise ordtreffene i hver allianse, med forvaltningskapitalen i alliansene, ser vi at høyest andel ordtreff i SpareBank 1-alliansen, gjenspeiles i at denne alliansegruppen har den klart største andelen av forvaltningskapital, blant de norske sparebankene (Finans Norge, 2019a). Vi ser den samme tendensen i DSS, hvor bankene i denne alliansen, kun står for en liten prosentandel av den totale forvaltningskapitalen, og har null treff på klimarisiko i sine årsrapporter.

Empirien viser at de store sparebankene synes å ha mest fokus på klimarisiko. Dette kan blant annet forklares med de strenge rapporteringskravene for sparebanker som er notert på Oslo Børs, og grunnet høyere ressurskapasitet i de store sparebankene (Oslo Børs, u.å.b). Et tydelig

eksempel på dette er den nylige kartleggelsen fra Finanstilsynet, som ble sendt ut til alle selskap på den norske børsen (Finanstilsynet, 2020a). En annen forklaring kan være fordelingen av forvaltningskapital blant sparebankene. De store sparebankene står for mer enn 50 prosent av den totale forvaltningskapitalen, for norske sparebanker. Dette gir høyere forvaltningskapital per sparebank i de seks store sparebankene, enn resterende forvaltningskapital som fordeles på de 89 mellomstore og små sparebanker (Finans Norge, 2019a; Finanstilsynet, 2019a, s. 12). Om vi ser fokus på klimarisiko i sammenheng med andel forvaltningskapital for de ulike sparebankene, vil det være rimelig å tro at de store sparebankene bør ha et større fokus på klimarisiko, enn de mindre.

5.2 Er det ulik forståelse av klimarisiko i sparebankene?

Dette forskningsspørsmålet besvares basert på data fra de personlige intervjuene. Vi tar her for oss sparebankenes forståelse av klimarisiko, og hvorvidt denne forståelsen er ulik. Det var spesielt fem momenter som var gjentakende i løpet av intervjuene: fokus på klimarisiko i banken, ansvarlig avdeling for arbeidet med klimarisiko, kjennskap til TCFD-rammeverket, kompetanse på klimarisiko samt andel klimasensitive kunder i banken.

5.2.1 Fokus på klimarisiko

Flere av de store bankene viser eksempler på hvordan de har inkludert klimarisiko i ulike prosesser. De viser også til direkte tiltak som har blitt utført, samt tiltak de planlegger å gjennomføre.

Vi har etablert retningslinjer for bærekraftig kredittprosesser, og vi skal nå i en prosess med å integrere klimarisiko i kredittvurderinger og kundesamtaler.

Vi har innarbeidet en bransjepolicy hvor det er en del nye spørsmål knyttet til klimarisiko, som brukes i kundedialog fra ulike prosjekter vi blir spurt om å finansiere.

De mindre sparebankene peker derimot på at de ser klimarisiko kommer til å bli mer relevant, og svarer mer fremtidsrettet i forbindelse med tiltak. Dette kan indikere at de i dag ikke direkte har inkludert klimarisiko i sine prosesser, men heller ser behovet for dette på sikt.

Vi jobber med det på vårt vis da, men litt forsiktig enda. Vi har en strategi om å være en fast følger, at vi kan fange opp og adoptere raskt, for så å ta det opp i vår virksomhet.

... Så i forhold til 2020 så kommer vi til å sette opp, planlegge og forankre det med å involvere ansatte. For min del blir det å observere, legge to og to sammen, sko oss videre og forberede oss for hva som kommer.

Vi ser tydelige forskjeller på fokuset de store sparebankene synes å ha på klimarisiko, sammenlignet med de mindre. Blant de store sparebankene, som gir inntrykk av å ha kommet i gang med arbeidet, vises det tegn til at de er i ulike implementeringsfaser. De mindre sparebankene synes å holde litt tilbake, og det virker ikke som de har satt særlig fokus på klimarisiko enda. Dette er mer eller mindre som vi forventet, da klimarisiko er et nokså nytt tema i banknæringen.

5.2.2 Ansvarlig avdeling

Det er ulik oppfatning knyttet til hvilken avdeling i banken som bør ha ansvaret for arbeidet med klimarisiko. Her fremkommer det ikke noe klart skille mellom store og mindre banker, men illustrerer usikkerheten rundt temaet. Noen av sparebankene mener at klimarisiko klart er et bærekraftselement, og en respondent argumenterer for at temaet hører inn under samfunnsansvar. To av respondentene fra de store sparebankene sier følgende:

Hos oss er det kredittavdelingen som eier klimarisiko, 100%.

Vi holder på å arbeide frem en egen klimarisikostrategi, men det vil etter all sannsynlighet fortsatt være bærekraftsavdelingen og risikostyring som kommer til å jobbe med klimarisiko også fremover.

I løpet av intervjuene er det noen intervjuobjekter som endrer tanker om hvor klimarisiko hører inn. Dette kan være tegn på at det ikke er nok kunnskap om hva klimarisiko faktisk innebærer. Blant annet sier en respondent i starten av intervjuet:

Spørsmålet er hvordan du skal regnskapsrapportere på dette, og det vil bare utvide seg. Det er pakka litt under samfunnsansvar.

Senere sier samme respondent:

En av de konkrete tingene vi skal gjøre i 2020 er å bake dette inn i kredittvurderingene på bedrift.

At noen banker synes å forstå klimarisiko som samfunnsansvar, kan tyde på at de ikke forstår omfanget av begrepet klimarisiko, og hvordan endringer i klimaet kan føre til risikoer i porteføljene til banken. Dette oppfatter vi som bekymringsverdig, da klimarisiko er høyst aktuelt i dag, og i verste fall kan føre til store tap for banker som ikke tar hensyn til klimarisiko. Sparebankene synes generelt å ha ulik forståelse av hvilken avdeling klimarisiko passer inn under. Dette kan indikere at forståelsen av begrepet er ulik blant sparebankene, som igjen kan føre til ulik praksis.

5.2.3 Kjennskap til TCFD-rammeverket

Finans Norge anbefaler finansnæringen å benytte TCFD-rammeverket som utgangspunkt for tilnærmingen til klimarisiko. Det er her et skille mellom de store og mindre sparebankene, med hensyn til både kunnskap og implementering, av disse anbefalingene. To av de tre store sparebankene sier de har startet å innarbeide rammeverket i sin virksomhet. Den ene av de to respondentene, sier følgende:

Vi har egentlig TCFD-anbefalingene som utgangspunkt for tilnærmingen til klimarisiko. Vi har dekket de to første kravene, governance og strategi, også holder vi på med en del som går på risk management. Det med metrics og targets synes vi er utfordrende, men dette er neste skritt som vi tenker å jobbe videre med fremover.

Den siste store sparebanken er godt kjent med rammeverket, men er litt mer på vent med implementeringen, til det kommer mer troverdige måle- og referansesystemer. To av de mindre sparebankene er ikke kjent med TCFD-rammeverket, men har kjennskap til andre, lignende rammeverk som “Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen”, men har ikke implementert dette i egen virksomhet.

Jeg har ikke lest eller sett akkurat dette rammeverket, men “Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen” var et av de første dokumentene jeg tok fatt i, og den bygger på disse anbefalingene.

Den siste av de mindre sparebankene er kjent med rammeverket, men oppfatter det som for vagt til å kunne implementeres. Vi synes dette er noe overraskende, da rammeverkene virker å gi tydelig veiledning til hvordan også mindre sparebanker, bør forholde seg til klimarisiko. Ut fra kjennskapen sparebankene gir uttrykk for å ha til TCFD-rammeverket, er det igjen et klart skille mellom de store og de mindre sparebankene. De store sparebankene har bedre kunnskap og forståelse av anbefalingene, enn de mindre. Dette synes vi er merkverdig, da alle sparebankene har tilgang til samme type informasjon på feltet.

5.2.4 Kompetanse på klimarisiko

Det fremkommer fra intervjuene, at kunnskapsnivået og kompetansen på klimarisiko varierer hos intervjuobjektene. Der noen har god oversikt over de ulike typene av klimarisiko, som fysisk klimarisiko og overgangsrisiko, viser andre kun et overordnet bekjentskap til begrepet. Eksempelvis sier en respondent, som synes å ha god innsikt i temaet:

Per i dag vurderer vi at overgangsrisikoen, altså endringsrisikoen, er større enn den fysiske risikoen for banker. Overgangsrisikoen er mest knyttet til langsiktig betjeningsevne, mens den fysiske risikoen i større grad er knyttet til panterisiko, dvs. verdier på panteobjekter.

En annen respondent viser derimot liten forståelse for de ulike typene av klimarisiko:

Vi tar jo både miljø og klimahensyn grunnleggende i vår kredittvirksomhet.

Denne graden av ulik kompetanse på temaet, kan også støttes opp av ulike oppfatninger om hvilken avdeling, som skal ha ansvaret for klimarisikoarbeidet i banken. Vi ser en klar tendens til høyere kompetanse hos de store bankene. De er alle mye tydeligere i kommunikasjonen om temaet, hvorimot de mindre bankene oppfattes som mer usikre.

Intervjuobjektene i de mindre sparebankene er heller ikke konsekvente med ordet klimarisiko, og bruker begrepet gjentatte ganger om hverandre med klima eller bærekraft. Dette kan være et tegn på at kunnskapen på temaet ikke bare er ulik, men også generelt svak. På spørsmål om banken opplever press fra samfunnet når det kommer til å ha fokus på klimarisiko, svarer en respondent:

Vi har fått en oppfatning av at det absolutt er ønskelig at banker tar spørsmålet om bærekraft alvorlig, og vi vil integrere tiltak, mål og handlinger på relevante områder.

Det kan likevel trekkes frem at, på tross av tendens til svak kunnskap om klimarisiko i visse banker, tar bankene hensyn til klimarelaterte risikoer, som blant annet påvirker kundenes lønnsomhet, uten å kalle det klimarisiko. Under intervjuene drar en av respondentene frem eksempler på vurderinger de har gjort av virksomheter langt tilbake i tid, som omhandler nedsatt lønnsomhet hos kunden, direkte på grunn av klimaendringer. Respondenten sier:

Ut fra den kunnskapen vi besitter om hvordan klima vil påvirke slike ting, har klimarisiko også på noen områder tidligere vært hensyntatt i kredittvurderingen uten at vi har kalt det klima, det har heller vært snøforhold for eksempel. En skibakke vi har vært inn og ut av et par ganger, sa vi for 20 år siden at var helt håpløst å finansiere videre, fordi den ikke kunne drive lenger på grunn av klimaendringene.

Dette er noe vi ikke hadde tenkt over på forhånd, men et viktig poeng. Dette kan trekke i retning av at flere sparebanker allerede tar hensyn til klimarisiko i en viss grad, uten å være klar over det. Det synes videre å være klar enighet blant bankene, at det er behov for økt kompetanse på området. En av respondentene sier følgende om opplæring på temaet:

Jeg var sist i går innom hos bedriftsmarkedslederne og holdt et innlegg om både bærekraft og klimarisiko, og hvordan vi skal jobbe med dette fremover.

Det er varierende hvor langt de ulike bankene har kommet i kompetansebyggingen. Der noen tar eget initiativ, samler inn informasjon og setter seg godt inn i temaet, velger andre banker en mer passiv taktikk. Det går igjen i de mindre sparebankene, at de venter på at noe skal skje, før de begynner å bruke ressurser på opplæring. Det er likevel innhentet kompetanse på et overordnet nivå.

5.2.5 Andel klimasensitive kunder i banken

Et tema de fleste sparebankene trekker frem i løpet av intervjuene, er sparebankenes kundesegment, og hvor klimasensitive disse kundene anses å være. Flere av intervjuobjektene nevner at sparebanker generelt, har færre kunder som opererer i bransjer med høye karbonutslipp. De sier videre at disse kundene tenderer til å være internasjonale, og ofte håndteres av de store regionale bankene. De mindre sparebankene synes å se på sin egen portefølje, som årsak til at det er mindre nødvendig for dem å fokusere på klimarisiko. Det er tydelig at det er ulik forståelse av behovet for inkludering av klimarisiko. To av intervjuobjektene sier følgende:

Vi er en type virksomhet som ikke er så veldig spesiell, de kundene vi har gjør i stor grad veldig hverdagslige ting, så det er grenser for hvor radikal endring som skal til for å sikre seg mot de ulike typene risikoene. Det går an å ta det mer over tid.

Større banker har jo en del andre forretningsområder enn det vi har, f.eks. olje og rigg, de har jo det der. Derfor vil fokuset på klimarisiko kanskje være strengere basert på porteføljen og forretning.

Særlig de mindre sparebankene synes å ha liten forståelse av hvilke bransjer som er klimasensitive. Vi har inntrykk av at de store sparebankene har bedre forståelse, men også noen av de store sparebankene bør gå nøyere gjennom eget kundesegment, for å få dypere innsikt i kundens eksponering mot klimarisiko. Olje nevnes som en klimasensitiv næring, men ingen av respondentene trekker frem eiendomsbransjen som en utsatt næring, som tydelig kan bli påvirket av endringer i klimapolitikken. Dette fremstår bekymringsverdig og motstrider til forventningene vi først hadde på dette området.

5.2.6 Diskusjon

Vi benytter her teori knyttet til bærekraft, samfunnsansvar og risiko i bank. Formålet med denne delen, er å svare på hvorvidt sparebankene har forstått viktigheten av klimarisiko, og diskutere i hvilken grad funnene samsvarer med den teoretiske forankringen og tidligere undersøkelser på området.

Fokus

Fra ordtellingen i den kvantitative innholdsanalysen så vi en endring i sparebankenes fokus på klimarisiko fra 2017 til 2019. Dette samsvarer også med resultatene fra intervjuene, som viser at alle sparebankene, med unntak av en, sier de har fokus på klimarisiko i dag. Dette indikerer at sparebankene har forstått viktigheten klimarisiko har for bankenes bunnlinje på sikt, da klimarisiko representerer risikoen for negative resultater grunnet hendelser knyttet til klimaendringer. På den andre siden kan det diskuteres om de mindre sparebankene virkelig har forstått denne viktigheten, da svarene preges av fremtidsrettede utsagn, og fokuset på klimarisiko kun synes å være i en tidlig fase.

Det er bestemmelser som implisitt gjør det juridisk pålagt for sparebanker å rapportere om klimarisiko (NOU 2018:17, s. 106). Blant annet skal regnskapspliktige som ikke er små foretak, gi opplysninger om alle vesentlige finansielle risikoer i årsberetningen, og her vil klimarisiko implisitt være inkludert (Regnskapsloven, 1998, § 3-3a; Gjølberg, 2018, s. 12). Funnene peker imidlertid i retning av at sparebankene ikke har nok fokus på temaet enda, og ikke har forstått klimarisiko som en vesentlig finansiell risiko.

Ansvarlig avdeling

Et av de viktigste funnene i oppgaven er sparebankenes uenighet, vedrørende hvilken avdeling som skal ha ansvaret for klimarisiko. Mark Carney introduserte begrepet klimarisiko i finansnæringen allerede i 2015, hvilket resulterte i et skift i internasjonal finansnæring. Det ser likevel ut til at klimarisiko i bank, har tendert til å omhandle bankenes samfunnsansvar, samt omdømmerisiko adressert gjennom ESG-risiko under bærekraft (Carney, 2015, s. 11; Colas et al., 2019, s. 3; Paisley & Nelson, 2019, s. 11). Det fremkommer av empirien at tre av sparebankene mener klimarisiko hører inn under bærekraftsavdelingen, enten alene, eller i tillegg til en annen avdeling. En av sparebankene mener at klimarisiko klart hører inn under samfunnsansvar, mens de resterende to bankene plasserer klimarisiko i risiko og kredittavdelingen. Altså kan det i likhet med tidligere syn på klimarisiko, se ut til at sparebankene fortsatt adresserer klimarisiko gjennom bærekraft og samfunnsansvar (Colas et al., 2019, s. 3; Paisley & Nelson, 2019, s. 11). Her ser vi et skille mellom empiri og teori.

Samfunnsansvar omhandler et selskaps forpliktelser til samfunnet (Garriga & Melé, 2004, s. 60). Bærekraft dreier seg om en utvikling som ikke skal ødelegge muligheten for fremtidige generasjoner til å få dekket sine behov (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s.

42). Begge disse områdene handler om hvordan et selskap påvirker omgivelsene. Sammenlignes dette med klimarisiko, kan dette sies å være en motsetning, altså hvordan omgivelsene påvirker selskapet. Empirien viser at dette er begreper som blir brukt om hverandre, i tillegg til begreper knyttet til klima og miljø generelt. Dette kan indikere at sparebankene har ulik forståelse av viktigheten for inkludering av klimarisiko.

Teorien viser at klimarisiko bør anses som en risiko for bankene, og være en del av risikoprosessene på linje med de risikoene som allerede vurderes i dag (Bjartnes et al., 2018a, s. 36). Det fremkommer av empirien en forståelse for finansielle konsekvenser basert på klimaendringer, og at dette er noe sparebankene vet de må ta høyde for i sine prosesser. Dette illustrer, og støtter opp om endringen i synet på klimarisiko i de senere år, og kjennetegnes av at flere selskaper nå anerkjenner klimarisiko som en finansiell risiko (Colas et al., 2019, s. 3). Det kan likevel se ut til at de fleste sparebankene i dag ikke har innarbeidet klimarisiko i sine kredittprosesser.

BDOs bærekraftsundersøkelse 2020, viste at 40 prosent av bankene i undersøkelsen allerede tar hensyn til klimarisiko i sin kredittvurdering, i stor eller middels grad (BDO, 2020, s. 13-14). Dette er tilsynelatende et positivt signal om at sparebankene er kommet i gang med arbeidet, men undersøkelsen kan også illustrere sparebankenes forvirring, fordi klimarisiko blir inkludert som en del av en bærekraftsundersøkelse. Det samme kan sies om Finanstilsynets kartlegging av bærekraftsrapportering i foretak, som også inkluderer spørsmål knyttet til klimarisiko (Finanstilsynet 2020a). Disse to undersøkelsene som omhandler bærekraft, men også inkluderer klimarisiko, kan være en bidragsyter til ytterligere forvirring knyttet til begrepsbruk og sparebankenes forståelse av klimarisiko. Vi anser det som bekymringsverdig at to store aktører synes å bidra til misforståelser på temaet.

Teorien viser til tre finansielle risikoområder i banken, som klimarisiko vil påvirke: kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko (Bank of England, 2018, s. 21). Av empirien kan det synes som de store sparebankene forstår klimarisiko som en kredittrisiko, og dersom denne risikoen ikke blir hensyntatt, kan det føre til tap for banken. Derimot kan det virke som de mindre sparebankene ikke anser klimarisiko, på linje med eksisterende risikoelementer, da de tenderer til å sammenfatte klimarisiko med bærekraft eller samfunnsansvar. Dersom vi ser på overgangsrisikoen, som eksempelvis kan påvirke kredittrisikoen i banken via redusert eiendomsverdi, kommer det tydelig frem at strengere

krav til energieffektivisering, vil påvirke eiendomsporteføljen til bankene (Finanstilsynet, 2019c, s. 4). Dette er et moment som ikke fanges opp, dersom sparebankene anser klimarisiko som samfunnsansvar. Dette gir dermed et godt bilde på hvorfor det er viktig å forstå konsekvensene av å ikke inkludere klimarisiko i prosessene i banken.

Kjennskap til TCFD-rammeverket

Arbeidsgruppen TCFD, la med rapporten de publiserte i 2017, grunnlaget for rapportering av klimarelatert risiko. Målet med rapporten var at anbefalingene skulle være fullstendig integrert i bedrifter innen fem år fra publiseringen (NOU 2018:17, s. 107-108; TCFD, 2017a, s. 42). Det fremkommer av empirien at fire av de seks sparebankene har hørt om TCFD i ulik grad. Der noen benytter rammeverket som utgangspunkt for arbeidet med klimarisiko, mener andre at anbefalingene foreløpig er for vage. Dette gir et godt bilde på at sparebankene ikke har kommet like langt i arbeidet med klimarisiko. Spesielt de mindre sparebankene har trolig ikke forstått veiledningen i TCFD-rapporten.

Teorien viser at det i dag ikke finnes krav til at norske selskaper må rapportere særskilt om klimarisiko. Fordi rapporteringen er frivillig, kan det være krevende å samles rundt en standard (NOU 2018:17, s. 106-107). Empirien viser at sparebankene også synes dette er vanskelig, og det virker å være spørsmål knyttet til hvordan rapporteringen på klimarisiko skal foregå. De fire hovedanbefalingene i TCFD-rammeverket, er en god veiledning på dette området (TCFD, 2017a, s. v). Det fremkommer av empirien at de store sparebankene, som synes å ha kommet lengst i arbeidet, anser dette rammeverket som et godt utgangspunkt for tilnærmelsen til klimarisiko.

Empirien tyder på at sparebankene har planer om å integrere klimarisiko i sine prosesser, og to av sparebankene har allerede implementert deler av TCFD-anbefalingene, samt integrert spørsmål knyttet til klimarisiko i sine kredittvurderinger. Funnene samlet sett tyder likevel på at sparebankene ligger etter skjema, i forhold til å nå arbeidsgruppens mål om fullstendig integrering av TCFD-rammeverket, innen 2022 (TCFD, 2017a, s. 42). Dette kan tyde på at sparebankene ikke har forstått viktigheten av integreringen av klimarisiko i sine kredittprosesser.

Kompetanse på klimarisiko

Basert på empirien fremkommer et annet viktig funn; kompetansen på klimarisiko i bankene er svært varierende. Risikodirektør i Norges Bank Investment Management, Dag Huse, sa at klimarisiko er et av de områdene innen risiko som potensielt har størst risikoelement (Nordstrøm, 2018). Denne risikoen er forbundet med virkningene av klimaendringene i verden, og er et nokså nytt begrep i finansnæringen (NOU 2018:17, s. 16; Michelsen, 2018, s. 16). En tverrgående anbefaling på kryss av bransjer, er at det er behov for kompetanseheving og kapasitet på klimarisiko (Finans Norge, 2018, s. 18). Empirien bærer preg av enighet rundt behovet for kompetansebygging, men viser ulik praksis når det kommer til stykke. Det fremkommer et tydelig skille mellom de store og mindre sparebankene, hvor de store sparebankene er betydelig lenger fremme. Kartleggelsen til Norsk klimastiftelse, høsten 2018, fant også et behov for økt kompetanse på klimarisiko. I kartleggelsen til klimastiftelsen, oppga 80 prosent av de deltagende bankene, at de arbeidet med å øke kompetansen på klimarisiko blant de ansatte (Bjartnes et al., 2018b, s. 61). Det er verdt å nevne at det kun var store banker, som bidro i kartleggelsen til Norsk klimastiftelse, men resultatet stemmer godt overens med vårt funn, at de store sparebankene er betydelig lenger fremme også på dette området.

Videre fremkommer det av empirien at begrepsbruken av klimarisiko, ikke er konsekvent i sparebankene. Dette kan tyde på at sparebankene ikke har kommet skikkelig i gang med å øke den nødvendige kompetansen på temaet. Det foreligger et utvalg av rapporter og undersøkelser på klimarisiko, både utarbeidet i utlandet, men også i Norge, som definerer klimarisiko og de ulike risikotypene (TCFD, 2017a; NOU 2018:17; Finans Norge, 2018; Bjartnes et al., 2018a; Dahl, 2019). Det fremkommer også her at klimarisiko ikke omhandler generelle klimaproblemer, miljøproblemer eller samfunnsansvar, men at det dreier seg om å ta hensyn til positive og negative hendelser knyttet til klimaendringene, for å best mulig sikre seg mot uønskede situasjoner (NOU 2018:17, s. 16). Det synes derfor bekymringsverdig av sparebankene, som store aktører i finansmarkedet, å ikke ha satt kompetansebehovet høyere på agendaen. Spesielt med tanke på de forsterkede klimamålene, om å redusere norske utslipp med 50-55 prosent innen 2030, og at overgangen til et lavutslippssamfunn nærmer seg (Solvang et al., 2020).

Banker har innflytelse på hvilke selskap som har mulighet til å vokse, hvilke selskap som på grunn av risiko blir priset høyt, og hvilke selskap som det ikke ønskes å satse på. Det

fremkommer av teorien at klimarelaterte risikoer tidligere har vært hensyntatt i kredittvurderingen, men uten å kalle det klimarisiko. Det har i stedet blitt ansett som et risikomoment som kan påvirke fremtidig betjeningsevne (Bjartnes et al., 2018a, s. 37). Av de seks studerte sparebankene, var det to som trakk frem dette punktet, og relaterer det til nedsatt lønnsomhet hos kunden, direkte på grunn av klimaendringer. Det kan spekuleres i om dette er vurderinger som blir gjort i alle sparebankene, da den fysiske risikoen er noe bankene tidligere også har observert, uten å kalle dette klimarisiko. Altså kan det argumenteres for at sparebankene allerede tar hensyn til den fysiske klimarisikoen i sine kredittvurderinger, men ikke på en standardisert måte, heller som en individuell tilleggsvurdering.

Andel klimasensitive kunder i banken

Et funn fra empirien, som belyser mangelen på forståelse av klimarisiko hos sparebankene, er at flere anser kundene sine som lite utsatt for klimarelatert risiko. Særlig de mindre sparebankene trekker frem sin egen portefølje som årsak til at det ikke er nødvendig med radikale endringer, for å sikre seg mot klimarisiko. Teorien viser at det spesielt er fem næringer som blir ansett som klimasensitive næringer: fossilt brensel, forsyningsvirksomhet, energikrevende bransjer, transport og eiendom (Battiston et al., 2017, s. 283). Jo høyere andel kunder sparebanken har innenfor disse bransjene, desto høyere vil kredittrisikoen knyttet til overgangen til et lavutslippssamfunn være (Finanstilsynet, 2019c, s. 9). Dette synes å være en motsetning til noen av sparebankenes forståelse av klimasensitive næringer.

Det er få av respondentene som anser eiendom som en klimasensitiv næring. Dette kan være en av grunnene til at sparebankene ikke tror de er særlig utsatt for klimarisiko, og kan derfor gi bankene en falsk trygghet. I realiteten representerer eiendom store deler av sparebankenes portefølje, og eiendomssektoren vil påvirke eksponeringen for klimarisiko i porteføljen (Finanstilsynet, 2019c, s. 4). Eksempelvis kan kravene til energieffektivisering påvirke verdien av eiendomsporteføljen, dersom porteføljen består av eiendommer med høyt energiforbruk (Finanstilsynet, 2019c, s. 4). Det er også en fare for at kunder endrer etterspørsel, og kun ønsker klimavennlige bygg. Bankene kan da risikere å sitte med pant i store mengder eldre bygg, som ikke lenger tilfredsstiller energimålene og kravene fra kundene, noe som kan gjøre eiendommene mer utfordrende å få solgt.

5.3 Hva er utfordringene knyttet til arbeidet med klimarisiko?

Dette forskningsspørsmålet besvares basert på data fra de personlige intervjuene. Vi tar her for oss utfordringene respondentene trakk frem i arbeidet med, og inkludering av klimarisiko. Hovedutfordringene som fremkom fra intervjuene var: mangel på oversikt over retningslinjer, kortsiktig tidsperspektiv, mangel på data og måleverktøy, samt sparebankenes ressurskapasitet.

5.3.1 Mangel på oversikt over retningslinjer

Klimarisiko er et relativt nytt begrep i finansnæringen, og respondentene trekker frem ulike aspekter ved temaet. De viser til ulike rapporter og dokumenter, og påpeker at det temaet kan være forvirrende. To av respondentene fra de store sparebankene sier følgende om dette:

Det er vanskelig å vite hva som kommer og når det kommer.

Jeg liker å se på dette som et stort innovasjonsprosjekt. Det er jo ingen som har gjort noe av dette før, og det er til tider uklart hvordan ting skal gjøres.

Dette tyder på at også de store sparebankene, som synes å ha kommet lengst i arbeidet med å inkludere klimarisiko, anser temaet som utfordrende og uklart. Når store sparebanker, som i de fleste tilfeller innehar mer ressurser, synes dette er utfordrende, kan det tenkes at de mindre sparebankene vil oppleve enda større utfordringer på dette området.

Flere av intervjuobjektene trekker frem utfordringen med for mange prinsipper og initiativ, for rapportering på klimarisiko. En respondent påpeker at det er vanskelig å vite hva som skal rapporteres, da forskjellige aktører har ulike metoder for å vurdere dette.

Det er en fare her ved at det blir mange, mer eller mindre overlappende prinsipper, også blir det veldig mye rapportering av det hele. Da blir man opptatt av at man skal gjøre de tingene så det kommer riktig frem i rapportene, med fare for at det skjer på bekostning av de reelle effektene.

Til tross for tydelige anbefalinger i TCFD-rapporten om hvordan klimarisiko bør rapporteres i selskaper, synes mangel på oversikt over retningslinjer, å være en stor utfordring for sparebankene i arbeidet med klimarisiko. Det kan tenkes at sparebankene ikke har satt seg nok inn i de retningslinjene som finnes, og derfor anser det som mangelfullt.

5.3.2 Kortsiktig tidsperspektiv

Samtlige respondenter forteller at klimarisiko er noe som kommer til å treffe dem i fremtiden, men det er likevel ulike oppfatninger om hvordan dette skal håndteres basert på tidsaspektet, da sparebankene normalt opererer med en kortsiktig tidshorisont. Blant annet sier en respondent:

Den fysiske risikoen for panteobjekter vil være avhengig av levetiden og nedbetalingstiden på panteobjektet. Klimaendringer, som for eksempel stigning i havnivå, kan øke denne risikoen ved å redusere panteobjektets levetid og verdi. Si at løpetiden på et boliglån er 20 år, antakelig vil havnivået stige på disse årene, for noen panteobjekter kan det påvirke verdien, men for de fleste panteobjektene vil ikke verdien bli påvirket i vesentlig grad.

Dette kan tyde på at bankene anser klimarisiko som hendelser som kan gi skade, men at de store skadene ligger langt frem i tid. Det kan være en mulig grunn til at ikke flere av sparebankene har inkludert klimarisiko som en del av sine prosesser. Respondenten viser også til mulig redusert verdi på panteobjekter på sikt, men konkluderer med at for de fleste panteobjektene, vil ikke verdien bli påvirket i vesentlig grad. Så lenge det er en mulighet for at panteobjekter i banken kan bli utsatt for hendelser som reduserer verdien, mener vi bankene bør innarbeide denne vurderingen i verdsettelsen av panteobjektet.

Respondentene som i dag ikke har inkludert klimarisiko i sine prosesser, omtaler tiltak og løsninger, som kommende endringer lenger frem i tid. Noen trekker paralleller til forsikringsbransjen, som opererer med eiendeler bestående av lengre løpetid, og høyere risiko.

Disse tapene knyttet til en klimarisikovurdering ligger gjerne et stykke frem i tid.

En annen respondent argumenterer med at det alltid vil lønne seg å unngå katastrofer knyttet til endringer i klima, men at tidsperspektivet her er en utfordring, fordi de da må gi avkall på fremtidige fortjenestemuligheter. Denne uttalelsen fra respondenten, oppleves noe motsigende til vår oppfatning av å hensynte klimarisiko i dag.

Det lønner seg å ordne på klima, det er jo fort gjort egentlig å bli enig om det, men da må faktisk oljen for eksempel i et eller annet tidsperspektiv fases ut, som på kort sikt vil gå ut over fortjenesten.

Flere respondenter trekker også frem utfordringen med lønnsomheten på kort sikt, i forbindelse med å inkludere klimarisiko. Et av intervjuobjektene sier:

Vi har vært litt tilbakeholdne med å inkludere klimarisiko, fordi vi tror egentlig at det går utover lønnsomheten vår på kort sikt, fordi da må vi gi lavere rente til for eksempel kunder med grønn bolig, og høy energiklasse.

Sparebankene synes å ha for kortsiktig tidsperspektiv. Til tross for at tapene knyttet til klimarelaterte risikoer ofte ligger noe frem i tid, kan det føre til at bankene i dag satser på en stor andel klimasensitive bransjer, som ved strengere klimapolitikk kan bli ulønnsomme. Dette kan igjen ramme banken hardt.

5.3.3 Mangel på data og måleverktøy

Den største utfordringen knyttet til arbeidet med klimarisiko, blant de store sparebankene, uttrykkes gjennom mangel på data og måleverktøy, som gjør håndteringen og inkluderingen av klimarisiko krevende.

Det er ikke så lett å kvantifisere klimarisiko heller, i starten nå er det å fokusere på hva vi har i porteføljen og følge med på hva som ligger der av risiko. Vi har sett på forskjellige muligheter til å kvantifisere, men det er såpass store hull i datatilgjengeligheten at vi fortsatt ikke har kommet i gang med selve kvantifiseringen.

To av respondentene fra de store sparebankene, påpeker at det er vanskelig å samle inn pålitelig data knyttet til klimarisiko. Årsaken til dette er blant annet at mange bedrifter ikke rapporterer på karbonutslipp. En av respondentene sier følgende:

Det er ikke god nok tilgang på data på kundene våre, og dette er jo en ganske stor oppgave. Vi har i tillegg mange små- og mellomstore bedrifter som kunder, og de er i hvert fall ikke rigget til å gi oss den informasjonen vi trenger i arbeidet med klimarisiko.

Dette kan tyde på at heller ikke de store sparebankene har kommet i gang med kvantifiseringen av klimarisiko. Vi forventet ikke at bankene var kommet særlig langt i arbeidet med kvantifisering av klimarisiko, da vi fra tidligere undersøkelser og rapporter, har fått inntrykk av at dette er veldig utfordrende. At sparebankene generelt ikke har gjort flere tiltak for å komme opp med mulige kvantifiseringsmetoder, er likevel oppsiktsvekkende.

Det nevnes videre at det ikke finnes noen historiske metoder for å vurdere klimarisiko, samt at tradisjonelle bankrisikomodeller fungerer dårlig på dette. Flere av respondentene viser til at vurderingen fortsatt går mye på skjønn, fordi det ikke finnes noen felles målbare referansesystemer. Dette er hva en av respondentene sier:

Det er ikke lett å finne et målbart system for ulike typer bransjer som egentlig er riktig. Det er klart at når en har et referansemål så kan en i mye større grad styre det riktigere, nå blir det mer skjønnsvurderinger.

At mye av det som gjøres med klimarisiko i dag er basert på skjønnsvurderinger, er nok en stor årsak til at temaet er vanskelig. Til nå har det vært mest snakk om karbonutslipp, og at måling av dette kan gi en indikasjon på hvor klimasensitive næringer er. Det er ikke sikkert dette er den beste, eller mest relevante måten å identifisere hvilke kunder som er mest utsatt for klimarisiko. Dersom bankene kun velger å se på karbonutslipp i forbindelse med klimarisiko, kan det være en fare for at feil risiko blir målt. På dette området bør det etableres klarere måleverktøy, samt bedre praksis, for å sikre at sparebankene på best mulig måte kan identifisere riktig verdi på klimarisiko.

5.3.4 Ressurskapasitet

En annen utfordring knyttet til inkludering av klimarisiko i sparebankenes prosesser, er ressursknapphet, spesielt med tanke på kostnad og kompetanse. Denne utfordringen nevnes særlig av respondentene fra de mindre sparebankene. De store sparebankene uttrykker også forståelsen av denne utfordringen, men påpeker at dette da gjelder de mindre sparebankene. En respondent fra de store sparebankene sier følgende:

Det å rapportere på klimarisiko og snakke om klimarisiko generelt, tror jeg har litt med ressurser å gjøre, og de små bankene har lite ekstra ressurser til å holde på med slikt.

Dette kan tyde på at de mindre sparebankene har færre ressurser til å håndtere nye tiltak, slik som klimarisiko. Videre påpeker en av respondentene, fra en av de mindre sparebankene, at tilgangen til innhenting av kompetanse er krevende. Respondenten viser særlig til at sparebanker med plasseringer på små steder, utenfor storbyene, kan ha problemer med å innhente attraktiv arbeidskraft med kompetanse på klimarisiko. Da temaet er såpass nytt, er det rimelig å anta at det foreligger mangel på kompetanse, både i de store og små byene. Ressursmangelen kan med det bli enda større.

Respondentene fra de mindre sparebankene trekker frem at de generelt har mindre ressurser enn de store sparebankene, og har derfor ikke kommet like langt i arbeidet med klimarisiko. Det oppfattes som en kostnadmessig utfordring å utarbeide egne modeller, samt inkludere disse. Derfor er det særlig flere av de mindre sparebankene, som i dag venter på felles retningslinjer og felles systemer.

Ja, det er ganske kostbart å gå opp den løypa. Lage modeller, sørge for å følge med på det som er av regelverk i EU og Norge. Vi legger oss ofte litt bak og prøver å lære, også er vi veldig glad om vi slipper å være i front.

Et annet intervjuobjekt trekker frem mengden arbeid som skal gjøres, og at dette er særlig utfordrende for de mindre sparebankene.

I forhold til budsjett og ressurs situasjonen til banken så kan det være krevende. Som vi snakket om tidligere i forhold til å være compliant, og ta hensyn til risikoene, så blir det nokså mange klosser som selv en liten sparebank skal gjøre, kontra de store som har muskler og ressurser til å håndtere alt dette.

Altså er ressursknapphet både med tanke på kostnader, så vel som kompetanse, en utfordring i arbeidet med klimarisiko, for de mindre sparebankene. Resultatet av endringer i klimapolitikken, kan gjøre at det nesten blir umulig for mindre sparebanker å etterleve fremtidige rapporteringskrav og kontroller. Vi forventet at ressursknapphet var en utfordring for de mindre sparebankene, men at det skulle være så store forskjeller på de store og mindre sparebankene på dette området, var overraskende.

5.3.5 Diskusjon

Vi benytter her teori knyttet til TCFDs rammeverk, klimarisiko, ressursbasert perspektiv, prinsippal-agent teori og informasjonsasymmetri, samt tidligere undersøkelser knyttet til klimarisiko. Formålet med denne delen, er å svare på hva som er de største utfordringene knyttet til sparebankenes arbeid med klimarisiko.

Mangel på oversikt over retningslinjer

Siden TCFD-rapporten ble publisert i 2017, er det utgitt flere rapporter og kartleggelser av klimarisiko i finansnæringen (TCFD, 2017b; Finans Norge, 2018). Til tross for dette, synes en av de største utfordringene til sparebankene, i arbeidet med klimarisiko, å være vanskeligheter med å skaffe oversikt over retningslinjer på området. Dette kan trekkes i retning av at det i dag ikke finnes noe lovkrav om rapportering av klimarisiko. Det er dermed ingen klare føringer på hvordan bankene skal forholde seg til rapporteringen, selv om det implisitt nevnes i regnskapslovens § 3-3 (NOU 2018:17, s. 106; Gjøølberg, 2018, s. 12). Flere frivillige anbefalinger og publikasjoner virker å være mer forvirrende, heller enn hjelp fra sparebankenes side. Denne utfordringen nevnes spesielt av de mindre sparebankene, men også fra en av de store sparebankene.

Fra et teoretisk ståsted omtales TCFD-anbefalingene som en felles og oversiktlig standard å rapportere fra. Anbefalingene blir også henvist til i flere relevante rapporter på temaet (TCFD, 2017b; Finans Norge, 2018, s. 16; Bjartnes, 2018, s. 4). At empirien viser tegn til

vanskeligheter med å skaffe oversikt over retningslinjer på området, kan tyde på at flere banker ikke har satt seg nok inn i informasjonen og retningslinjene som finnes. En løsning på utfordringen med å skaffe oversikt blant mengden av retningslinjer, kan være oppfølging av internasjonale anbefalinger. Deretter må sparebankene og resten av finansnæringen, komme til enighet om en felles standard for rapportering (NOU 2018:17, s. 107).

De to store sparebankene, som basert på empirien synes å ha kommet lengst i arbeidet med å inkludere klimarisiko, besitter sannsynligvis nyttig informasjon, som vil være av interesse for de andre sparebankene. Dersom bankene med mest informasjon og kompetanse bevisst velger å holde tilbake denne informasjonen fra de andre bankene, kan det oppstå informasjonsasymmetri (Clark & Lakshmi, 2007, s. 124). Her er det imidlertid et konkurranseelement til stede. Sparebankene er i direkte konkurranse mot hverandre, og det er naturlig at ikke all informasjon deles. Problemstillingene knyttet til klimarisiko og klimaendringer, blir ofte sett i sammenheng med økonomisk stabilitet i samfunnet (Gjølberg, 2018, s. 12). Det er naturlig å anta at opprettholdelse av god finansiell stabilitet er av felles interesse blant sparebankene. På tross av konkurransesituasjonen trekkes det i retning av et behov for samarbeid og informasjonsdeling på tvers av sparebankene.

Kortsiktig tidsperspektiv

Empirien bærer preg av kortsiktig tankegang blant sparebankene, og flere av respondentene viser til tidsperspektivet som en utfordring i forbindelse med lønnsomhet. Dette støttes av Carney's teori (2015, s. 4), som sier at dagens kortsiktige tidshorison i politikk og finansnæringen, ikke er forenlig med det langsiktige tidsperspektivet knyttet til klimautfordringene. Blant annet påpeker flere respondenter at dette med klimarisiko er noe som kan tas mer over tid. Empirien viser videre at ikke alle respondentene synes å se alvorret i konsekvensene for banken, dersom de ikke omgående inkluderer klimarisiko som en del av kredittprosessen. Det faktum at flere av respondentene tenker at inkludering av klimarisiko vil føre til redusert lønnsomhet på kort sikt, og ikke vurderer det over et lengre perspektiv, kan trekke i retning av manglende kunnskap om begrepet. Både Carney (2015, s. 4) og IPCC (2018, s. 20), viser til at en tidligere inkludering av klimarisiko, vil kunne føre til reduserte kostnader i fremtiden, og dermed lønne seg på lang sikt.

Utfordringen med tidsperspektivet kan også by på problemer fra et prinsipal-agent perspektiv. Det er ikke gitt at eier og leder, eller kapitaleier og forvalter, har sammenfallende tanker om hvordan tidsperspektivet kan påvirke bankenes prosesser (NOU 2018:17, s. 23). Prinsipal-agent problemer kan være spesielt relevant for klimarisiko, i lys av denne risikoens langsiktige karakter og potensial til å skape store strukturelle markedsendringer (NOU 2018:17, s. 23). Dette er dog et aspekt fra teorien, som ikke fremkommer i empirien.

Mangel på data og måleverktøy

Det er ingen hemmelighet at det er utfordrende å se for seg hvordan klimarisiko vil påvirke finansiell stabilitet, samt at virkningen i dag er vanskelig å tallfeste (NOU 2018:17, s. 13; Ringstad, 2018, s. 56). Empirien viser at sparebankene også synes dette er utfordrende, og trekker særlig frem utfordringen knyttet til kvantifiseringen av denne risikoen i porteføljen. Samtlige respondenter fra de store sparebankene, som synes å være de som har kommet lengst i arbeidet med klimarisiko, ser også denne utfordringen som den største. Dette er i tråd med utvalget bak NOU-rapporten, som påpeker at kvantifiseringen av klimarisiko i klimasystemet og det finansielle systemet, gir komplekse utfordringer (NOU 2018:17, s. 236-237). Bruk av tradisjonelle risikovurderingsmetoder vil trolig undervurdere den reelle risikoen, og utvalget nevner videre at myndighetene bør utvikle måleverktøy og metoder som kan legge til rette for videre arbeid (NOU 2018:17, s. 114).

Videre er informasjonstilgjengeligheten en utfordring knyttet til inkludering av klimarisiko i kredittprosessene, noe som blir fremhevet av et utvalg respondenter. Her påpekes det både mangel på informasjon knyttet til data på sparebankenes kunder, samt mangelen på et målbart system for de ulike bransjene kundene opererer i. En forklaring på hvorfor tilgangen på data hos kundene er mangelfull, kan være låntakernes tilbakeholdelse av informasjonen, hvilket teorien om informasjonsasymmetri underbygger (Clark & Lakshmi, 2007, s. 124). Denne informasjonen er bankene avhengig av, og uten tilstrekkelig informasjon, er det vanskelig å skille kunder som innehar høy risiko knyttet til klimaendringer, mot kunder med lavere risiko (Matsen, 2019; NOU 2018:17, s. 220). Empirien peker i retning av at mangelen på historisk data og målbare systemer for de ulike bransjene, fører til skjønsmessige vurderinger i dagens kredittvurdering. Dette står i samsvar med NOU-rapportens informasjon om begrenset gyldighet av historiske datagrunnlag (NOU 2018:17, s. 17). Denne utfordringen kan dermed gjøre det vanskelig for bankene å håndtere klimarisiko.

Ressurskapasitet

Det fremkommer av empirien, at de nødvendige ressursene for å inkludere klimarisiko, kan være en utfordring, særlig for de mindre sparebankene. Det pekes spesielt på hvordan de mindre bankene har færre tilgjengelige ressurser til å inkludere klimarisiko, både i form av kapital og arbeidskraft. Dette kan knyttes opp mot teorien om ressursbasert perspektiv, som forklarer sammenhengen mellom ressursdisponering og konkurransemessig fortrinn (Penrose, 1959, s. 73). Sparebanker som innehar færre ressurser, vil kunne ha begrenset mulighet til å innhente ny kompetanse på klimarisiko, og risikerer dermed å miste sitt konkurransemessige fortrinn (Meinich & Munthe, 2018). Om sparebankene derimot disponerer sine ressurser mer effektivt, og disponerer noen ressurser i retning av å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser, kan dette føre til bedre lønnsomhet, sett fra et ressursbasert perspektivet.

Lønnsomheten kan også ses i et risikoperspektiv. Dersom banken inkluderer vurdering av klimarisiko i kredittprosessen, kan banken sikre seg mot uønskede hendelser knyttet til klimaendringene, og med det bedre lønnsomheten (NOU 2018:17, s. 16). Av empirien fremkommer det at mengden arbeid, sett i forhold til å skulle etterleve alle lover og bestemmelser, er utfordrende med hensyn til kostnader og kompetanse i banken. Dette kan tyde på at sparebankene ikke anser klimarisiko som en reell risiko, men bare et punkt på en liste over alle risikoer de må ta hensyn til.

Empirien viser også til at ressurskapasiteten oppfattes som et hinder, særlig for de mindre sparebankene, i arbeidet ved å skulle inkludere klimarisiko. Det trekkes frem av et utvalg respondenter, at de ikke ønsker å gå foran i arbeidet, men avventer til andre har kommet opp med løsninger. Dette funnet samsvarer ikke med resultatene i BDOs bærekraftsundersøkelse 2020, hvor det konkludertes med at bankene selv virket å ta initiativ, til tross for at det per i dag ikke finnes noen reguleringer på området (BDO, 2020, s. 14).

5.4 Hva er insentivene for inkludering av klimarisiko i kredittprosessene i sparebankene?

Dette forskningsspørsmålet besvares basert på data fra de personlige intervjuene. Her kartlegges sparebankenes insentiver for å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Spesielt tre momenter var gjentakende som insentiver for sparebankene: bankenes omdømme og posisjonering, samarbeid, samt politikk og reguleringer. For de tre store sparebankene var det i tillegg to sentrale insentiver som gikk igjen: press og forventninger fra investorer og økende krav fra ratingbyråer. Videre ble økt lønnsomhet og forretningsmuligheter også nevnt som insentiver av enkelte.

5.4.1 Bankenes omdømme og posisjonering

Flere av respondentene nevner at omdømmet til banken er avgjørende for at banken skal kunne drive virksomheten videre. Noen av utsagnene er direkte knyttet opp mot det sparebankene ser av klimaendringer, og at det også er sparebankenes ansvar å gjøre tiltak for å redusere disse. Hvordan sparebanken stiller seg til dette arbeidet, vil kunne påvirke deres omdømme. En av respondentene sier følgende:

Alle de som jobber her har jo stor forståelse for at vi må gjøre noe for å bevare denne kloden, men det er det mer generelle perspektivet som jeg tror veldig mange deler.

Særlig de mindre sparebankene viser til behovet for banken å være relevant i forhold til det kundene er opptatt av. En av respondentene forteller dette:

Det at du får et kvalitetsstempel. At du er attraktiv for kundene, for at du har et kvalitetsstempel som du må ha. Klima er jo det store fremtidige lyset, her skal vi, denne retningen skal vi, vi skal være en selvstendig sparebank om 10 år også, det ønsker vi.

Klimarisiko blir ikke her omtalt som et risikomoment, men mer som klima og klimaendringer, og hvordan banken må ta hensyn til dette for å opptre som en samfunnsansvarlig aktør. Her ser vi tydelig at det er en motsetning til det å forstå klimarisiko som en finansiell risiko, og ikke som en del av samfunnsansvar.

De to store sparebankene, som synes å ha kommet lengst i arbeidet med klimarisiko, trekker frem at det å posisjonere seg som bank og forberede seg på det som kommer, er viktig for å best mulig ruste seg for konkurransekraft i fremtiden. Den ene av dem sier følgende:

Ledelsen vår har vært veldig på hugget her, og ønsker å ta en posisjon og rigge seg for en konkurransekraft som vi mener at i fremtiden, så vil de beste kundene være de som er rigget og opptatt av klimarisiko.

Av funnene ser vi tydelig at de sparebankene som synes å ha kommet lengst i arbeidet med klimarisiko, ser på inkludering av klimarisiko, som en nødvendighet for å sikre sin posisjon som bank i samfunnet, også i fremtiden. De sparebankene som gir inntrykk av at de ikke har inkludert klimarisiko, omtaler det mer som klima generelt, og synes å trekke det mer i retning av å bevare sparebankenes omdømme ved å ta samfunnsansvar.

5.4.2 Samarbeid

Respondenter fra både de store og mindre sparebankene nevner at et samarbeid, og en form for fellesskap og felles løsninger, vil oppleves som et insentiv til å komme videre i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sparebankenes prosesser. Det kan være samarbeid på tvers av sparebankene, eller samarbeid med eksterne aktører, som blant annet interesseorganisasjoner og konsulentselskap. En av respondentene sier følgende om samarbeid:

Vi treffer banker og andre aktører på arrangementer, foredrag og seminarer, ellers så har vi ikke så tett samarbeid. Akkurat på dette området så kunne jeg gjerne tenkt meg mer samarbeid, det er behov for samarbeid og nettverk.

En respondent nevner også at det er ønskelig med et tettere samarbeid med myndigheter og aktører i bransjen. Respondenten nevner videre at spesielt de mindre sparebankene, som har færre ressurser til å jobbe med klimarisiko, trenger hjelp til å komme i gang med opplæring og veiledning på området.

Vi trenger mer et samspill mellom det sentrale myndighetsapparatet og interesseorganisasjoner, at de hjelper oss med å komme på plass og lage rammeverk, være tydelige, gi god veiledning, gi opplæring og generelt bli hjulpet i gang.

For de mindre bankene, som tydelig mangler ressurser for å fullstendig kunne implementere klimarisiko i banken, synes det å være helt avgjørende å inngå et samarbeid med andre. Myndighetene og interesseorganisasjoner har et ansvar for at alle finansinstitusjoner får den informasjonen og opplæringen de behøver. Her virker det som det har vært for lite initiativ, og at informasjonen har kommet ut til de store sparebankene, men ikke til de mindre.

Noen av respondentene i de store sparebankene nevner at de allerede har et samarbeid med eksterne aktører, og at dette samarbeidet gir positive effekter, da de ulike partene har ulik kunnskap.

Vi har blant annet et samarbeid med en ekstern aktør. De jobber med å prøve å bygge en modell for å vurdere klimarisiko i selskaper. Vi hjelper dem med tilgang på enkeltbedrifter som de kan bruke som eksempler i sin forskning, samt å komme med input på hvilken informasjon vi i banken mener er relevant for å kunne vurdere klimarisiko for et selskap.

Et samarbeid med eksterne aktører kan også være nyttig for de mindre sparebankene. Arbeidet med klimarisiko er fortsatt i en tidlig fase, og det kan virke som det kun fokuseres på de store bankene, blant eksterne aktører. Dette vil imidlertid kunne endre seg etter hvert som begrepet blir mer innarbeidet i banksektoren, og dersom de mindre sparebankene selv tar initiativ til å bidra i et slikt samarbeid.

5.4.3 Politikk og reguleringer

Alle respondentene nevner kommende reguleringer som et klart insentiv til å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Oppfatningen av hvorvidt dette er noe tilsynsmyndighetene i Norge har begynt å fokusere på i sine skriv og ved sine tilsynsbesøk, er noe ulikt mellom respondentene. En respondent sier følgende om press fra myndighetene:

Regjeringen og Finanstilsynet gir ikke like massivt press på dette som det er på mange andre områder, men vi tror det vil komme.

En annen respondent mener spesielt Finanstilsynet har vært tydelig på at de forventer at bankene inkluderer klimarisiko, men at det har vært uklart hva som forventes.

Jeg synes jo Finanstilsynet har vært veldig tydelige på at de kommer til å forvente at banken gjør en vurdering innen klimarisiko, men når det er sagt så har de ikke vært særlig tydelige på hva de forventer.

Basert på uttalelsene ovenfor, virker det som det er noe utydelig hvordan myndigheter og tilsyn stiller seg til klimarisiko, og hva som er forventet av bankene. Da det er ulik oppfatning av hva som er formidlet, kan det tenkes at kommunikasjonen på feltet har vært for uklart.

En av respondentene viser til TEK10-standarden, som omhandler strengere kvalitetskrav ved bygging av eiendom, spesielt med hensyn til miljø og sikkerhet. Videre påpeker respondenten at da denne standarden ble lovpålagt, endret det hvordan bankene stilte seg til blant annet alder og energieffektivitet i bygg som banken vurderte å ta pant i. Dersom bygget har en dårlig energimerking kan det være en risiko for banken å ta pant i det.

Myndighetene har satt krav til minimum C i næringsbygg, og etter et tidspunkt kan en risikere at det ikke blir lov å ta pant i et sånt bygg.

At respondenten viser til tidligere lovkrav på feltet, og drøfter hvorvidt dette kan føre til ugyldig pant i fremtiden, er veldig interessant. Spesielt med tanke på andel eldre bygg som er registrert i bankenes porteføljer. Dersom det viser seg at det blir innført slike krav i arbeidet med overgangen til et lavutslippssamfunn, kan det ramme bankene hardt. Samme respondent sier også følgende:

Gamle boliger kan ha dårligere energimerking, så kan du gjøre tiltak. Samme på næringsseiendom. Det kan godt hende du får energimerking på bygget hvor det lønner seg å rive hele eiendom fordi det blir for dyrt å sette bygget opp til energimerking C eller høyere.

Bankene kan altså ved en slik lovendring, risikere at store verdier i gamle næringsbygg går tapt, da det kan føre til ugyldig pant, og i verste fall at bygg må rives, dersom det blir for kostbart å bedre energimerkingen. Vi oppfatter dette som bekymringsverdig, og dette er en vinkling på lovkravene som vi ikke hadde forutsett i forkant av intervjuene.

5.4.4 Press og forventninger fra investorer

Halvparten av respondentene nevner forsterket press og forventninger fra investorer som et av de klart største insentivene til å inkludere klimarisiko. Det er tydelig at dette er et insentiv som i dag oppfattes sterkere av de store sparebankene, enn av de mindre. Noe vi også forventet, da alle de store sparebankene er notert på børs, hvorimot det kun er et fåtall av de mindre bankene som er børsnotert. En respondent fra en av de store sparebankene sier dette:

De store sparebankene er gjerne mer avhengig av investors meninger og kan derfor kjenne mer på presset for å rapportere om klimarisiko.

De tre respondentene som tydelig nevner investorene som insentiv til å inkludere klimarisiko, viser til at det er forskjell på hvilke investorer som krever hva. Det er noen investorer som er mer på, og klare i sin tale enn andre. En av respondentene sier følgende om investorene:

Det er ganske fascinerende egentlig, klimarisiko var jo ikke et tema for bare to år siden. Nå er det et tema i samtaler med små og store investorer, dog litt avhengig av land. Vi har mye europeiske investorer, de er veldig opptatt av det. I det amerikanske markedet er det litt mer varierende.

Spesielt to av de store sparebankene merker godt at måten investorene spør etter rapportering av klimarisiko, har endret seg. Dette kan tyde på at også investorene har fått mer kunnskap om temaet, og krever mer detaljert rapportering av klimarisiko fra selskapene. En av respondentene sier dette om investorenes forventninger:

Investorene har sagt at det er bra at vi har satt så klare mål og at det er bra at vi ønsker å ivareta klimarisiko, men de forventer at vi stepper opp rapporteringen fremover for å bevise at dette blir realitet og ikke bare ord.

At investorene er detaljerte i sine uttalelser til sparebankene om hva de forventer og krever, med hensyn til rapportering av klimarisiko, indikerer at det ikke holder å vite at klimaendringene skjer, men at det må innarbeides i bankenes prosesser. Det virker som det kun er de store sparebankene, som har tatt dette innover seg.

I de mindre sparebankene oppleves dette presset noe lavere. En av respondentene fra denne gruppen, nevner at press fra investorene kan være et mulig insentiv til å inkludere klimarisiko i banken. Respondenten sier videre at det lille presset de har følt fra investorer så langt, har vært indirekte gjennom en investor de har felles med andre sparebanker:

Vi hadde en investor i fjor som sendte over et kravspekk til vårt boligkreditselskap, som vi har sammen med andre sparebanker og var opptatt av vårt klimaavtrykk. Så det traff oss indirekte, ikke direkte til banken. Vi har enda ikke fått det spørsmålet direkte, men det kan komme i 2020.

Også de mindre sparebankene synes å ha forståelse for at press fra investorer, er noe som vil treffe dem i fremtiden. Likevel er det en tydelig forskjell i dag, på hvilke sparebanker som føler mest press fra investorene. At de store sparebankene kjenner mer på dette presset kan forklares med at de store sparebankene har større grad av utenlandske investorer, samt flere og større investorer.

5.4.5 Økende krav fra ratingbyråer

I tillegg til investorene, som er av stor betydning for bankene utad, er det også viktig å være best mulig stilt overfor ratingbyråer som gir kredittvurdering av bankene. Flere respondenter forteller om en forventning av at ratingbyråene kommer til å inkludere ESG-faktorene, som en del av ratingvurderingen. Spesielt to av de store sparebankene knytter E-en (Environmental) i ESG, direkte mot klima, og påpeker at klimarisiko kan inkluderes her. ESG-faktorene er også viktige for investorene. To av respondentene påpeker dette, med følgende uttalelser:

Ratingen til bankene er også veldig viktig, da spesielt ESG-ratingen.

Det er ESG-risikoer som de snakker om, enten det er investormarkedet, Finanstilsynet eller andre aktører. Ratingbyrået Moody's vil integrere ESG som et av elementene for hvordan vi blir ratet som bank. Det eksisterer også egne ESG-ratingbyrå.

Ut fra viktigheten til banken om å ha god rating, vil en slik innføring av ratingbyråene kunne føre til sterke insentiver for sparebankene til å inkludere klimarisiko. Uttalelser fra intervjuene tyder på at dette er noe de store sparebankene har mer fokus på, sammenlignet med de mindre, basert på at ingen av de mindre sparebankene nevner ratingen i noen grad.

5.4.6 Økt lønnsomhet

Noen av respondentene nevner også økt lønnsomhet som et insentiv for å inkludere klimarisiko. En av respondentene trekker frem at banken kan redusere sine tap, dersom de får oversikt over hvilke kunder som innehar høy klimarisiko, for så å eventuelt kvitte seg med disse kundene. En annen respondent påpeker at alternativet ved å ikke fokusere på klimarisiko, vil kunne føre til redusert lønnsomhet. Alle respondentene som nevner økt lønnsomhet som et mulig insentiv, tar opp tidsperspektivet, og at det er viktig å nevne at dette vil være på lang sikt.

En reduksjon av den del av porteføljen som vil få svekket sin betjeningsevne eller verdien på aktiva og pant som følge av klimaendringer, vil kunne redusere risiko og tap, og øke lønnsomheten til banken.

En annen respondent mener at basert på kravene som nå stilles fra investorene, er bankene helt avhengige av å ta hensyn til klimarisiko, og at dette igjen vil sammenfattes med økt lønnsomhet på sikt:

Vi tar dette ansvaret i forhold til kapitalhenting spesielt og representanter fra banken vår som arbeider med kapitalinnhenting sier de er ganske overbevist om at økt fokus på klimarisiko blir en "license to operate" i fremtiden.

Det er viktig for bankene å vite hvordan kundene kan påvirkes av klimarisiko, for å best mulig sikre banken mot store fremtidige tap. Ved å bruke midler i dag, for å inkludere klimarisiko, kan dette føre til gevinst i et langsiktig perspektiv.

5.4.7 Forretningsmuligheter

Noen av respondentene trekker frem mulighetene ved klimaendringer og omstilling til et lavutslippssamfunn. Enkelte av bankene ser en mulighet til å fokusere på nye forretningsområder. Andre respondenter nevner det like gjerne kan være at løsningene sitter i selskap med høyt klimaavtrykk. Ved å innarbeide klimarisiko i kredittprosessene, kan bankene identifisere hva som bør gjøres i selskap med høyt klimaavtrykk, og dermed hjelpe til med å se nye forretningsmuligheter og løsninger.

Vi ønsker å hjelpe og bidra til omstilling i selskaper med høyt klimaavtrykk, da vi tenker at nye løsninger like gjerne kan sitte i disse selskapene.

Kunder med høyt klimaavtrykk kan i verste fall bli betydningsløse i fremtiden. I de fleste tilfeller vil dette kunne føre til tap for bankene. Dersom bankene ikke tar hensyn til et slik tap, og kommer med alternativer til å bedre klimautsatte kunder, kan det resultere i alvorlige følger. Vi synes derfor det er noe overraskende at ikke flere respondenter nevner denne muligheten, for å forbedre eksisterende kunder med høyt klimaavtrykk.

Intervjuobjektet som trekker frem muligheten for å engasjere seg i nye bransjer og andre forretningsområder, omtaler dette i sammenheng med bærekraftige bransjer. Det er imidlertid verdt å nevne at denne respondenter flere ganger under intervjuet, tydeliggjør at banken anser klimarisiko, som en del av bærekraft.

Klimarisiko representerer også muligheter for nye kunder i nye og bærekraftige bransjer og næringer, og grønne produkter.

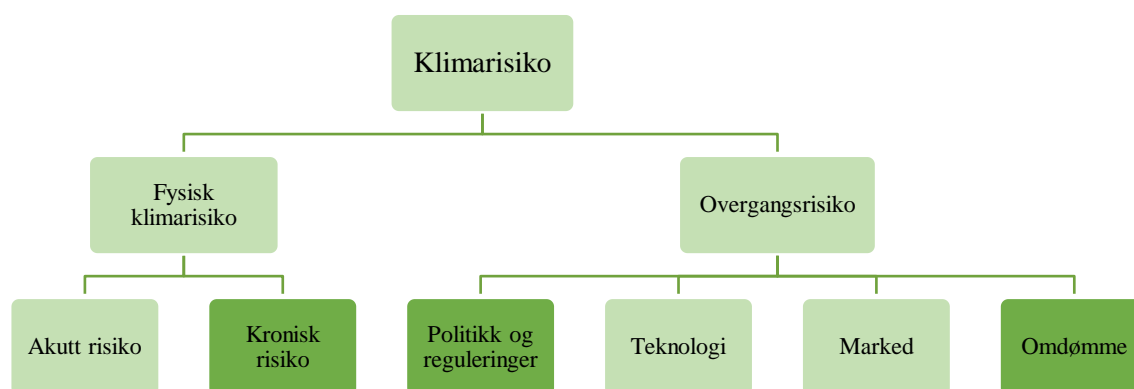
At det kun er en respondent som konkret nevner nye forretningsmuligheter som et insentiv for å inkludere klimarisiko som en del av bankens prosesser, var noe overraskende. Dette kan tyde på at de andre bankene ikke har satt seg nok inn i problemstillingen, til å se at implementering av klimarisiko ikke bare byr på kostnader, men også muligheter.

5.4.8 Diskusjon

Vi benytter her teori knyttet til klimarisiko, ressursbasert perspektiv, interessenteori, prinsippal-agent teori og ESG, samt relevant informasjon om norske sparebankers alliansegruppering og tidligere undersøkelser på området. Formålet med denne delen er å svare på hva som er de største insentivene for inkludering av klimarisiko i kredittprosessene.

I den teoretiske forankringen i kapittel 3, trekkes det frem at klimarisiko kan deles i to typer: fysisk klimarisiko og overgangsrisiko (TCFD, 2017a, s. 5). Basert på funnene i empirien tyder det på at bankene føler seg mest utsatt for overgangsrisikoen. Overgangsrisikoen er de økonomiske risikoene som følge av tilpasningsprosessen mot et lavutslippssamfunn. At sparebankene føler seg mest utsatt for denne typen klimarisiko, er noe som også støttes av

funn i rapporten til Norges Bank (Olsen, 2019, s. 48). Under intervjuene var det kun en respondent som trakk frem et eksempel på fysisk klimarisiko, altså hvordan banken påvirkes av fysiske klimaendringer, blant annet i været. Denne respondenten vinklet det opp mot kronisk risiko, som den mest aktuelle underkategorien av fysisk klimarisiko for sparebanken. Nye forretningsmuligheter, samt økt lønnsomhet, ble også nevnt av noen respondenter som insentiv for å inkludere klimarisiko. Dette vil være en motsetning til det som forklares som risiko under teknologi og marked, da respondentene ikke ser på ny teknologi og nye markeder som en risiko, men heller anser det som en mulighet (TCFD, 2017a, s. 6).

Figur 11: Viktige insentiver for sparebankene i arbeidet med klimarisiko

Kilde: TCFD, 2017a, s. 5-6

Omdømme

Til tross for at de fleste respondentene nevner omdømme og posisjoneringen til banken, som ett av de viktigste insentivene for å inkludere klimarisiko, kan det virke som flere tolker det i sammenheng med klimaendringer generelt. Empirien viser til at flere av sparebankene trekker frem at banken har et klimaansvar for å bevare kloden, og ved å ikke ta dette ansvaret på alvor, kan det sette banken i et dårlig lys. Denne måten å tolke omdømme på, kan trekkes i retning av omdømmerisiko i kontekst med samfunnsansvar, som støttes av Colas et al. (2019, s. 1) sine uttalelser. Uttalelsene dreier seg om vurderingen av klimarisiko i bank, som historisk sett har omhandlet bankenes samfunnsansvar om å være en bedriftsborger, og på den måten påvirket bankenes omdømme.

For at banken skal fremstå som relevant for kundene, er det avgjørende med et godt omdømme. Dette trekkes frem i empirien som et klart insentiv til å inkludere klimarisiko. Kundene er en viktig del av interessentene til bankene, og vil bli påvirket av resultatene i banken, på linje med andre interessenter (Roberts, 1992, s. 597). Det er spesielt de mindre

sparebankene som nevner klimarisiko i forbindelse med omdømme og kunder, noe som kan tyde på at deres kunnskap om klimarisiko kan trekkes mer mot omdømmerisiko, som et element av samfunnsansvar (Colas et al., 2019, s. 1).

Særlig en av respondentene fra de store sparebankene synes å ha stor forståelse av begrepet klimarisiko, og hvordan det kan påvirke omdømmerisikoen og posisjonen til banken, for å sikre seg mot overgangsrisikoen. Denne respondenten forteller at ledelsen i banken helt klart har tatt en aktiv rolle. Ved vurdering av nye risikomomenter i banken er det nødvendig med en felles forståelse av ønsket risikonivå. Ulike parter har ulik tanke om risiko, og noen kan være mer risikoaverse enn andre. Dette kan knyttes opp mot agentteorien, som baseres på de ulike holdningene samarbeidende parter har til risiko (Eisenhardt, 1989, s. 58). Andre respondenter nevner også at temaet har vært tatt opp i styremøter, men at det ikke er tatt tydelige grep på hvordan klimarisiko skal anses som en del av prosessene i banken. Dersom ulike parter i banken har ulik forståelse av klimarisiko, og hvorvidt det bør inkluderes eller ikke, kan det oppstå en interessekonflikt i form av prinsipal-agent problematikken (NOU 2018:17, s. 220; Harris & Raviv, 1978, s. 20).

Politikk og reguleringer

Ifølge Bjartnes (2018, s. 5-6), innebærer endringer i politiske krav og reguleringer, hvordan beslutninger både globalt og nasjonalt, kan føre til endringer for selskaper. Disse endringene kan resultere i lavere inntekt for selskapene og samtidig utgjøre en trussel for banken. Empirien bærer preg av en felles forståelse for viktigheten og relevansen, knyttet til klimapolitikk for bankene. Alle respondentene uttrykker at klimapolitikk er et klart insentiv for sparebankene, til å inkludere klimarisiko i kredittprosessene. Teoretisk sett er politikk og reguleringer en kategori under overgangsrisiko. Som tidligere empiri avslører, er ikke alle respondentene kjent med dette begrepet, og omtaler klimapolitikk på mer generell basis. Respondentene viser til at det i dag ikke finnes lovpålagte krav knyttet til rapportering av klimarisiko, men ingen nevner at klimarelatert risiko implisitt er en del av lovkravet, fra regnskapsloven § 3-3 a (Gjølberg, 2018, s. 12). Det kan virke som sparebankene ikke har satt seg tydelig nok inn i klimarisiko, og hvorvidt dette inngår som en finansiell risiko for selskapet. Dette samsvarer ikke med funnene gjort i BDOs bærekraftsundersøkelse 2020. Av den undersøkelsen, fremkommer det at 65 prosent av bankene vurderer klimaendringer som en risikofaktor for egen forretningsstrategi, i stor eller middels grad (BDO, 2020, s. 14).

Empirien viser også at flere av bankene mener det er nødvendig å få på plass konkrete lovkrav, for at flere skal inkludere klimarisiko som en del av sine prosesser. Dette samsvarer med uttalelsene til Gjølberg (2018, s. 12) og Schumacher et al. (2020, s 234). Dersom sparebankene ikke forbereder seg på eventuelle klimapolitiske reguleringer, kan de risikere å havne bak, samt utsettes for store økonomiske tap. Dette trekkes spesielt frem av de store sparebankene.

Fra empirien trekkes det frem tidligere innførte reguleringer, som eksempelvis TEK10-standarden. Denne standarden omhandler krav til energieffektivisering i bygg, og kan anses som et ledd i arbeidet mot overgangen til et lavutslippssamfunn. Empirien peker i retning av mulige forsterkede krav for energimerking på bygg. Dette vil kunne forsterke overgangsrisikoen for banker med høy andel eldre bygg i porteføljen, som er oppført med dårlig energimerking. Endring i krav om energimerking, vil imidlertid være noe enklere å kvantifisere, i forhold til annen kvantifisering av klimarisiko. I dag er det, ut fra TEK10-standarden, lovpålagt å rapportere energimerkingen på bygg banken gir utlån til. Ved endring i lignende standarder, kan det oppstå en mulighet for at garantiobjekt som banken har sikring i, reduseres i verdi dersom de har dårlig energimerking. Sparebankene bør derfor ta stilling til hvilken overgangsrisiko dette utgjør for banken og hvordan det vil kunne påvirke verdien på garantiobjekter (NOU 2018:17, s. 231).

Kronisk risiko

Kronisk fysisk klimarisiko referer til mer langsiktige endringer i klimaet, eksempelvis ved høyere gjennomsnittstemperatur (TCFD, 2017a, s. 6). Det er kun en respondent som nevner at fysisk klimarisiko, er en mulig risiko for banken. Dette kan tyde på at det foreligger liten kunnskap om de fysiske klimarisikoene som bankene kan utsettes for. Bankene vil i større grad sikre seg mot den akutte fysiske klimarisikoen, som uforutsette værendringer i form av flom og ras, gjennom forsikringer (Finanstilsynet, 2019c, s. 8). De kroniske risikoene er mer krevende å sikre seg mot. Respondenten som nevner kronisk risiko, nevner det i sammenheng med endring i snøforhold og hvordan det kan føre til at selskaper som driver næring innen denne sektoren, kan få redusert lønnsomhet. Dette kan føre til avbrudd i driften, som vil gjøre en kunde som er utsatt for kronisk risiko, til et direkte tapsprosjekt for banken. Det oppleves urovekkende at denne typen klimarisiko ikke nevnes av en større andel i empirien, da denne typen klimarisiko kan gjøre at enkelte kundene mister mulighet til å drive sin virksomhet.

Muligheter

TCFD-rapporten (2017a, s. 6), viser til at klimaendringer og endringer ved overgangen til et lavutslippssamfunn, ikke bare føre med seg risiko, men også åpner for muligheter i organisasjoner. Det trekkes spesielt frem av to av respondentene i empirien, at overgangen til et lavutslippssamfunn, vil kunne føre til nye forretningsmuligheter for banken. Det kan blant annet gjøres ved å hjelpe klimasensitive næringer til å bli mer klimavennlige, eller ved at bankene fokuserer på en ny kundegruppe med høyere bruk av fornybar energi i sine prosesser. Hver av disse mulighetene trekkes frem under to ulike kategorier i TCFD-rapporten (2017a, s. 6). Kategori fire viser til at søken etter muligheter i nye markeder, kan føre til bedre posisjonering for banken i overgangen til et lavutslippssamfunn. Kategori fem viser til at virksomheter som er tilpasningsdyktige, vil være bedre rustet for utfordringene som måtte komme, i overgangen til et lavutslippssamfunn.

Nye forretningsmuligheter vil kunne påvirke tilbud og etterspørsel etter visse varer, produkter og tjenester (TCFD, 2017a, s. 6; Bjartnes, 2018, s. 6). Det vil med andre ord også kunne påvirke markedsrisikoen i banken, som følge av bevegelser i markedspriser (Santomero, 1997, s. 88). På denne måten vil nye forretningsmuligheter for banken også kunne virke som en markedsrisiko på andre områder. Basert på empirien, synes det ikke som sparebankene har overveiet denne risikofaktoren knyttet til nye forretningsmuligheter. Det er også overraskende at ikke flere respondenter trekker frem muligheter som insentiv for å hensynta klimarisiko, da dette vil kunne gi bankene et mulig konkurransefortrinn, spesielt ved overgangen mot et lavutslippssamfunn.

Fra empirien kommer det også frem at økt lønnsomhet kan virke som et insentiv for å inkludere klimarisiko. Dette kan også knyttes opp mot mulighetene som nevnes i TCFD-rapporten (2017a, s. 6). Sparebankene kan blant annet oppnå økt lønnsomhet ved å ta hensyn til klimarisiko. På bakgrunn av det, kan banken identifisere hvilke kunder som potensielt kan føre til tap, noe som igjen vil påvirke kredittrisikoen (Santomero, 1997, s. 88).

Samarbeid

Empirien viser at en form for fellesskap og felles løsninger nevnes som et insentiv, spesielt for de mindre sparebankene, til å inkludere klimarisiko som en del av bankens prosesser. Det vises til eksempler med sparebanker som er en del av en allianse, og på den måten har andre banker å samarbeide med, blant annet når det fokuseres på å innhente kompetanse på feltet. Et

samarbeid mellom flere sparebanker vil også kunne redusere kostnadene til de enkelte bankene, sett i et ressursbasert perspektiv. Ved å fordele ressursene mellom ulike sparebanker i alliansen, vil det gi bedre lønnsomhet i hver enkelt bank (Penrose, 1959, s. 73).

En annen vinkling på ressursbasert perspektiv, som ikke fokuserer på kostnadene, bygger derimot på mulighetene for å innhente spesialiserte ressurser, som kan hjelpe til i arbeidet med klimarisiko. Fra empirien fremkommer det at spesielt to av de store sparebankene har et pågående samarbeid med eksterne aktører, slik at de sammen kan finne løsninger på hvordan klimarisiko kan kvantifiseres og inkluderes i kredittprosessene i banken. Dette vil oppleves som en strategisk ressurs, og kan påvirke det langsiktige konkurransefortrinnet til sparebankene (Barney, 1991, s. 101; Wernerfelt, 1984, s. 178; Sutanto & Sudarsono, 2018, s. 587).

Press og forventninger fra investorer

Å få tilgang til kapital i markedet er helt nødvendig for at bankene skal kunne drive sin virksomhet. Krav fra investorer er derfor avgjørende for arbeidet med klimarisiko i sparebankene. Det er spesielt respondenter fra de store sparebankene, som nevner press fra investorer som et klart insentiv til å inkludere klimarisiko i banken. Alle de store sparebankene er notert på Oslo Børs (Norges Bank, 2019, s. 41; Oslo Børs, u.å.a). Her kan vi trekke en linje mellom de sparebankene som er børsnoterte og de som ikke er, relatert til opplevd press fra investorer om å inkludere klimarisiko. Sparebankenes investorer, vil etter Freemans definisjon, anses som en gruppe interessenter og dette kan derfor ses i sammenheng med interessentteorien (Roberts, 1992, s. 597). Flere forskere har vist til at det er viktig for bedrifter å undersøke hvilke grupper av interessenter som krever oppmerksom ledelse (Harrison et al., 2015, s. 860; Mitchell et al., 1997, s. 855). Basert på den sentrale rollen investorene har for bankene, vil de være interessenter som tydelig stiller krav til bankene. Dette funnet samsvarer også med funn fra Norsk Klimastiftelse sin kartlegging høsten 2018. Av de 10 børsnoterte bankene som deltok i den kartleggelsen, nevnte 70 prosent av dem, at de opplevde krav til klimarisikovurdering fra investorer og andre interessenter (Bjartnes et al., 2018, s. 63).

Klimarisiko vil også være et relativt nytt begrep for investorene til sparebankene, men det er rimelig å anta at investorene, på linje med resten av bransjen, vil få høyere kunnskap om klimarisiko, ettersom det blir mer relevant også for banksektoren (Michelsen, 2018, s. 16). Jo

høyere kunnskap ulike investorer har om klimarisiko, desto flere investorer vil kunne stille krav til inkludering av klimarisiko i sparebankenes prosesser. Av de tre mindre sparebankene i utredningen, er det kun en som nevner tendens til press fra investorer, men at det da treffer indirekte gjennom alliansen sparebanken er en del av. Det er likevel en forståelse av at investorer, også for de mindre sparebankene, vil starte med å stille krav til klimarisiko.

Økende krav fra ratingbyråer

Fra den historiske tilnærmingen, hvor behandlingen av klimarisiko i finansinstitusjoner mest har blitt ansett som en omdømmerisiko, adressert gjennom ESG-faktorene, kan vi trekke paralleller til hvordan ratingbyråene i dag anser klimarisiko (Moody's Investors service, 2019, s. 3). Når ratingbyråene omtaler ESG-faktorene, henviser de til klimaendringer og risikoer forbundet med disse, under miljøforhold. På bakgrunn av dette kan derfor klimarisiko anses som en del av ESG-risikoen (Moody's Investors service, 2019, s. 2). Sparebankene er avhengig av en god rating fra spesialiserte ratingbyråer, for å få finansiering i obligasjonsmarkedet (Amel-Zadeh & Serafeim, 2017, s. 2). Dersom ratingbyråene stiller krav på at de ønsker at klimarisiko i banken skal rapporteres som et miljøforhold under ESG, vil sparebankene sannsynligvis innarbeide klimarisiko som en del av dette, for å sikre seg god rating.

Uten lovpålagte krav fra norske myndigheter om hvordan klimarisiko skal forstås og innarbeides, kan det føre til en interessekonflikt. Finanstilsynet har forventninger om at klimarisiko skal integreres som en finansiell risiko, i de eksisterende risikosystemene i bankene. Ratingbyråene derimot, inkluderer det som en del av ESG-risikoen, altså som en del av bærekraft (Finanstilsynet 2019a; Moody's Investors service, 2019, s. 3). Ifølge Bou-Karroum et al. (2018, s. 712) vil en slik interessekonflikt kunne påvirke gjennomføring og rapportering av rutiner, som kan resultere i misledende offentlige retningslinjer og feil beslutninger.

5.5 Evaluering av funn og anbefalinger for videre arbeid

Som en oppsummering av resultatene og diskusjonen i kapittel 5, tar vi her for oss studiens viktigste funn og kommer med anbefalinger for videre arbeid.

5.5.1 Viktigste funn

Vi ser en tydelig forskjell i fokus og forståelse av klimarisiko, blant de store og mindre sparebankene. Dette var også noe vi forventet, da de store sparebankene, som alle er notert på børs, har mer ressurser og strengere rapporteringskrav, enn de mindre sparebankene. Vi anser det som urovekkende, at ikke flere av de mindre sparebankene har større fokus og forståelse av klimarisiko. For å opprettholde finansiell stabilitet i den norske økonomien, er det vel så viktig at de mindre sparebankene tar hensyn til klimarelaterte risikoer. Mindre banker har også kunder som kan rammes av klimaendringer, som i verste fall kan føre til produksjonsstans og tap. For å sikre seg mot slike tap, er det viktig at sparebankene identifiserer og inkluderer denne risikoen. For de fleste sparebankene generelt, synes det å ha vært en økning i fokus på klimarisiko fra 2017 til 2019. Dette er positivt og gir et inntrykk av at flere sparebanker, uavhengig av størrelse, har sett behovet for å få mer kompetanse på klimarisiko og i bestefall, på lengre sikt, få inkludert det i bankens prosesser.

Mangel på kompetanse er ett av de viktigste funnene, da dette også fører til misforståelser og uklarheter i arbeidet med klimarisiko. Dette var også noe vi forventet i forkant av datainnsamlingen. Vi anser det som bekymringsverdig at mange sparebanker ikke oppfatter klimarisiko som en finansiell risiko, men heller omtaler det som et element av samfunnsansvar eller bærekraft. Dette er totalt motstridende for hva vi antok, i forkant av intervjuene. At eksterne aktører, som blant annet Finanstilsynet, synes å bidra til denne misforståelsen, oppfatter vi som negativt. Her burde det vært tydeligere kommunisert hvor klimarisiko skal innarbeides i bankene. Det er imidlertid positivt å se at flere av de store sparebankene, selv tar initiativ for å innhente mer kompetanse på området, og at temaet generelt blir mer belyst i samfunnet. Et annet betydelig funn knyttet til mangelen på kompetanse, gjenspeiles i sparebankenes oppfatning av klimasensitive kunder. Vi ser det som oppsiktsvekkende at flere av sparebankene viser til næringskunder i banken som mindre klimasensitive, enn de i realiteten er. Vi reagerer spesielt på at ikke flere nevner eiendom som en klimasensitiv næring, da eiendomsporteføljen er den største i så og si alle bankene. Denne kompetansemangelen kan gi falsk trygghet for bankene, og i verste fall føre til store tap.

En av de største utfordringene knyttet til arbeidet med klimarisiko, er mangelen på data og gode måleverktøy. At det er vanskelig å kvantifisere klimarisiko, gjør at færre har inkludert dette i sine kredittprosesser. Flere sparebanker virker å avvente inkludering av klimarisiko, til det innføres gode metoder for måling. Vi opplever det negativt at ikke flere sparebanker tar initiativ til å finne løsninger på kvantifiseringsproblemet. Det er likevel forståelig at dette er vanskeligere for de mindre sparebankene, da de har færre ressurser tilgjengelig. Vi har inntrykk av at arbeidet med kvantifisering i dag, hovedsakelig baserer seg på måling av karbonutslipp. Da ingen vet hvilke bransjer som vil være fremtidsrettet med tanke på klima og marked, er det ikke sikkert at karbonutslipp er det mest relevante å inkludere i modellene.

Det viktigste incentivet som trekkes frem for å inkludere klimarisiko, er at bankene best mulig skal posisjonere seg for fremtidige endringer på feltet, da spesielt med tanke på forventede lovkrav fra myndighetene. Det er positivt å se at sparebankene ønsker å posisjonere seg, og sikre seg mot endringer som mest sannsynlig vil forekomme, men dette gjelder i størst grad de store sparebankene. De mindre sparebankene er innforstått med at det trolig vil innføres lovkrav på området, men anser dette for å ligge lenger frem i tid. Basert på funnene i studien, virker eksplisitte lovkrav å være den mest effektive driveren til å få flere sparebanker til å inkludere klimarisiko i sine prosesser.

	Store sparebanker	Mindre sparebanker	Felles
Fokus	<ul style="list-style-type: none"> 1) Har fokus 2) Tydelig endring i fokus på klimarisiko fra 2017-2019 	<ul style="list-style-type: none"> 1) Har fokus i mindre grad 2) Endring i fokus på klimarisiko fra 2018-2019 	
Forståelse	<ul style="list-style-type: none"> 1) Viser eksempler på tiltak 2) En bank anser det som bærekraft, to som risiko/kreditt 3) God kjennskap til TCFD 4) Generelt høyere kunnskap 5) Større grad av forståelse av hva som er klimasensitive næringer 	<ul style="list-style-type: none"> 1) Snakker mer fremtidsrettet om tiltak 2) En bank anser det som samfunnsansvar, to som bærekraft 3) Lite kjennskap til TCFD, kun en av tre er kjent med rammeverket 4) Lite kunnskap 5) Mindre forståelse av hva som er klimasensitive næringer 	<ul style="list-style-type: none"> Usikkerhet rundt tema Alle sparebankene anser behov for økt kompetanse som viktig
Utfordringer	<ul style="list-style-type: none"> 1) Klar forståelse av at tapene knyttet til klimarisiko ligger et stykke frem i tid 2) Mangel på data og måleverktøy 3) Vanskelig å kvantifisere 	<ul style="list-style-type: none"> 1) Kortsiktig tidsperspektivet 2) Anser klimarisiko som kostnader i dag, i stede for fortjenestemulighet i fremtiden 3) Ressursknapphet 	<ul style="list-style-type: none"> Komplisert tema Mangel på enhetlig rammeverk til tross for TCFD
Insentiver	<ul style="list-style-type: none"> 1) Press og forventninger fra investorer 2) Økende krav fra ratingbyråer 3) Samarbeid med eksterne aktører 4) Muligheter 	<ul style="list-style-type: none"> 1) Samarbeid mellom sparebankene 2) Indirekte press fra investorer som insentiv 3) Ser ikke muligheter på samme måte 	<ul style="list-style-type: none"> Omdømme Politikk og forventede reguleringer

Tabell 7: Oppsummering av funn fra empiri og diskusjon

5.5.2 Anbefalinger for videre arbeid

Norske sparebanker spiller en viktig rolle for kapitalflyten i samfunnet, og finansierer gjennom sine utlån, alle typer bransjer. Det er derfor spesielt viktig at sparebankene har god innsikt i begrepet klimarisiko, og kan håndtere denne typen risiko. Basert på våre funn har vi foreslått tiltak vi anbefaler i det videre arbeidet med klimarisiko i de norske sparebankene.

Regulerende myndigheter og tilsyn

Det er en reell fare for at klimaendringer kan føre til ustabilitet i den norske økonomien. Derfor er det viktig for samfunnet som helhet, at bankene har innarbeidet mulige risikoer i sine modeller. Vi anbefaler derfor at regulerende myndigheter og tilsyn, innfører eksplisitte lovkrav, knyttet til inkludering og rapportering av klimarisiko i selskaper, og spesielt kapitalforvalternes prosesser. Dette bør innføres på linje med andre risikomomenter det i dag er knyttet krav til. Det er imidlertid viktig å presisere at i forkant av nye lovpålagte krav, er det nødvendig å få på plass gode måleverktøy, slik at virksomhetene kan forberede seg på lovendringer. Her foreslår vi at Finanstilsynet går i front, og enten selv, eller i samarbeid med eksterne aktører, etablerer metoder for måling av klimarisiko.

Det synes også å være et forskningsbehov på området. Vi foreslår at myndighetene bidrar til finansiering og støtte av prosjekter som tar for seg klimarisiko. Det fremkommer tydelig at mangel på kompetanse, er et betydelig problem i arbeidet med klimarisiko. Vi anbefaler derfor at myndighetene innfører tiltak for kompetanseheving. Et tiltak fra myndighetene, kan være å innføre klimarisiko som en del av pensum på universiteter og høyskoler.

Interesseorganisasjoner

Interesseorganisasjoner, som Finans Norge, kan bidra med gode innspill og kompetanse på området. Finans Norge har allerede kommet med veikart for grønn finans, og vi anbefaler at de legger frem flere, og mer utfyllende rapporter direkte på klimarisiko. Finans Norge, som en stor interesseorganisasjon, har gode muligheter for å hjelpe sparebankene å innhente kunnskap og informasjon på feltet. Et samarbeid på tvers av banker og andre aktører, tas opp som et insentiv for sparebankene til å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Finans Norge vil være et naturlig bindeledd mellom bankene. Vi foreslår at Finans Norge kan arrangere ulike seminarer med foredrag, workshops, presentasjoner og lignende, hvor representanter fra ulike banker og andre finansforetak kan delta. Et forslag om å slippe til

eksterne aktører som konsulentselskap, forskningsgrupper og lignende, kan være en mulighet for å sammen etablere løsninger på kvantifiseringsutfordringen knyttet til klimarisiko.

Sparebanker

For sparebankene anbefaler vi at de i større grad inkluderer styret og ledelsen til å ta en aktiv rolle i arbeidet med klimarisiko. Dette er også anbefalinger som fremkommer i TCFD-rapporten, men som det virker som alt for få av sparebankene i dag har innarbeidet. Dersom bankene skal lykkes med å inkludere klimarisiko, på linje med andre risikomomenter i banken, anser vi det som viktig at ledelsen tar et tydelig standpunkt. Videre anbefaler vi at de ansatte i sparebankene selv tar initiativ til å sette seg inn i temaet, for på best mulig måte kommuniserer dette til kundene i kredittprosessen.

6.0 Konklusjon

Problemstillingen vi har søkt å besvare i denne oppgaven er: *Hvor langt har norske sparebanker kommet i arbeidet med inkludering av klimarisiko i sine kredittprosesser?* For å svare på denne problemstillingen, har vi gjennom studien tatt utgangspunkt i fire forskningsspørsmål, som har gitt oss følgende svar:

1. Det er en økning i fokus på klimarisiko mellom 2017-2019. SpareBank 1-alliansen skiller seg klart ut, ved å stå for henholdsvis 100 prosent og 83 prosent av ordtreffene på klimarisiko i 2018 og 2019. De selvstendige sparebankene står for 11 prosent av de totale ordtreffene i 2019, mens Eika Alliansen kun står for 6 prosent av totale ordtreff. DSS har derimot ingen treff på ordet klimarisiko.
2. Det er varierende forståelse av klimarisiko. Flesteparten forstår det som bærekraft eller samfunnsansvar, og ikke som en finansiell risiko. Dette gjelder spesielt for de mindre sparebankene.
3. De største utfordringene for inkludering av klimarisiko i sparebankene er mangel på oversikt over retningslinjer, kortsiktig tidsperspektiv, mangel på data og måleverktøy, samt ressursknapphet.
4. De største insentivene for inkludering av klimarisiko i kredittprosessene er omdømme og posisjoneringen til banken, politikk og forventede reguleringer, press og forventninger fra investorer samt økte krav fra ratingbyråer.

6.1 Svar på problemstillingen

Det er tydelig at størrelsen på sparebankene, er av betydning for hvor langt bankene er kommet i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. De store sparebankene har kommet lengst i denne prosessen. Dette støttes både av den kvantitative innholdsanalysen og de personlige intervjuene. Det vil likevel ikke være mulig å fullstendig generalisere, kun basert på intervjuene. På bakgrunn av respondentenes sammenfallende svar, samt resultatene fra den kvantitative innholdsanalysen, kan funnene imidlertid tyde på at noe generalisering er mulig å anta.

Det er mer utfordrende å generalisere med hensyn til de mindre sparebankene, fordi antallet sparebanker i denne grupperingen er høyt. I tillegg er det ulik forvaltningskapital, til tross for at samtlige sparebanker i denne gruppen, regnes som mellomstore og små sparebanker. Basert på vårt utvalg, er det ingen av de mindre sparebankene som til nå har integrert klimarisiko i noen grad. Ifølge den kvantitative innholdsanalysen, er det imidlertid flere mellomstore og små sparebanker som har økt fokuset på klimarisiko, og dette kan indikere at arbeidet har startet.

De store sparebankene kan ha kommet lenger i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sine prosesser, på grunn av økt press fra investorer, strengere rapporteringskrav og flere tilgjengelige ressurser. De mindre sparebankene synes derimot å oppleve utfordringer knyttet til kortsiktig tidsperspektiv og ressursmangel som demper. Dette kan igjen være en forklaring på hvorfor de mindre sparebankene, ikke har kommet lenger i arbeidet med klimarisiko. Som følge av denne studien, ser vi et klart behov for økt fokus på klimarisiko generelt i alle sparebankene, og ser frem til å følge utviklingen videre.

6.2 Kritikk til oppgaven

Utvalget i den kvalitative datainnsamlingen, er godt representativ for gruppen store sparebanker, da dette utvalget representerer 50 prosent av totale sparebanker for denne gruppen. For gruppen mellomstore og små sparebanker, er ikke utvalget representativt i like stor grad. Kritikk til dette utvalget for datainnsamling, er at vi i etterkant så et behov for å fordele populasjonen på tre grupper, i stedet for to. Utvalget av mindre sparebanker i denne studien, inneholder stor variasjon i forvaltningskapital for hver enkelt bank. Det er også stor variasjon i antall sparebanker som anses som henholdsvis mellomstore og små sparebanker. På bakgrunn av dette, vil det kunne tenkes at et eget utvalg mellomstore sparebanker, og et utvalg for små sparebanker, kunne gitt oss andre svar på problemstillingen. I tillegg til å inkludere en ny utvalgsgruppe, kunne vi med flere respondenter, redusert generaliseringsproblemet. Dette kan gi et mer presist svar på problemstillingen.

6.3 Videre forskning

På bakgrunn av vår problemstilling, observerer vi at det er flere aspekter som kan være interessante å forske videre på. Vi ser spesielt behovet for å undersøke ulike kundesegmenter opp mot klimasensitive næringer, for å identifisere hvilke klimarelaterte risikoer de ulike kundene innehar, og dermed bedre forstå klimarisikoen banken er eksponert mot.

Det er tidligere utført ulike undersøkelser relatert til temaet, som baserte seg på spørreundersøkelser, blant annet: *Klimastiftelsen - finans og børs* og *BDO - Bærekraftsundersøkelsen 2020*. Disse undersøkelsene, sammenlignet med våre funn, indikerer at spørreundersøkelser relatert til klimarisiko, generelt gir for positive resultater (Øvrebø, 2018, s. 20). Dette kan grunne i manglende kompetanse på et nokså nytt tema, og medfører at respondentene fort kan misforstå begrepet, og tolke det som samfunnsansvar eller bærekraft, og ikke som finansiell risiko. Vi foreslår derfor en grundigere undersøkelse, gjerne med en kvalitativ tilnærming, som inkluderer flere respondenter enn i denne studien.

7.0 Litteraturliste

- Aggarwal, P. & Singh, A. K. (2019). CSR and sustainability reporting practices in India: an in-depth content analysis of top-listed companies. *Social Responsibility Journal*, 15(8), 1033-1053. <https://doi.org/10.1108/SRJ-03-2018-0078>
- Alfasoft. (u.å). Hva er NVivo? Hentet 8. mars 2020 fra <https://www.alfasoft.com/no/produkter/statistikk-og-analyse/nvivo.html>
- Amel-Zadeh, A. & Serafeim, B. (2017). Why and How Investors Use ESG Information: Evidence from a Global Survey. *Harvard Business School Working Paper*, No. 17-079, February 2017. Hentet fra <https://dash.harvard.edu/handle/1/30838135>
- Aven, T. (2015). *Risk Analysis (2nd edition)*. United Kingdom: WILEY.
- Bank for International Settlements. (2017, oktober). *Basel Committee on Banking Supervision: Guidelines: Identification and management of step-in risk*. Hentet fra <https://www.bis.org/bchs/publ/d423.pdf>
- Bank of England. (2018). *Transition in thinking: The impact of climate change on the UK banking sector*. Hentet fra <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/prudential-regulation/report/transition-in-thinking-the-impact-of-climate-change-on-the-uk-banking-sector.pdf?la=en&hash=A0C99529978C94AC8E1C6B4CE1EECD8C05CBF40D>
- Bankenes sikringsfond. (u.å). *Årstell norske banker: Sparebankenes årsregnskaper 2018 og Øvrige bankers årsregnskaper 2018*. Hentet 14. april 2020 fra <https://www.bankenessikringsfond.no/arstell-enkeltbanker/category1161.html#Årstell%20enkeltbanker>
- Barakat, A. & Hussainey, K. (2013). Bank governance, regulation, supervision, and risk reporting: Evidence from operational risk disclosures in European banks. *International Review of Financial Analysis*, 30(december), 254-273. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2013.07.002>
- Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120. Hentet fra [https://josephmahoney.web.illinois.edu/BA545_Fall%202019/Barney%20\(1991\).pdf](https://josephmahoney.web.illinois.edu/BA545_Fall%202019/Barney%20(1991).pdf)
- Barry, T. A., Lepetit, L. & Tarazi, A. (2011). Ownership structure and risk in publicly held and privately owned banks. *Journal of Banking & Finance*, 35(5), 1327-1340. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.10.004>
- Battiston, S., Mandel, A., Monasterolo, I., Schütze, F. & Visentin, G. (2017). A climate stress-test of the financial system. *Nature climate change*, 7(4), 283-288. <https://doi.org/10.1038/nclimate3255>
- BDO. (2020, mars). *Bærekraftsundersøkelsen 2020: Rapport om bærekraftsarbeid i norsk banksektor*. Hentet fra https://www.bdo.no/getattachment/Bransjer/Bank,-forsikring-og-finans/B%C3%A6rekraftunders%C3%B8kelsen/B%C3%A6rekraftsunders%C3%B8kelsen_2020.pdf.aspx?lang=nb-NO

- Bjartnes, A. (2018). Klimarisiko kort fortalt. I Bjartnes, A. (Red.), *Hvordan møte klimarisiko?: Råd og tips til selskaper og næringer som skal håndtere klimaendringer og stramme klimapolitikk*. (06/2018, s. 4-7). Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/hvordan-mote-klimarisiko/>
- Bjartnes, A., Mangset, L. E. & Gjølberg, M. (2018a). *Hvordan møte klimarisiko?: Råd og tips til selskaper og næringer som skal håndtere klimaendringer og stramme klimapolitikk*. (06/2018). Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/hvordan-mote-klimarisiko/>
- Bjartnes, A., Jortveit, A., Michelsen, L. H. P., Øvrebø, O. A. & Skaugen, H. (2018b). *Klimarisiko - finans og børser* (07/2018). Hentet fra https://klimastiftelsen.no/wp-content/uploads/2018/12/Klimarisiko_rapport_SKJERM.pdf
- Blowfield, M. & Murray, A. (2014). *Corporate responsibility* (3rd edition). United Kingdom: Oxford University Press.
- Bou-Karroum, L., Hakoum, M. B., Hammoud, M. Z., Khamis, A. M., Al-Gibbawi, M., Badour, S., . . . Akli, E. A. (2018). Reporting of Financial and Non-financial Conflicts of Interest in Systematic Reviews on Health Policy and Systems Research: A Cross Sectional Survey. *International Journal of Health Policy and Management*, 7(8), 711-717. <https://doi.org/10.15171/ijhpm.2017.146>
- Carney, M. (2015, september). *Breaking the Tragedy of Horizon: climate change and financial stability*. Innlegg presentert på en middag i Lloyd's of London. Hentet fra <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/breaking-the-tragedy-of-the-horizon-climate-change-and-financial-stability.pdf?la=en&hash=7C67E785651862457D99511147C7424FF5EA0C1A>
- Carney, M., Villeroy de Galhau, F. & Elderson F. (2019, april). The financial sector must be at the heart of tackling climate change. *The Guardian*. Hentet fra <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/17/the-financial-sector-must-be-at-the-heart-of-tackling-climate-change>
- Carroll, A. B. (2016). Carroll's pyramid of CSR: taking another look. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 1(3), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s40991-016-0004-6>
- Clark, E. & Lakshmi, G. (2007). Assymmetric information and the pricing of sovereign Eurobonds: India 1990-1992. *Global Finance Journal*, 18(1), 124-142. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2007.01.002>
- Colas, J., Khaykin, I. & Pyanet, A. (2019). *Climate change: managing a new financial risk*. Hentet fra https://www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/v2/publications/2019/feb/Oliver_Wyman_Climate_Change_Managing_A_New_Financial_Risk_paper.pdf
- CRR/CRD IV-forskriften. (2014). Forskrift om kapitalkrav og nasjonal tilpasning av CRR/CRD IV (CRR/CRD IV-forskriften) (FOR-2014-08-22-1097). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-08-22-1097/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1
- Dahl, M. S. (2019, 3. september). Nytt verktøy for vurdering av klimarisiko i selskaper. Hentet fra <https://cicero.oslo.no/no/posts/nyheter/samarbeider-med-finanssektoren-om-nytt-verktoy-for-vurdering-av-klimarisiko-i-selskaper>
- Direktoratet for forvaltning og økonomistyring. (2020, 23. mars). Årsrapport. Hentet fra https://dfo.no/fagomrader/arsrapport?fbclid=IwAR2xOCpHBGwK_X-jusVWsRi61OTzOaiSJ7eKHF3RfYAAo1ttvYyACfLb99fM

- Donnallan, J. & Rutledge, W. L. (2019, 13. januar). A case for resource-based view and competitive advantage in banking. *Managerial and Decision Economics*, 40(6), 1-10. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/333976962_A_case_for_resource-based_view_and_competitive_advantage_in_banking
- DSS. (u.å.). De samarbeidende sparebankene. Hentet 18. februar 2020 fra <https://dssbank.no>
- Edmond, C. (2020, 15. januar). *These are the top risks facing the world in 2020*. Hentet fra <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/top-global-risks-report-climate-change-cyberattacks-economic-political/>
- Eika. (u.å.a). Lokalbanker. Hentet 13. februar 2020 fra <https://eika.no/eika-alliansen/lokalbanker>
- Eika. (u.å.b). Lokalbankene. Hentet 13. februar 2020 fra <https://eika.no/aktuelt/lokalbankene>
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review. *Academy of Management Review*, 14(1), 57-74. Hentet fra www.jstor.org/stable/258191
- EU. (u.å.). European Banking Authority (EBA). Hentet 21. februar 2020 fra https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eba_en
- Financial Conduct Authority. (2019). *Climate Change and Green Finance: summary of responses and next steps: Feedback to DP18/8 (FS19/6)*. Hentet fra <https://www.fca.org.uk/publication/feedback/fs19-6.pdf>
- Finans Norge. (2018). *Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen*. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/siteassets/tema/barekraft/veikart-for-gronn-konkurransekraft-i-finansnaringen/veikart-finansnaringen-web.pdf>
- Finans Norge. (2019a). Sparebankenes årsregnskaper. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/statistikk/bank/regnskapsstatistikk/sparebankenes-arsregnskaper/>
- Finans Norge. (2019b, 4. juni). Klimarisiko og finansiell stabilitet. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2019/06/klimarisiko-og-finansiell-stabilitet/>
- Finansforbundet. (u.å.). Bærekraft: Vi bidrar til at finansnæringen blir en modig og fremoverlent bidragsyter i det grønne skiftet. Hentet 8. april 2020 fra <https://www.finansforbundet.no/om-oss/politikk/gronn-finans/>
- Finanstilsynet. (2019a). *Resultatrapport for finansforetak, 2018*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e1a52b20d7574b69829171a4d4cc6740/resultatrapport-for-finansforetak-2018.pdf>
- Finanstilsynet. (2019b, 21. juni). Klimarisiko. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/klimarisiko/>
- Finanstilsynet. (2019c). *Klimarisiko i finansforetakene: Temarapport*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/7696f7f0fec1488a954128c53b719024/temarapport-klimarisiko-i-finansforetakene.pdf>

- Finanstilsynet. (2020a, 14. februar) Kartlegging av foretakenes bærekraftsrapportering. Hentet fra https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2020/kartlegging-av-foretakenes-barekraftsrapportering/?utm_campaign=d08d1bb9d2&utm_medium=email&utm_source=newsletter
- Finanstilsynet. (2020b, 17. februar). Kapitaldekning. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/>
- Finanstilsynet. (2020c, 17. februar). Beregningsgrunnlaget. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/beregningsgrunnlaget/>
- FN-sambandet. (2020, 20. februar). Parisavtalen. Hentet fra <https://www.fn.no/om-FN/Avtaler/Miljoe-og-klima/Parisavtalen>
- Furusest, T. (2015, 18. desember). Hva er ESG? *Morningstar*. Hentet fra <https://www.morningstar.no/no/news/145785/hva-er-esg.aspx>
- Garriga, E. & Melé, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*, 53(1), 51-71. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000039399.90587.34>
- Gjølberg, M. (2018). Klimarisiko-rapportering: Hvordan påvirker klimaendringer og klimapolitikk virksomheten? I Bjartnes, A. (Red.), *Hvordan møte klimarisiko?: Råd og tips til selskaper og næringer som skal håndtere klimaendringer og stramme klimapolitikk* (06/2018, s. 8-13). Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/hvordan-mote-klimarisiko/>
- Grimsby, G., Ulstein, H., Holmen R. B. & Grünfeld, L. A. (2013). *Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv* (21/2013). Hentet fra <https://www.menon.no/wp-content/uploads/28rapport-lokale-sparebankers-betydning-for-norsk-naringsliv-final.pdf>
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2011). *Metode og dataanalyse: Belsutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Harris, M. & Raviv, A. (1978). Some Results on Incentive Contracts with Applications to Education and Employment, Health Insurance, and Law Enforcement. *The American Economic Review*, 68(1), 20-30. Hentet fra www.jstor.org/stable/1809684
- Harrison, J. S., Freeman, R. E. & Abreu, M. C. S. (2015). Stakeholder theory as an Ethical Approach to Effective Management: applying the theory of multiple contexts. *Revista Brasileira de Gestao de Negocios*, 17(55), 858-869. Hentet fra <https://rbgn.fecap.br/RBGN/article/view/2647>
- Henderson, R. (2015). Making the Business Case for Environmental Sustainability. *Harvard Business School Working Paper*, No. 15-068, 1-48. Hentet fra https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/15-068_c417331e-2146-40b6-8dfc-aa9a029db119.pdf
- Hovland, K. M. (2018). Moody's: Økte kapitalkrav bra for norske regionbanker. *E24*. Hentet fra https://aksjelive.e24.no/article/yv2r8J?offset=10&fbclid=IwAR2RcYl_NIse_MDr80m1rsMY6oFb8tdsn2CZNB2r5Pq-LnvnoyWJQyD_AW0

- Innst. 360 S (2011-2012) *Innstilling fra finanskomiteen om Finansmarknadsmeldinga 2011*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2011-2012/inns-201112-360.pdf>
- IPCC. (2018). Summary for Policymakers. *Global warming of 1.5°C: An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*. Hentet fra https://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf
- Jacobsen, D. I. (2011). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johnsen, L. G. W. (2009). *Risikovurdering: Praktisk risiko- og sårbarhetsanalyse i virksomheter* (1. utg.). Oslo: Gyldendal arbeidsliv.
- Kuhlman, T. & Farrington, J. (2010). What is Sustainability? *Sustainability*, 2(11), 3436-3448. <https://doi.org/10.3390/su2113436>
- Larkin, J. (2003). *Strategic Reputation Risk Management*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lund, A. J. & Nordal, K. B. (2017). *Endringer i bankreguleringen etter finanskrisen i 2008* (Nr. 5/2017). Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/02a47c7b070a485084090922a1f2c17e/aktuell_kommentar_5_2017.pdf?v=06/14/2017104650&ft=.pdf
- Mangset, L. E. (2018). Tilnærming for å kartlegge klimarisiko - trusler og muligheter for virksomheten. I Bjartnes, A. (Red.), *Hvordan møte klimarisiko?: Råd og tips til selskaper og næringer som skal håndtere klimaendringer og stramme klimapolitikk* (06/2018, s. 14-29). Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/hvordan-mote-klimarisiko/>
- Matsen, E. (2019, november). *Klimaendringer, klimarisiko og Norges Bank*. Innlegg presentert på et seminar i regi av Norges Bank, Oslo. Hentet fra <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2019/2019-11-08-matsen/>
- McDonald, L. & Rundle-Thiele, S. (2008) Corporate social responsibility and bank customer satisfaction: A research agenda. *International Journal of Bank Marketing*, 26(3), 170-182. Hentet fra <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/02652320810864643/full/html>
- Meinich, P. & Munthe, P. (2018). Bank. *I Store norske leksikon*. Hentet 29. februar 2020 fra <https://snl.no/bank>
- Michelsen, L. H. P. (2018). Forberedelse på klimarisiko i en tidlig fase. I Bjartnes, A. (Red.), *Klimarisiko - finans og børs* (07/2018, s. 30-35). Hentet fra https://klimastiftelsen.no/wp-content/uploads/2018/12/Klimarisiko_rapport_SKJERM.pdf
- Miralles-Quirós, M. M., Miralles-Quirós, J. L. & Hernández, J. R. (2019). ESG Performance and Shareholder Value Creation in the Banking Industry: International Differences. *Sustainability*, 11(5), 1-15. Hentet fra <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/5/1404/htm>

- Mitchell, R. K., Agle, B. R. & Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22(4), 853-886. Hentet fra https://www.jstor.org/stable/259247?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Moody's Investors service. (2019, 1. juli). *The impact of environmental, social and governance risks on bank ratings*. Hentet fra https://www.eticanews.it/wp-content/uploads/2019/07/Banking_fullreport.pdf
- Nordstrøm, J. (2018, 4. februar). Oljefondet vil forske på klimarisiko i finansmarkedet. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/9vkeqM/oljefondet-vil-forske-paa-klimarisiko-i-finansmarkedet>
- Norges Bank. (2019). *Det norske finansielle systemet: En oversikt*. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/a49745f402d348e2bdaca87ff2614e23/dnfs_2019.pdf?v=06/21/2019100726&ft=.pdf
- NOU 2011: 1. (2011). *Bedre rustet mot finanskriser*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/49ec0c14a20a40288332054176b26a1a/no/pdfs/nou201120110001000dddpdfs.pdf>
- NOU 2018: 17. (2018). *Klimarisiko og norsk økonomi*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-17/id2622043/?ch=1>
- Olsen, Ø. (Red.). (2019). *Finansiell stabilitet: Sårbarhet og risiko*. Norges Bank. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/62ef0b6e18674ebe9f26fe10944e2512/fs_2019_no.pdf?v=11/06/2019152518&ft=.pdf
- Oslo Børs. (u.å.a). Søk på "sparebank" ga 805 treff. Hentet 26. februar 2020 fra <https://www.oslobors.no/content/search?param=1&SearchText=sparebank>
- Oslo Børs. (u.å.b). Aksjer, egenkapitalbevis og retter til aksjer. Hentet 26. april 2020 fra <https://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Aksjer-egenkapitalbevis-og-retter-til-aksjer>
- Paisley, J. og Nelson, M. (2019). *Climate Risk Management at Financial Firms: Challenges and Opportunities*. Hentet fra https://www.cfany.org/wp-content/uploads/2019/10/comp_Challenges_052919_PDF.pdf
- Penrose, E. T. (1959). *The Theory of the Growth of the Firm*. New York: John Wiley & Sons.
- Peteraf, M. A. (1993, Mars). The cornerstones of competitive advantage: A resource-based view. *Strategic Management Journal*, 14(3), 179-191. Hentet fra https://www.jstor.org/stable/2486921?seq=1#metadata_info_tab_contents
- PRI. (u.å.). Climate change. Hentet 18. februar 2020 fra <https://www.unpri.org/esg-issues/environmental-issues/climate-change>
- PRI. (2017, november). *PRI Reporting Framework Main definitions 2018*. Hentet fra <https://www.unpri.org/download?ac=1453>
- Regjeringen. (u.å.). *Rapporteringskrav for årsrapport (2019-2020)*. Hentet 5. april 2020 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/688a417d0baa4dcb8da2157ac6fd7907/rappor-teringskrav-for-arsrapport-2019-2020.pdf>

- Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskap m.v. (LOV-1998-07-17-56). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-56>
- Ringstad, N. (2018). Klimarisiko og bærekraft: Haster med kompetanseløft for studenter og ansatte. I Bjartnes, A. (Red.), *Klimarisiko - finans og børs* (07/2018, s. 56-58). Hentet fra https://klimastiftelsen.no/wp-content/uploads/2018/12/Klimarisiko_rapport_SKJERM.pdf
- Roberts, R. W. (1992). Determinants of corporate social responsibility disclosure: An application of stakeholder theory. *Accounting, Organizations and Society*, 17(6), 595-612. Hentet fra <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/036136829290015K>
- Santomero, A. M. (1997). Commercial Bank Risk Management: An analysis of the Process. *Journal of Financial Services Research*, 12(1), 83-115. <https://doi.org/10.1023/A:1007971801810>
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2012). *Research methods for business students* (6th edition). Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.
- Schumacher, K., Chenet, H. & Volz, U. (2020). Sustainable finance in Japan. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 10(2), 213-246. <https://doi.org/10.1080/20430795.2020.1735219>
- Schünemann, H. J., Osborne, M., Moss, J., Manthous, C., Wagner, G., Sicilian, L., Jaeschke, R. (2009). An Official American Thoracic Society Policy Statement: Managing Conflict of Interest in Professional Societies. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 180(6), 564-580. <https://doi.org/10.1164/rccm.200901-0126ST>
- Sekaran, U. & Bougie, R. (2018). *Research Methods for Business: A Skill-Building Approach* (7th edition). United Kingdom: WILEY.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publications.
- Siri, M. & Zhu, S. (2019). Will the EU Commission Successfully Integrate Sustainability Risks and Factors in the Investor Protection Regime? A Research Agenda. *Sustainability*, 11(22), 1-23. <https://doi.org/10.3390/su11226292>
- Slyngstad, Y. & Ihenacho, C. S. (2018). Statens pensjonsfond utland - rapportering om klimarisiko: Brev til Finansdepartementet 21. februar 2018. Hentet fra <https://www.nbim.no/no/publikasjoner/brev-til-finansdepartementet/2018/statens-pensjonsfond-utland--rapportering-om-klimarisiko/>
- Solvang, T. M., Knežević, M. & Cosson-Eide, H. (2020, 12. februar). Regjeringen skrur opp klimamålene: Skal kutte minst 50 prosent. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/regjeringen-skrur-opp-klimamalene_-skal-kutte-minst-50-prosent-1.14893477
- SpareBank 1. (u.å.). Om SpareBank 1-alliansen. Hentet 17. februar 2020 fra <https://www.sparebank1.no/nb/bank/om-oss/om-banken/om-sparebank-1-alliansen.html>
- Sparebanken Sør. (2018). *Sparebanken Sør: Årsrapport 2018*. Hentet fra <https://www.sor.no/globalassets/finansielle-rapporter/arsrapport-2018-sparebanken-sor.pdf>

- Sparebankforeningen. (u.å.a). Sparebankforeningen (om oss). Hentet 14. februar 2020 fra <https://www.sparebankforeningen.no/om-oss/>
- Sparebankforeningen. (u.å.b). Medlemmer. Hentet 14. februar 2020 fra <https://www.sparebankforeningen.no/banker-og-stiftelser/medlemmer/>
- Statistisk sentralbyrå. (2014, 11. juni). Indikatorer for bærekraftig utvikling: Hva er bærekraftig utvikling? Hentet fra [://www.ssb.no/natur-og-miljo/barekraft/hva-er-barekraftig-utvikling](http://www.ssb.no/natur-og-miljo/barekraft/hva-er-barekraftig-utvikling)
- Stulz, R. M. (2015). Risk-Taking and Risk Management by Banks. *Journal of Applied Corporate Finance*, 27(1), 8-18. <https://doi.org/10.1111/jacf.12099>
- Sutanto, E. M. & Sudarsono, D. (2018). Empirical analysis of firm resources in the banking industry in Indonesia: A resource-based view. *International Journal of Business and Society*, 19(3), 587-595. Hentet fra <http://www.ijbs.unimas.my/images/repository/pdf/Vol19-no3-paper3.pdf>
- Sæter, M. & Sterri, A. B. (2015). Innholdsanalyse. *I Store norske leksikon*. Hentet 8. mars 2020 fra <https://snl.no/innholdsanalyse>
- TCFD. (2017a). *Final Report: Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures* (TCFD-report-11052018). Hentet fra <https://www.fsb-tcfd.org/wp-content/uploads/2017/06/FINAL-2017-TCFD-Report-11052018.pdf>
- TCFD. (2017b). *Implementing the Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures* (TCFD-annex-062817). Hentet fra <https://www.fsb-tcfd.org/wp-content/uploads/2017/06/FINAL-TCFD-Annex-062817.pdf>
- Thorud, S. (2019, 2. oktober). Årsrapporten – vårens vakreste eventyr [Blogginnlegg]. Hentet fra https://blogg.oktanoslo.no/aarsrapporten-vaarens-vakreste-eventyr?fbclid=IwAR0onHGfIqkHmYh3ku4FTqYqUp-LPxjTM_yljub5_oPGG6mFEgyhzgg1fM
- United Nations. (2015). *Paris Agreement*. Hentet fra https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- Universitetet i Agder. (2018, 15. november). Rutinar for behandling av personopplysninger i forskning og i studentoppgåver. Hentet fra <https://www.uia.no/forskning/om-forskningen/rutinar-for-behandling-av-personopplysningar-i-forskning-og-i-studentoppgaaver>
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*. Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2007080601018
- Petera, P., Wagner, J., Pakšiová, R. & Křehnáčová, A. (2018). Sustainability information in Annual Reports of Companies Domiciled in The Czech and Slovak republic. *The Economic conditions of enterprise functioning*, 30(4), 483-495. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.30.4.22481>
- Wernerfelt, B. (1984). A Resource-based View of the Firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171-180. Hentet fra https://www.jstor.org/stable/2486175?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Wu, M-W. & Shen, C-H. (2013). Corporate social responsibility in the banking industry: Motives and financial performance. *Journal of Banking & Finance*, 37(9), 3529-3547. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2013.04.023>

Zimmermann, S. (2019). Same Same but Different: How and Why Banks Approach Sustainability. *Sustainability*, 11(8), 1-20.
<https://doi.org/10.3390/su11082267>

Øvrebø, O. A. (2018). Fra eksterne forventninger til intern handling. I Bjartnes, A. (Red.), *Klimarisiko - finans og børs* (07/2018, s. 18-23). Hentet fra https://klimastiftelsen.no/wp-content/uploads/2018/12/Klimarisiko_rapport_SKJERM.pdf

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse til intervju og praktisk informasjon

Forespørsel om deltakelse til intervju

Hei,

Vi er to økonomistudenter på Universitetet i Agder, som denne våren skriver vår masteroppgave innenfor temaet klimarisiko i norske sparebanker. I den anledning lurte vi på om en representant fra "SPAREBANK" kunne vært interessert i å stille opp til et intervju, med varighet på rundt en time.

Sitater og uttalelser i et eventuelt intervju vil bli anonymisert, og det vil ved senere anledning være mulighet for innsyn/redigering/sletting etter ønske. Vi ser for oss intervjurunde i en av de kommende ukene. Praktisk informasjon ligger vedlagt. Dersom du ønsker ytterligere informasjon før endelig svar, sender vi gjerne over dette.

Vennlig hilsen

Malin Henriette Claussen og Ida Nag

Praktisk informasjon

Oppgaven er tenkt å ta for seg en problemstilling, knyttet til hvor langt norske sparebanker har kommet i arbeidet med inkludering av klimarisiko i sine kredittprosesser. Vi ønsker å undersøke om det forekommer forskjeller mellom store og mindre sparebanker, samt mellom ulike alliansegrupperinger. Vi ønsker derfor å ha med deres sparebank blant vårt utvalg, bestående av til sammen seks sparebanker. Kontaktinformasjonen deres har vi funnet via bankens nettsider. Hovedopplysningene i oppgaven omhandler sparebankenes fokus, forståelse, utfordringer og insentiver knyttet til klimarisiko. Det vil også bli innhentet personlige erfaringer, samt intervjudeltakers rolle i selskapet, som ikke skal brukes direkte i oppgaven, men som en indikator for at vi skal kunne danne oss et bilde av respondenten. Sitater og uttalelser i et eventuelt intervju vil bli anonymisert, og det vil ved senere anledning være mulighet for innsyn/redigering/sletting etter ønske.

Personopplysninger som vil bli innhentet er: navn, telefonnummer, e-postadresse og bakgrunnsopplysninger knyttet til utdanning og tidligere arbeidserfaringer, samt respondentens egne tanker om temaet klimarisiko. Som tidligere nevnt vil denne

informasjonen ikke bli benyttet i selve oppgaven. For å få riktig sitering og innhold tas intervjuet opp med diktafon. Opplysningene vil kun bli behandlet i forbindelse med denne oppgaven. Det er frivillig å delta i prosjektet, og hvis du velger å delta, kan du når som helst velge å trekke tilbake ditt samtykke via e-post eller telefon.

Vi vil kun benytte opplysningene om deg til formålene beskrevet i dette skrivet.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være oss to studenter, samt vår veileder, som vil ha tilgang til opplysningene.

Tiltakene som gjøres for å holde opplysningene utilgjengelig for uvedkommende, er å erstatte navn og kontaktopplysninger med en kode som lagres på egen navneliste, adskilt fra annen data. Denne listen vil heller ikke bli lagret på datamaskin, men på et fysisk ark. Datamaterialet blir lagret på egen server (UiA sitt OneDrive-område). All form for datamaterialet vil bli slettet ved prosjektslutt 01.06.2020. Det er ønskelig å benytte sitater knyttet til temaet som fremkommer under intervjuet, men deltakeren vil ikke kunne gjenkjennes av andre enn seg selv i oppgaven. På bakgrunn av lydfil, vil respondent imidlertid kunne bli identifisert i datamaterialet, og har derfor rett til innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert. Respondenten har også rett til å få endret og/eller slettet personopplysninger, og få utlevert en kopi av personopplysningene. Det opplyses også om at respondenten har rett til å sende klage til personvernombudet, eller Datatilsynet om behandlingen av sine personopplysninger. Vi oppbevarer og behandler alle opplysningene om deg, basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Agder, har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet, er i samsvar med personvernregelverket.

Dersom du ønsker mer informasjon, har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Agder:

Malin Henriette Claussen, tlf: 40642255, e-post: malin.claussen@outlook.com

Ida Nag, tlf: 46426054, e-post: ida-nag@hotmail.com

Eventuelt veileder Roy Mersland, tlf: 92434333, e-post: roy.mersland@uia.no

Vårt personvernombud:

Ina Danielsen, tlf: 45254401, e-post: personvernombud@uia.no

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS:

På e-post personverntjenester@nsd.no eller tlf: 55582117

Vedlegg 2: Intervjuguide

OPPVARMING

Litt om respondenten:

- Kan du fortelle oss litt om din: utdannelse, tidligere arbeidserfaring og nåværende stilling.

Hvilke erfaringer har du om temaet?

- Kan du fortelle litt om dine tanker rundt temaet klimarisiko?
- Når ble du observant på temaet? Er det en spesifikk situasjon/hendelse du husker i forbindelse med dette, som gjorde spesielt inntrykk?

FOKUSOMRÅDET

Sparebanker

1. Har dere fokus på klimarisiko i deres bank?
 - a) Hvis ja: Hvorfor har dere satt fokus på det?
2. I tidligere rapporter og utredninger er det et inntrykk av at klimarisiko inngår som en del av bærekraft og ikke blir sett på som et atskilt fokusområde i banker, hvordan er dette hos dere?
3. Hva er deres motivasjon/insentiver for å øke fokuset på klimarisiko?
 - a) Hvordan tenker dere at økt fokus på klimarisiko kan være med å øke deres lønnsomhet på mellomlang/lang sikt?
 - b) Hva anser dere som de største fordelene og ulempene ved å implementere klimarisiko i deres organisasjon?
4. Har dere innarbeidet retningslinjene til TCFD i deres organisasjon, om ikke har dere planer om å gjøre dette?
5. Har dere identifisert et behov for kompetansebygging innenfor klimarisiko og hvordan tilegnes denne kompetansen til ansatte ut i selskapet?
(Oppfølgingsspørsmål: opplever dere at de ansatte er oppdaterte på viktigheten og

relevansen av å inkludere klimarisiko i prosesser og selv tar initiativ for egen kompetansebygging).

Myndighetene

6. Hvordan opplever dere myndighetenes forventninger i forhold til å inkludere klimarisiko som en del av risikostyringen?
7. I hvilken grad er dere selv ansvarlige for å innhente ny informasjon fra myndighetene – på en skala fra 1-10? (Oppfølgingsspørsmål: hvordan uttrykkes forventningene fra myndighetene ut til bankene?)
8. Er det utgitt noe informasjon om tidspunkt for eventuelt pålagte krav knyttet til klimarisiko?
9. Dersom det viser seg at norske myndigheter innfører reguleringer på krav om klimarisiko i norske sparebanker (også for mindre) – hvordan vil dette endre deres rutiner og virksomhetsstyring i banken?

Samfunnet

10. Opplever dere noe form for press fra kunder, investorer og samfunnet ellers når det kommer til fokuset dere har/bør ha på klimarisiko – på en skala fra 1-10? (Oppfølgingsspørsmål: har dere en oversikt over andel kunder som er opptatt av det grønne skifte)
11. Er det et annet press på sparebanker (enn i forretningsbanker) i forhold til å skulle gi tilbake til samfunnet – da spesielt med tanke på å ha fokus på klimarisiko?
12. Hvordan stiller banken seg til kunder/bedrifter som har et høyt klimaavtrykk – tenker dere at det er best å kutte ut slike kunder, eller ønsker dere å beholde dem mot at de øker innsatsen til å finne mer klimavennlige løsninger i sin produksjon? (Oppfølgingsspørsmål: har dere mange slike kunder)
13. Hvilket fokus har dere i forhold til å kommunisere viktigheten av å inkludere klimarisiko i kredittprosesser ut til kundene?

Flere

14. Hva er forskjellen på forventninger fra myndighet og samfunnet for store og mindre banker når det kommer til arbeidet med og fokuset på klimarisiko?

15. Føler dere mest press fra samfunnet eller fra myndighetene? Utdyp.

Mindre sparebanker

16. Det er ingen hemmelighet at mindre sparebanker har mindre å rutte med enn de større sparebankene. Det er gjerne også mer viktig å være lojale mot sine kunder – hvordan påvirker dette valget deres i forhold til å implementere klimarisiko i organisasjonen?

a) Hva skulle vært gjort for at flere mindre sparebanker hadde økt fokus på klimarisiko (eksempel bonuser, bedre rating, unngå sanksjoner, bedre omdømme).

17. Opplever dere mindre press fra myndighetenes side med tanke på fokus på klimarisiko i deres bank da dere er kategorisert som liten sparebank?

18. Er det definert en ansvarlig i selskapet som har ansvar for å følge opp klimarisikoen i banken?

19. Hvordan ligger deres bank an i forhold til andre mindre sparebanker på feltet?

AVSLUTNING

20. Hvilke framtidssikter har dere til implementering av klimarisiko i deres bank?

21. Er det noe mer du vil legge til?

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om Ida Nag og Malin Henriette Claussen sitt masterprosjekt “Hvor langt er norske sparebanker kommet i arbeidet med inkludering av klimarisiko i sine kredittprosesser?” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

at opplysninger om meg lagres under prosjektet, og at jeg kan gjenkjennes i dette (gjelder lydfilen, det vil ikke bli publisert personopplysninger)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 01.06.2020.

Telefonnummer:

E-postadresse:

Navn:

Signatur prosjektdeltaker

Dato og sted:

Vedlegg 4: Fordeling av antall sparebanker basert på allianse og størrelse

Fordeling av antall sparebanker basert på allianse:

	Antall sparebanker 2017	Antall sparebanker 2018	Antall sparebanker 2019
Eika Alliansen	68	67	64
SpareBank 1-alliansen	14	14	14
Selvstendige sparebanker	8	8	8
De samarbeidende sparebankene	9	9	9
SUM	99	98	95

	Andel av totale sparebanker 2017	Andel av totale sparebanker 2018	Andel av totale sparebanker 2019
Eika Alliansen	68,7 %	68,4 %	67,4 %
SpareBank 1-alliansen	14,1 %	14,3 %	14,7 %
Selvstendige sparebanker	8,1 %	8,2 %	8,4 %
De samarbeidende sparebankene	9,1 %	9,2 %	9,5 %
SUM	100 %	100 %	100 %

Fordeling av antall sparebanker basert på størrelse:

	Antall sparebanker 2017	Antall sparebanker 2018	Antall sparebanker 2019
Store sparebanker	6	6	6
Mellomstore og små sparebanker	93	92	89
SUM	99	98	95

	Andel av totale sparebanker 2017	Andel av totale sparebanker 2018	Andel av totale sparebanker 2019
Store sparebanker	6,1 %	6,1 %	6,3 %
Mellomstore og små sparebanker	93,9 %	93,9 %	93,7 %
SUM	100 %	100 %	100 %

Kilde: Sparebankforeningen, u.å.b; DSS, u.å.; Eika, u.å.a; Finans Norge, 2019a; Finanstilsynet, 2019a, s. 12

Vedlegg 5: Refleksjonsnotat Ida Nag

I dette refleksjonsnotatet, bruker jeg vår masteroppgave til å diskutere kunnskap knyttet til de tre begrepene: internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet, som jeg har opparbeidet meg gjennom mine fem år som student ved Universitetet i Agder. Jeg presenterer først et sammendrag av oppgaven, før jeg videre går inn på hvert av de tre temaene, og knytter de opp mot teori og funn i masteroppgaven. Avslutningsvis følger en kort oppsummering av diskusjonen gjort underveis.

Sammendrag av oppgaven

I vår masteroppgave har vi undersøkt hvor langt de norske sparebankene har kommet i arbeidet med å inkludere klimarisiko, som en del av bankes kredittprosesser. Oppgaven er løst både basert på en kvantitativ innholdsanalyse, og personlige intervju av utvalgte respondenter, fra seks ulike sparebanker.

Vi søkte særlig etter å undersøke hvilken forståelse sparebankene hadde av begrepet klimarisiko, som også kunne gi oss en indikasjon for hvilken avdeling i banken, eller under hvilket element i banken, klimarisiko ble ansett som. Basert på funn fra undersøkelsen, fremkom det at flertallet av sparebankene anser klimarisiko som et element av samfunnsansvar eller bærekraft, og ikke direkte som en finansiell risiko. Vi undersøkte også hvilke utfordringer sparebankene knyttet til arbeidet med klimarisiko. Her var det et tydelig skille mellom de store og de mindre sparebankene. De mindre sparebankene trakk spesielt frem ressursknapphet som en av de største utfordringene, mens de store sparebankene viste til mangel på data og måleverktøy som en stor utfordring. Gjennom studien ble vi også observant på hva som var sparebankenes insentiver for å inkludere klimarisiko, som en del av bankens prosesser. Samtlige sparebanker trakk frem omdømme og posisjoneringen til banken som et viktig insentiv, samt en forventning om strengere lovkrav knyttet til klimarisiko.

Resultatet i studien viser at det synes å være stor forskjell på hvor langt ulike sparebanker har kommet, i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Det virker som de store sparebankene er kommet et godt stykke lenger enn de mindre. Gjennom studien belyses også flere faktorer som kan være grunn til dette.

Internasjonalisering

Klimaendringer er et internasjonalt problem, og vil kunne påvirke norske sparebanker, så vell som andre internasjonale banker. Begrepet klimarisiko omtales om risikoen forbundet med klimaendringene. For sparebankene vil klimarisikoen, kunne øke den totale risikoen i banken. Begrepet ble for første gang tatt opp av den britiske sentralbanksjefen, Mark Carney, hvor han blant annet viste til at klimakrisen kan bli den nye finanskrisen (Carney, 2015). Det er senere utarbeidet internasjonale rammeverk og anbefalinger, for hvordan klimarisiko kan hensyntas og inkluderes i bedrifters prosesser (TCFD, 2017).

Klimaendringer og klimarisiko kan også være med å øke markedsrisikoen i sparebankene. Markedsrisikoen til bankene er knyttet til risikoen for resultatvariasjoner i forbindelse med bevegelser i markedspriser, for eksempel ved endringer i valutakurser og renter (Santomero, 1997, s. 88). Endringer i valutakurser og renter, vil kunne påvirke markedskreftene, og derav tilbud og etterspørsel, som igjen kan føre til endringer i sparebankenes porteføljer.

Flere internasjonale banker synes å ha kommet lenger i arbeidet med å inkludere klimarisiko i sine prosesser, enn hva som virker å være tilfellet i de norske sparebankene. Dette synes å grunne mest i at flere internasjonale myndigheter har nedsatt lovmessige krav, knyttet til klimarisiko. De norske myndighetene og tilsynene, har nært samhold med andre land. Basert på at andre land har kommet lenger i dette arbeidet, kan det være et tegn på at også Norge blir påvirket av arbeidet etter hvert.

Innovasjon

Basert på funnene i studien synes det å være et ønske om å få måleverktøy, og et mer helhetlig rammeverk på området, for at flere sparebanker skal kunne inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Det kan blant annet tenkes at et samarbeid på tvers av sparebankene, eller med eksterne aktører kan bidra til endringer på området. Basert på funn i studien tyder det på at en av de største utfordringene, er mangel på tidligere data, da dette tema er nokså nytt i banksektoren. En av de største endringene som må gjøres, er å få identifisert klimautslippene til kundene i sparebankene. Dette må gjøres for at bankene lettere skal kunne identifisere hvilke kunder som kan være eksponert for høy klimarisiko, og hvilke kunder som er mindre eksponert.

Her vil det også være muligheter for sparebankene til å gjøre endringer i sin kundeportefølje. Det kan satses mer på kunder som er mindre eksponert mot klimaendringer, og som dermed fører med seg lavere klimarisiko for sparebankene. For at sparebankene skal kunne inkludere klimarisiko som en del av kredittprosessene, er det ikke nødvendigvis de store endringene som må til. Noen av sparebankene som har inkludert det til en viss grad, nevner at de har startet med å bare stille noen ekstra spørsmål i kundesamtalen. Dette åpner opp for at sparebankene kan få bedre oversikt, over hvor eksponert den aktuelle kunden er mot klimarisiko.

Det er ikke bare sparebankene som kan være med å gjøre endringer på feltet, også myndighetene kan bidra. Ved å innføre strenge klimapolitiske krav, kan myndighetene være med å sette fart på denne prosessen. Basert på funn i studien synes det også som at det er nødvendig med lovmessige krav, for at endringer skal iverksettes.

Ansvarlighet

Sparebankene har et ansvar overfor sine interessenter, og for samfunnet ellers, når det kommer til å hensynta alle risikoene bankene til enhver tid står overfor. Klimarisiko er absolutt en av disse risikoene, og det er nødvendig med tanke på finansiell stabilitet, at sparebankene inkludere klimarisiko i sine kredittprosesser. Ved å opptre ansvarlig og inkludere klimarisiko som en del av bankenes kredittprosesser, kan sparebankene opparbeide seg et konkurransefortrinn, overfor banker som ikke tar hensyn til denne risiko.

Ansvarlighet og etiske vurderinger har stått sentralt i vår studie. Prosjektet ble tidlig meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD), hvor vi fikk godkjenning til å starte datainnsamlingen. For å best mulig skåne respondentene, har alle respondentene i oppgaven vært anonyme. Vi har også hatt løpende dialog med respondentene gjennom prosjektet, for å sikre oss at deres utsagn og ønsker har blitt vedlikeholdt. For å sørge for at alle de etiske retningslinjene i forskningsprosessen ble oppfylt, tok vi flere forhåndsregler. Under intervjuene ble det brukt båndopptaker uten internettilgang, de transkriberte intervjuene ble lagret på universitetets godkjente server og så snart oppgaven leveres, slettes alle intervjuene.

Oppsummering

Som det viser av diskusjonen ovenfor, er klimarisiko i de norske sparebankene et viktig tema, både nasjonalt, men også internasjonalt, og en risiko det er viktig å hensynta i sparebankenes arbeid. Klimarisiko er en nokså ny type risiko det krever endrede tiltak, for å få implementert. Ved å inkludere klimarisiko som en del av sparebankenes kredittprosesser, viser bankene at de er ansvarlige aktører og tar klimarelaterte risikoer på alvor.

Litteraturliste

- Carney, M. (2015, september). *Breaking the Tragedy of Horizon: climate change and financial stability*. Innlegg presentert på en middag i Lloyd's of London. Hentet fra <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/breaking-the-tragedy-of-the-horizon-climate-change-and-financial-stability.pdf?la=en&hash=7C67E785651862457D99511147C7424FF5EA0C1A>
- Santomero, A. M. (1997). Commercial Bank Risk Management: An analysis of the Process. *Journal of Financial Services Research* 12, 83-115 (1997). Hentet fra <https://doi.org/10.1023/A:1007971801810>
- TCFD. (2017). *Final Report: Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures* (TCFD report 11052018). Hentet fra <https://www.fsb-tcfd.org/wp-content/uploads/2017/06/FINAL-2017-TCFD-Report-11052018.pdf>

Vedlegg 6: Refleksjonsnotat Malin Henriette Claussen

Formålet med dette refleksjonsnotatet er å vurdere studentenes undervisnings- og læringsutbytte, og styrke emneinnhold og emneorganisering. Videre benyttes notatet som studentenes bidrag til forbedringer, samt i arbeidet med opprettholdelsen av AACSB-akkrediteringen. I tillegg vil det være nyttig for oss som studenter på vei inn i arbeidsmarkedet, å reflektere rundt de tre viktige temaene: internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet. Hvilket er temaer som også vil være viktige, i fremtidig karriere.

Sammendrag av oppgaven

Temaet for oppgaven var klimarisiko i norske sparebanker, og formålet var å undersøke hvor langt norske sparebanker har kommet i arbeidet med klimarisiko. Dette forsøkte vi å besvare ved hjelp av fire forskningsspørsmål, som omhandlet endring i fokuset på klimarisiko de siste tre årene, om det er ulik forståelse av klimarisiko, utfordringene knyttet til arbeidet med klimarisiko, samt insentivene for inkludering av klimarisiko.

Vi fant en tydelig forskjell i fokus på klimarisiko blant de store og mindre sparebankene, hvorpå de store sparebankene klart har størst fokus. Videre så vi at mangel på kompetanse, har ført til ulik forståelse av begrepet klimarisiko. Der sparebankene med høyest kompetanse anser klimarisiko som en finansiell risiko, omtaler andre det som et element innen samfunnsansvar eller bærekraft. Vi fikk også rede på at den største utfordringen i arbeidet med klimarisiko, er mangelen på data og måleverktøy, som gjør kvantifiseringen av klimarisiko vanskelig. I tillegg fant vi at det største insentivet for sparebankene å inkludere klimarisiko, var bankenes posisjonering for fremtidige endringer, spesielt med hensyn til forventede lovkrav.

Vi konkluderte til slutt med at størrelsen på sparebanken, var av betydning for hvor langt den enkelte sparebank var kommet i arbeidet med klimarisiko. Det var tydelig at de store sparebankene har kommet lengst, med inkluderingen av klimarisiko i sine kredittprosesser. Det var ingen av de mindre sparebankene i vårt utvalg, som hadde inkludert klimarisiko i sine kredittprosesser. Avslutningsvis så vi et klart behov for økt fokus på klimarisiko videre.

Internasjonalisering

Klimarisiko er et tema som er i sterk vekst internasjonalt. Sparebankene er en sentral del av den norske økonomien, og viktig for å opprettholde den finansielle stabiliteten. Undersøkelser viser at klimaendringene i Norge vil føre til at flere sektorer på sikt, trolig vil utvikle seg negativt. Norge driver i tillegg med mye eksport og import, som gjør at Norge også vil kunne påvirkes av klimaendringene i andre land (NOU 2018:17, s. 74). Dette vil kunne ha en innvirkning på sparebankene, ved blant annet mislighold på lån. Norske sparebanker må derfor ta hensyn til internasjonaliseringen av klimarisiko, for å opprettholde den finansielle stabiliteten.

Den britiske sentralbanksjefen Mark Carney, sa i sin tale at klimaendringene er “tidshorisontens tragedie”, og at dagens kortsiktige tidshorison i finansnæringen, ikke samsvarer med klimautfordringenes langsiktige tidshorison (Carney, 2015, s. 4). Dette vil kunne påvirke norske sparebankers økonomiske bunnlinje, og som en respons, må sparebankene inkludere klimarisiko i tråd med internasjonale trender, og foreta et skifte mot et mer langsiktig tidsperspektiv.

Gjennom arbeidet med denne studien, har vi funnet at sparebankene opplever mange utfordringer knyttet til klimarisiko. TCFD-rammeverket har fått bred støtte internasjonalt (Finanstilsynet, 2019c, s. 2). Om sparebankene følger denne internasjonale trenden, kan det bidra til å heve kompetansen på klimarisiko, og antakelig medvirke til å løse noen av disse utfordringene.

Innovasjon

I løpet av intervjuene, og fra tidligere rapporter, kom det klart frem at det er stor mangel på informasjon, når det gjelder klimarisiko. Ikke minst er det et gap mellom kundene og sparebankene, som gjør arbeidet med klimarisiko utfordrende i sparebankene. Innovasjon bidrar til verdiskapning, og det må tilrettelegges for fornyelse av datainnsamling og kvantifisering av klimarisiko. En ny løsning i form av et digitalt verktøy, kan effektivisere innhenting av informasjon om kundenes eksponering for klimarisiko, slik at sparebankene har riktig vurderingsgrunnlag ved utlån. Her kan det tenkes at det kan foreligge en sortering av sektorer, basert på eksponering for klimarisiko, som også gjør sammenligningsgrunnlaget mellom kundene enklere. Digitalisering av selskapers informasjon om klimarisiko, kan inkludere et verktøy som også hjelper sparebankene å dele informasjon, seg imellom.

I dag er rapportering på klimarisiko i Norge frivillig, og det finnes ingen krav om at selskaper særskilt skal rapportere på dette. Flere peker i retning av det er et behov for eksplisitte lovkrav, om rapportering av klimarisiko (Schumacher, Chenet & Volz, 2020, s. 234). Et slikt lovpålagt krav på klimarisikorapportering, kan bidra til å øke rapporteringen av selskapers eksponering for klimarisiko, som på sikt vil redusere selskapenes finansielle konsekvenser, som følge av klimaendringene. Et slikt lovkrav kunne tenkes å inneholde en kategorisering av selskaper, hvor selskapene må rapportere på klimarisiko, i henhold til hvor utsatte de er for klimaendringene. I tillegg kunne en ordning for sertifisering etter en tenkt standard, bidratt i arbeidet med å undersøke om rapporteringen inneholder all vesentlig informasjon. Dette kan ses som et bidrag til endringer fra myndighetene.

Arbeidet med klimarisiko er fortsatt i en tidlig fase, og det kreves innovasjon i flere ledd. Mangel på informasjon, data og måleverktøy, er alle utfordringer som det må arbeides videre med. Et innovasjonsprosjekt bestående av eksperter innen IT, klima og risikorapportering, kan derfor tenkes å være et godt sted å starte. På sikt kan evnen til å se muligheter føre til konkurransemessig fortrinn.

Ansvarlighet

Ansvarlighet er et svært relevant tema i finansnæringen. Norske sparebanker, som forvaltere av kapital, står ansvarlig for å forvalte denne kapitalen på en forsvarlig måte. Både lokalt næringsliv og privatpersoner, er avhengig av kapital fra sparebankene, i tillegg til at sparebankene forvalter innskudd fra disse kundene. Om sparebankene ikke handler ansvarlig, og ignorer risikofaktorer relatert til klimaendringer, kan sparebankene risikere å gi utlån, med en høyere risiko enn først antatt. Hvis hendelser knyttet til klimaendringer da inntreffer, og sparebankene ikke har sikret seg mot dette, kan banken risikere å gå konkurs. En andel av innskuddene kundene har i banken, kan dermed gå tapt. Videre kan det å ikke ta hensyn til risikofaktorer som klimarisiko, føre til svekket tillit til seriøse aktører som kapitalforvaltere.

Dersom sparebankene ikke rapporterer på klimarisiko, gir risikorapporteringen et urealistisk bilde av virkeligheten. Informasjonen fra risikorapporteringen til sparebankene, blir blant annet benyttet av investorer, og denne informasjonen vil da kunne føre til at investorene tar beslutninger på feil risikogrunnlag. Altså må sparebankene vise ansvarlighet i sin risikorapportering, og opplyse om alle vesentlige finansielle risikoer, inkludert klimarisiko.

Åpenhet om dette ut til kundene via årsrapporten, kan være en løsning for å tydeliggjøre at sparebanken handler ansvarlig.

I denne undersøkelsen var etiske vurderinger til undersøkelsesenheterne, spesielt knyttet til personopplysninger. Disse opplysningene skal behandles ansvarlig, for å unngå skade. Vi valgte å fullstendig anonymisere respondentene, slik at disse ikke kunne identifiseres av andre enn seg selv. Prosjektet ble godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Alle personopplysninger behandles etter lov om behandling av personopplysninger, og blir slettet ved innlevering av oppgaven.

Oppsummering

I dette refleksjonsnotatet er det reflektert rundt temaene internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet. Disse temaene ble diskutert mot klimarisiko i norske sparebanker, hvor det under internasjonalisering ble fokusert på finansiell stabilitet, langsiktig tidsperspektiv og støtte til TCFD-rammeverket. Under innovasjon ble det fremhevet et digitaliseringsverktøy, et eksplisitt lovkrav og et innovasjonsprosjekt, før det avslutningsvis reflektertes rundt ansvarlig forvaltningspraksis, åpenhet og etikk.

Litteraturliste

Carney, M. (2015, september). *Breaking the Tragedy of Horizon: climate change and financial stability*. Innlegg presentert på en middag i Lloyd's of London. Hentet fra <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/breaking-the-tragedy-of-the-horizon-climate-change-and-financial-stability.pdf?la=en&hash=7C67E785651862457D99511147C7424FF5EA0C1A>

Finanstilsynet. (2019c). *Klimarisiko i finansforetakene: Temarapport*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/7696f7f0fec1488a954128c53b719024/temarapport-klimarisiko-i-finansforetakene.pdf>

NOU 2018: 17. (2018). *Klimarisiko og norsk økonomi*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-17/id2622043/?ch=1>

Schumacher, K., Chenet, H. & Volz, U. (2020). Sustainable finance in Japan. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 10(2), 213-246. <https://doi.org/10.1080/20430795.2020.1735219>